Riksdagens protokoll 1990/91:26

Fredagen den 16 november

Kl. 9.00–15.19

Protokoll 1990/91:26

1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen

Svar på interpellationer

Andre vice talmannen meddelade att *Gösta Lyngå* (mp) denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Ulf Löfgrens tjänstgöring som ersättare upphört.

2 § Svar på interpellation 1990/91:18 om högskoleutbildningen

Anf. 1 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Larz Johansson har frågat mig om regeringen delar uppfattningen att det krävs en betydande ökning av antalet utbildningsplatser i den grundläggande högskoleutbildningen, vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att säkerställa de framtida behoven av högskoleutbildad arbetskraft och om regeringen kommer att ompröva den löpande treåriga planeringsperioden vad avser högskolans dimensionering. Han har vidare frågat vilka åtgärder regeringen vidtagit för att öka rekryteringen till lärarutbildningarna och om regeringen kommer att föreslå ett utökat antal utbildningsplatser inom dessa utbildningar.

Frågan om den samlade dimensioneringen av antalet utbildningsplatser på längre sikt är – som ju Larz Johansson, som den kunniga utbildningspolitiker han är, väl vet – av central betydelse för den fortsatta högskoleplaneringen. I årets budgetproposition redovisade regeringen det utförliga underlag för bedömningen av denna fråga som universitets- och högskoleämbetet på regeringens särskilda uppdrag tagit fram. Regeringen angav samtidigt att ställningstagandet till denna fråga fick anstå tills vidare, med hänsyn till behovet av återhållsamhet när det gäller beslut som binder resurser för framtiden.

Frågan – som universitets- och högskoleämbetet återkommit till i sin senaste anslagsframställning – är därmed fortfarande öppen. Vilka bedömningar i detta avseende som kan bli resultatet av det pågående budgetarbetet inom regeringskansliet kan jag naturligtvis – som Larz Johansson också vet – inte nu gå in på.

Detta gäller även frågan om en eventuell ökning av antalet utbildningsplatser inom lärarutbildningen.

Regeringen har vidtagit olika åtgärder för att öka rekryteringen till lärarutbildningarna, och sammanlagt 36 milj.kr. har avsatts för sådana åtgärder.

Merparten av dessa medel har använts för att finansiera en ökad antagning av studerande vid de högskolor som haft flera behöriga sökande än ursprungligen tilldelade antagningsplatser. Regeringen har också anvisat särskilda medel för kompletteringskurser inom den kommunala vuxenutbildningen för sådana sökande som inte annars har behörighet att antas till lärarutbildningen. Universitets- och högskoleämbetet har tilldelats särskilda medel för centrala och lokala informationsinsatser. Inte minst har olika högskolor arbetat aktivt på många skilda sätt för att förbättra rekryteringen, bl.a. i olika former av decentraliserad utbildning i samarbete med orter utan lärarutbildning och genom distansutbildning.

Jag är glad att kunna konstatera att det omfattande arbete som utförts på många håll inom högskoleorganisationen inför antagningen till de utbildningar som startar nu i höst också givit resultat. Antagningen till grundskollärarlinjen har således ökat kraftigt.

Anf. 2 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall tacka för svaret på min interpellation, även om jag måste säga att det var skäligen tunt och innehållslöst. Den första delen som Bengt Göransson läste upp innehöll praktiskt taget ingenting, förutom några vänliga ord om min kompetens. Det tackar jag för. Den andra delen innehöll ett kort referat av UHÄs skrivelse till regeringen om de åtgärder som man har föreslagit eller vidtagit. Dessa kände vi också till tidigare. Vi har läst den skrivelsen. För övrigt är förslagen praktiskt taget identiska med vad centern föreslog redan i januari i vår partimotion om lärarutbildningarna.

Bengt Göransson undviker egentligen helt och hållet min fråga om en utökad dimensionering av just lärarutbildningen. Jag skall formulera om min fråga och säga så här: Är Bengt Göransson medveten om de behov som finns framöver? Är Bengt Göransson medveten om att vi kommer att få en katastrofal lärarbrist i våra skolor om inte utbildningen dimensioneras upp kraftigt, och det tämligen omgående?

Låt mig återgå till frågan om grundutbildningen i sin helhet. Sedan en ganska lång tid tillbaka pågår en intensiv debatt ute i samhället om högskoleutbildningen och om de behov som finns där, nämligen en kraftigt ökad dimensionering även på detta område. Det behövs ett betydligt större antal utbildningsplatser än vad som finns i dag. Samtidigt vet vi att det finns god tillgång på sökande till högskolan. Vi vet att fler ungdomar än någonsin lämnar de 3-åriga studieförberedande utbildningarna. De är alltså behöriga att söka till högskolan, men alltför många av dem avvisas på grund av platsbristen. Vi vet samtidigt att landet ropar efter mer högskoleutbildad arbetskraft. Vi kan se framför oss att behoven av människor med akademisk utbildning kommer att öka allt framgent. Vi kan se hur man satsar på högskoleutbildning runt om oss i vår omvärld. Man är medveten om att framtiden kommer att innebära att fler människor behöver vara välutbildade.

Forskarutbildningen behöver fördubblas. Det sade regeringen själv i sin forskningsproposition förra året. Det behöver den göra av flera skäl, bl.a. därför att forskningen behöver fler forskarutbildade människor, men också därför att högskolan behöver lärare. Men med den mycket knappa anslagstilldelning som nu finns är det inte möjligt att göra den fördubbling som

skulle vara erforderlig. Högskolan behöver betydligt bättre resurser för att uppnå en högre kvalitet. Utbildningen på många av utbildningsvägarna inom högskolan har halkat efter på grund av resursbrist. I reala termer har anslagen, de pengar man har att röra sig med per utbildningsplats, minskat successivt under 80-talet.

Återbetalningsvillkoren i studiefinansieringssystemet i kombination med en skattereform som är mycket ogynnsam för studenterna leder till att allt fler studenter lämnar utbildningen innan de har avslutat den. Studieavbrotten beror också på andra saker.

Det förhållandet att vi utbildar för få människor, med det tryck som samtidigt finns från arbetsmarknaden, leder till att ganska många av de högskolestuderande sugs upp av arbetsmarknaden innan de har hunnit avlägga sina examina. Detta är också ett uttryck för bristerna i utbildningsväsendet.

Man kan på detta sätt räkna upp en lång, lång rad med skäl till att vi behöver göra kraftfulla satsningar just på högskoleområdet. Den här debatten pågår, som jag sade, ute i samhället. Den pågår inom högskolevärlden, bland studenterna och ute i näringslivet. Men landets utbildningsminister deltar inte i den här debatten. Han säger att ställningstagandena får anstå tills vidare och att frågan fortfarande är öppen.

Jag begär naturligtvis inte att Bengt Göransson skall stå här och avslöja innehållet i en kommande budgetproposition. Det vore mig helt fjärran. Men jag tycker att det vore på sin plats att landets utbildningsminister, när den här debatten nu pågår, åtminstone hade någon åsikt. Bengt Göransson borde kunna redovisa att han har några ambitioner. Att begära visioner är väl att begära för mycket. Det är rimligt att begära att landets utbildningsminister, när en mycket intensiv högskoledebatt rasar i hela landet, åtminstone kunde stå upp här i talarstolen och säga att han har de och de ambitionerna och att han skall försöka att i den kommande budgetpropositionen se till att vi åtminstone tillgodoser några av de här önskemålen. Men Bengt Göransson är helt svarslös.

Anf. 3 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Folkpartiet delar oron för högskolans dimensionering med centern och moderaterna, vilket vi också uttryckte i en gemensam trepartireservation till utskottets betänkande under våren när vi debatterade högskolans resurser. Vi begärde att regeringen snarast skulle komma tillbaka med förslag utifrån UHÄs rapport. I detta sammanhang betyder väl det i budgeten i januari, precis som Bengt Göransson sade. Vi har stora förväntningar på den budgeten. Detta utifrån det faktum att Sverige är beroende av omvärlden på många sätt. Vi är beroende av att hänga med i forskning och utveckling för att hävda vår ställning som industriland och kulturland. När andra länder ökar sina insatser för högre utbildning kan vi ju inte stå stilla och därmed komma efter.

Jag vill också påpeka att det finns saker som kan göras och som kanske inte kostar pengar. Det är att vi är tydliga när vi av de alltmer självstyrande högskolorna kräver:

att de själva bevakar att de platser som finns används på ett rimligt sätt,

att de studenter som kommer in också kommer ut inom rimlig tid,
att de förbättrar sin studiehandledning,
att de ger lärare och professorer större och tydligare personligt ansvar för studenternas resultat,
att de visar större engagemang i grundutbildningarna – att det inte bara är forskning som tar allt intresse,
att de satsar på att utveckla sina pedagogiska metoder och, inte minst,
att de får fram ett tydligt, informativt och snabbt antagningssystem så att ungdomar inte behöver söka på flera orter och till flera utbildningar, med effekten att platser står tomma på hösten när studierna börjar.

Jag har en fråga till utbildningsministern. I den missivskrivelse som UHÄ lämnade med anledning av anslagen hänvisas på s. 5 till riksrevisionsverkets rapport som säger att det finns 15 000 outnyttjade årsstudieplatser inom grundutbildningarna. I skrivelsen avvisar UHÄ det med att det aldrig varit meningen att alla skall gå rakt igenom systemet. Tvärtom har det förutsatts att utnyttjande och examination inte skall vara 100-procentiga. Min fråga till Bengt Göransson gäller alltså den punkten: Var finns detta beskrivet? Jag kan för litet och vill gärna ha en diskussion om UHÄs synsätt stämmer med den verklighet som vi skall leva med.

Jag tycker inte att detta bara skall vara en diskussion om dimensionering. Lika viktig är kvaliteten på de studier som högskolan erbjuder. Vad är då kvalitet i grundutbildningen? Det finns ju inga instrument att styra med som garanterar kvalitet, eller mått att mäta med som är generella. Kanske kan vi enas om att kvalitet uppstår när olika ämnen har förankring i vetenskap och praktisk erfarenhet och när detta via pedagogiska metoder lärs ut av skickliga engagerade lärare och lärs in av motiverade studenter. Detta samspel fordrar utrustning och lokaler av god kvalitet. Jag menar att det inte hjälper Sverige om vi så skulle högskoleutbilda varenda medborgare, om inte utbildningarnas kvalitet håller måttet vid en internationell jämförelse. En diskussion om kvalitetsbegreppet, Bengt Göranssons kvalitetsbegrepp, i högskolans grundutbildningar skulle jag vara mycket intresserad av.

När det gäller lärarutbildningen står det fortfarande platser tomma, även om en senaste rapport visar att antalet studenter ökat. Det har klart visat sig att den dimensionering vi har inte räcker för framtiden. Larz Johanssons fråga är mycket befogad: Hur gör vi framöver för att få lärare till den nya skola med ett större eget ansvar som vi nu håller på att skapa? Hur gör vi för att få unga människor att bli lärare och verka i denna skola under mycket större personligt ansvar än vad lärarna har i dag?

Anf. 4 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Larz Johansson säger att mitt svar var tunt och substanslös. Det innehöll dock centerns förslag. Jag vet inte om det var sammanfallande uppgifter. Han klagar över att han inte fått svar på sina frågor. Han har faktiskt fått de svar han kan få i dag, nämligen att budgetpropositionen presenteras i januari, och där lämnar regeringen besked om de bedömningar som görs. Det gäller naturligtvis bedömningar av behov. De redovisas alltid i de texter som finns i budgetpropositionen. Vår regering brukar redovisa de be-

dömningarna mycket uppriktigt och samtidigt ha modet att säga att vi inte under dessa omständigheter kan klara allt det vi bedömer att vi skulle vilja göra. Budgetpropositionen är en beskrivning av den alltid existerande konflikten mellan det önskvärda och det möjliga. Vi lägger sedan de förslag som vi bedömer som möjliga. Därefter sker en riksdagsbehandling som ibland innebär förändringar – ibland uppåt, ibland nedåt i resurser, det varierar. Riksdagens ledamöter har rätt och möjlighet att göra andra bedömningar än dem regeringen har gjort. Det är ju den process som vi arbetar i.

Jag har alltså redovisat bakgrunder och förutsättningar i mitt svar. Jag hänvisar till att regeringen gör en samlad bedömning av både behoven, det önskvärda och det möjliga, och lägger sina förslag i budgetpropositionen. Det är mycket konkreta besked som Larz Johansson fått.

Att jag däremot och därutöver självfallet med stort intresse tar del av de uppfattningar och de synpunkter som Larz Johansson framför är uppenbart. Jag tar med mig det. Det ingår i det budgetarbete som nu pågår.

När det gäller grundskollärarutbildningen – och där vill jag anknyta till det som Margitta Edgren sade – vill jag naturligtvis mycket bestämt påminna om att regeringen genom sättet att hantera grundskollärarutbildningen har visat vilken vikt man tillmäter den.

Vi hade svårt att rekrytera fullt ut första och andra året. Det var då många som kom skubbande och sade att se nu för allt i världen till att ni tar in alla, så att ni får in så många som möjligt. I det ögonblicket, Margitta Edgren, höll jag mycket starkt på kvalitetskravet och sade: Vi kan inte ta in dem som saknar förutsättningar, dem som saknar grundkunskaper för att fullfölja denna utbildning. Det vore meningslöst. Det politiska problemet är för mig inte de tomma platserna. Det politiska problemet är att se till att våra barn får lärare som har kompetens och möjlighet att utföra sin uppgift. Det är där man bedömer kvaliteten och inte vid intagningsögonblicket. Men man måste ta in dem som har möjlighet att fullfölja sina studier.

Jag vill gärna knyta an till och svara på resonemanget om riksrevisionsverkets bedömning att 15 000 årsplatser inte utnyttjas på högskolorna. Det är riktigt. Man kan naturligtvis redovisa det så. Då säger ämbetet att det inte är meningen att alla platser skall utnyttjas. I debatten möter jag sedan dem som säger: Skall vi inte utnyttja våra platser? Vi skulle kunna klara det mycket enkelt. På läkarutbildningen skulle vi kunna sänka utbildningstiden till att omfatta två veckor, och ta in vem som helst; efter två veckor skulle vi släppa ut studenterna. Då skulle vi kunna garantera att vi hade hundraprocentig genomströmning. Varenda en skulle komma ut. Men vi skulle få vansinnigt dåliga läkare.

Så snart man ställer krav på dem som kommer in på en utbildning – att de i och med att de har kommit in inte skall vara garanterade att också få en examen – och så snart man har någon form av kvalitetskontroll där man vägrar att släppa igenom dem som inte klarar utbildningen kommer man att få ett antal s.k. outnyttjade platser. Jag tror alltså att det mekaniska räknesättet, att tro att utnyttjade platser i sig är ett tecken på effektivitet, inte är någon rimlig metod. Därför tycker jag att man måste göra en analys. Om man har alltför stort bortfall kan man ändå konstatera att det kan finnas fel i systemet. Man måste alltså ta även riksrevisionsverkets anmärkning på all-

var. Men man kan inte förutsätta att en högre procentsiffra för utnyttjande automatiskt innebär en hög kvalitet. Så enkel är inte kvalitetsgranskningen.

Vi håller nu på med arbeta med detta. I den skrivelse som regeringen nyligen lämnade till riksdagen om ekonomiska åtgärder m.m. har vi i ett avsnitt också tagit upp högskolans långsiktiga verksamhet och just pekat på behovet av en förstärkning av kvalitetsprövningen i högskoleundervisningen. Där förutskickas att högskolorna skall få större möjlighet att hantera sin egen verksamhet, inte minst sina egna lokalfrågor, vilket de i dag har begränsade möjligheter till. Det råder en viss byråkratisk ordning när det gäller högskolornas lokalfrågor. Det är alltså förutskickat att högskolorna skall få större frihet inom sina ramar men ha mycket höga kvalitetskrav på undervisningen.

Så till resonemangen om tillträde och utnyttjande av platser. Jag höll på att säga: Om jag minns rätt, men jag minns ju inte det. Jag har med det privilegium jag har som statsråd, en medarbetare som tipsar mig. Vi har rekonstruerat förloppet och tror att det var med propositionen år 1979 som det fria tillträdet avskaffades.

Anf. 5 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Visserligen är detta en debatt som handlar om högskolan, men jag trodde inte att Bengt Göransson för den skull skulle hemfalla till en retorik som ligger ungefär på studentnivå. Jag sade att Bengt Göranssons svar var tomt och och innehållslöst i sin första del. I sin andra del innehåller det ett kort referat av UHÄs skrivelse. Det är ju i och för sig inte innehållslöst, men vi kände till den skrivelsen tidigare.

Innehållet i den skrivelsen och vad som här redovisas sammanfaller med centerns förslag. Det tycker jag är bra. Det innebär att i varje fall UHÄ uppenbarligen lyssnar på vad vi säger. Jag kan påminna Bengt Göransson om att majoriteten i riksdagen, inkl. socialdemokraterna, så sent som i januari avvisade alla dessa våra förslag som nu återkommer i UHÄs skrivelse.

Jag återkommer till lärarutbildningen. Bengt Göransson säger fortfarande ingenting om huruvida han är medveten om de faktiska behoven. Han talar om kvaliteten – och det håller vi i centern helt och hållet med om – och behovet av att fylla de utbildningsplatser som finns. Men den fråga som rests här, och som gäller åren framöver, är vilka åtgärder Bengt Göransson tänker vidta. Vilka förslag är Bengt Göransson beredd att komma med för att öka dimensioneringen i förhållande till de faktiska behoven? Min fråga kvarstår. Är Bengt Göransson och tjänstemännen på utbildningsdepartementet medvetna om hur stora dessa behov är? Det tycker jag att Bengt Göransson åtminstone skulle kunna svara på.

Sedan till frågan om högskolans totala dimensionering. Där säger Bengt Göransson ungefär som så, att han lyssnar på debatten, han tar med sig detta, och han skall liksom lägga detta på minnet och ta med de kommande bedömningarna. Men vi känner oss fortfarande litet oroliga, eftersom dessa signaler fanns också förra året. Då var Bengt Göranssons och regeringens svar att frågan får anstå. Det var allt ni tog till er av de signalerna.

Nu har det nästan gått ytterligare ett år, och då säger Bengt Göransson: Frågan är fortfarande öppen. Jag fortsätter att hävda att jag anser det rimligt att i den situation vi nu befinner oss i, och med den debatt som förs om hög-

skolan, landets utbildningsminister ger uttryck för några som helst ambitioner. Även om han inte skall avslöja siffrorna och antalet utbildningsplatser i den kommande budgetpropositionen, måste väl i all sin dar Bengt Göransson ha någon som helst viljeinriktning i arbetet. Det är väl inte för mycket begärt att han redovisar den inför Sveriges riksdag.

Anf. 6 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Bengt Göransson talade om för oss, vilket jag också visste, att det var Bengt Göransson som hållit på kvalitet i lärarutbildningen, och det är jag mycket glad för. Jag tror att det just behövs någon som håller emot. Men sedan delar jag inte Bengt Göranssons optimism när det gäller framtida rekrytering av lärare. Om vi ökar dimensioneringen tror jag att det finns risk för att vi kommer att få ännu fler tomma platser.

En bidragande orsak till att det kommer att vara svårt att få sökande är att vi nu skördar resultatet av regeringens inblandning i förra årets avtalsrörelse. Lärarna känner sig trots det goda löneutfallet både överkörda och illa behandlade. Detta sprider sig till de ungdomar som kanske haft funderingar på att söka sig till lärarutbildningen. Skall vi förvänta oss en större rekrytering och en större vilja att bli lärare måste vi redan nu prioritera åtgärder som ökar lärarnas arbetsglädje och ökar deras motivation. På så vis kommer vi in i en god cirkel och kan också få nya studenter till lärarutbildningen.

När det sedan gäller frågan om de 15 000 outnyttjade årsplatserna, tar Bengt Göransson läkarutbildningen som exempel. Den utbildningen är den som enligt RRVs rapport tillsammans med utbildningar inom hela vårdsektorn har det nästan allra högsta kapacitetsutnyttjandet. Men det finns andra utbildningar där kapacitetsutnyttjandet är katastrofalt lågt enligt RRVs rapport.

Om nu systemet i sig är utformat så, att det skall finnas tomma årsstudieplatser, vill jag veta av Bengt Göransson: Hur många av dessa platser skall vara tomma för att det ingår i systemets natur? Vi har anledning att seriöst diskutera RRVs rapport och inte, som jag uppfattar att UHÄ gör, slå den indignerat ifrån oss. Det kanske finns något som tyder på att någonting i systemet kan och måste ändras.

Anf. 7 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag delar Margitta Edgrens uppfattning att vi måste ta varje rapport på allvar som pekar på att det kan finnas brister i de system vi har. Det gäller också riksrevisionsverkets rapport om outnyttjade studieplatser. Det som jag emellertid har förhållit mig skeptisk till är den uppfattning som man kan tro att riksrevisionsverket i sin relativt tunna rapport ger uttryck för, nämligen att ett högt utnyttjande i sig skulle vara ett tecken på en hög effektivitet i utbildningsväsendet. Det var därför jag valde exemplet med läkarutbildningen, och jag medger att det var ett tillspetsat exempel. Men det är inte alldeles givet att effektiviteten kan mätas på det sättet.

Det man skall göra när man får ett sådant påpekande är att på de enskilda högskolorna faktiskt studera vilka det är som inte fullföljer utbildningen, varför de inte gör det och varför det finns outnyttjade platser. Man måste vara på det klara med att ju friare tillträde det är och ju allmännare studier

det bedrivs på en utbildning, desto större blir sannolikt bortfallet. Om utbildningen är strikt skräddarsydd får man antagligen ett högre utnyttjande.

Jag missade i mitt första inlägg att besvara den fråga Margitta Edgren ställde om att ungdomar inte skall behöva söka till en utbildning på flera ställen. Jag vill i det stycket påpeka att det finns en oerhört stark antibyråkratikampanj som ser den centrala antagningen som ett av de stora hindren för att få en effektiv och fungerande högskola. När jag har mött den alltför kategoriska uppfattningen i debatten har jag sagt att det kanske finns en och annan ung människa i detta land som tycker det är bra med en central antagning, eftersom man då inte behöver anmäla sig på alla skolor som finns i hela landet. Men jag tror ändå vi kan säga att en huvudinriktning bör vara att vi inte skall ha en fullt så centraliserad antagning som vi har i dag. Då får unga människor möjligen chansen att komma underfund med vart de kan söka sig.

Jag hyser ingen aningslös optimism om den framtida rekryteringen, men jag ser mycket goda möjligheter, bl.a. med hänsyn till att vi upprätthållit krav på god kvalitet.

Larz Johansson beklagade i sitt andra inlägg att jag inte svarade på sådana frågor som regeringen svarar på i budgetpropositionerna. Jag kan bara hänvisa till dessa. Jag är medveten om att Larz Johansson känner sig orolig, och jag har efter åtta års erfarenhet i denna riksdag insett att Larz Johansson alltid kommer att känna sig orolig. Därför har jag inte förhoppningen att i dag kunna lugna honom.

Sedan beklagar Larz Johansson att jag hemfaller åt en retorik som ligger på studentens nivå. Då vill jag bara säga att med min kännedom om och med de erfarenheter jag har av studenter ber jag att få tacka för det betyget.

Anf. 8 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag noterar att Bengt Göransson fortsätter att välja att inte föra den här debatten seriöst.

Jag ställde frågan, om Bengt Göransson är medveten om de framtida lärarutbildningsbehoven. Inte ens denna fråga svarade Bengt Göransson på. Då drar jag den slutsatsen att han inte är medveten om vad som kommer att inträffa i slutet av 90-talet, om lärarutbildningarna inte ökar. Han kan inte ens säga att regeringen har behoven klara för sig. Hade man haft det hade man kunnat diskutera hur stora utbildningsbehoven är. Här kan vi säkert ha olika uppfattningar. Men jag trodde att Bengt Göransson åtminstone kunde erkänna att det finns ett mycket stort behov som måste tillgodoses, om vi skall ha lärare i skolan. Självfallet skall vi dessutom se till att vi har lärare av god kvalitet.

Av regeringens skrivelse, som riksdagen har fått ta del av, framgår att man planerar att se till att utbildningsdepartementets huvudtitel skall minska med 1 miljard kronor. Därför vill jag fråga Bengt Göransson om det ändå inte måste ligga någonting bakom. Ni måste väl ha funderat över hur ni skall göra besparingen. Skall högskoleväsendet drabbas av ytterligare nedskärningar i en tid när alla egentligen är medvetna om behoven av förstärkningar både för att förbättra kvaliteten och genomströmningen och för att kunna öka dimensioneringen? Det finns, Bengt Göransson, anledning att vara orolig när

man får läsa sådana propåer i skrivelsen. Anslaget i regeringens skrivelse är ju annars att de åtgärder som nu skall vidtas skall syfta till att stärka landets konkurrenskraft gentemot omvärlden. Det är alldeles riktigt och nödvändigt att detta sker. Men då är det, Bengt Göransson, sannerligen inte utbildning som man skall spara på. Då är det tvärtom utbildning som man skall satsa på. Den här typen av närmast kamrerarfilosofi som för närvarande drivs in absurdum i regeringskansliet ger faktiskt anledning till oro.

Bengt Göransson sade att vi skall försöka ta reda på varför studenterna inte fullföljer sina studier. Jag kan ge Bengt Göransson några upplysningar. Vid utbildningar som har ungefär 70-procentig genomströmning – dvs. 30 % av eleverna lämnar utbildningen – slutar 10 % av studenterna studierna ganska tidigt, därför att de har valt fel utbildning och inser att de inte klarar av det hela. Ca 10 % slutar därför att de inser att de inte kommer att kunna klara de studieskulder som de nu tar på sig, och ca 10 % slutar därför att det finns en sådan brist på utbildade akademiker att de blir erbjudna goda och välbetalda arbeten långt innan de har avslutat sina studier. Allt detta är oroande, Bengt Göransson.

Anf. 9 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag vill gärna till hundra procent stödja den antibyråkratikampanj som Bengt Göransson aviserade. I det sammanhanget kan man göra det ansvar som högskolor och universitet redan i dag har tydligt för dem själva. På något sätt är vi alla inskolade – och naturligtvis även goda byråkrater ute i landet – i ett system där man föreställer sig att man måste vänta på vad pappa säger.

Vi måste alltså göra klart att det finns möjligheter, befogenheter och ansvar – bl.a. för att skapa lokala, tydliga antagningssystem, så att studenterna inte behöver söka på flera orter. Fanns det ett lokalt system behövde inte studenter fara omkring som jojor överallt i landet. Studenterna vet vad de vill, de vet vart de vill komma. Med dagens centrala system tvingas de söka överallt.

Anf. 10 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Larz Johansson beklagade i sitt sista inlägg att jag inte är seriös, att jag inte svarar på hans fråga om jag är medveten om framtida behov. I och för sig är jag väl van vid att Larz Johansson i varje debatt där han medverkar uppträder som den stränge recensenten som utdelar skolbetyg likt en gammaldags magister som talar om hur hans elever förhåller sig. Jag accepterar i det stycket att tillhöra dem som får ständiga underbetyg av Larz Johansson. Jag har på den punkten gett upp hoppet att vid något tillfälle få något erkännsamt ord.

Jag har emellertid, och det vill jag i detta sammanhang understryka, i en rad handlingar och dokument som har redovisats för riksdagen och i offentlig debatt uttalat vilka åsikter och synpunkter som jag har på högskoleverksamhet. Jag har redovisat regeringens ställningstaganden, men när det gäller att på förhand avslöja vad som står i budgetpropositionen – och här har vi också mötts i tidigare debatter – innan regeringen har fattat beslut har jag sagt att

jag ser mig förhindrad att göra uttalanden. Det var faktiskt på den punkten som Larz Johansson ställde sina frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1990/91:73 om skolutbildningen i EG-frågor

Anf. 11 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Hans Leghammar har frågat mig om jag anser att jag tagit ansvar för att lärare och elever får den utbildning de bör få i EG-frågor och andra dagsaktuella frågor.

Hans Leghammar tar i sin interpellation upp, och betonar, vikten av kunskaper, informationsfrihet och fri opinionsbildning. Som ett exempel på kunskapsbrist nämner han svenska gymnasieelevers och lärares bristande insikt om EGs beslutsprocess.

Jag instämmer i Hans Leghammars syn på vikten av ökade kunskaper om vår omvärld. Kunskap om framtidens Europa rymmer dock mycket mer än formella beslutsprocesser i EG.

I regeringens proposition från 1987 om Sverige och den västeuropeiska integrationen, liksom i riksdagsbeslutet, slogs vikten av ökad kunskap om Europafrågorna fast. Som ett resultat av detta inleddes en diskussion ute i skolan, i organisationerna och i massmedia om integrationsfrågorna. Mitt intryck är att allt fler människor deltar i denna diskussion.

Ett flertal departement och organisationer är sedan i somras engagerade i framtagandet och spridandet av lämpligt studiematerial till handledare och elever om Europafrågorna. Handledningar och andra skrifter har delats ut till lärare och elever på skolorna runt om i landet.

Man har även inom lärarutbildningarna ett stort ansvar för att följa utvecklingen på det internationella området. I utbildningsplanerna för grundskollärarlinjen och ämneslärarlinjen påpekas bl.a. att de studerande genom utbildningen skall ges ökad förmåga att bygga upp internationell förståelse hos sina elever och förbereda dem för att vara verksamma i ett mångkulturellt samhälle. Likaså betonas vikten av kompetens i engelska för att främja ett internationellt samarbete.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att regeringen har sett Europafrågorna som ett viktigt och prioriterat område.

Anf. 12 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret, även om jag ur min synvinkel finner det mycket svepande. Dess värre tas inte huvudfrågan upp.

Jag har varit ute i skolorna och blivit litet skrämd av den kunskapsnivå som tyvärr finns i många dagsaktuella frågor. Eleverna säger till mig att de inte kan klara av den dagsaktuella debatten, eftersom de inte har de kunskaper som står till buds.

Jag tycker att svaret är väldigt svepande, och ansvarsfrågan berörs inte

alls. Jag ställde en rak fråga om ansvaret: Finns det tillräckliga kunskaper ute i skolorna i dag för att man skall kunna hantera de dagsaktuella frågorna?

Svaret innehåller en något polemiserande uppgift om att kunskaper om framtidens Europa rymmer dock mer än formella beslutsprocesser i EG. Jag tycker att beslutsprocessen i EG är en väldigt central fråga för att man skall kunna förstå och debattera EG-problematiken. Anser utbildningsministern inte att man kan ställa krav på lärare och elever i gymnasieskolorna om t.ex. att studera beslutsprocessen i Sveriges riksdag? När nu Sveriges riksdag är på väg att lämna över mycket av beslutsprocessen till EG, är det viktigt att veta hur denna beslutsprocess ser ut när man skall diskutera EG-frågan. Jag tycker att den här frågan är mycket central.

Utbildningsministern säger vidare i sitt svar att hans intryck är att allt fler människor deltar i diskussionen om EG. Ja, visst, men med vilka kunskaper?

Det har delats ut handledning och andra skrifter till lärare och elever, står det i svaret. Men på de skolor som jag har besökt finns inte detta material, utan det material som finns är från näringslivet. Det är SAFs propaganda som finns ute på skolorna, och det är den bakgrundskunskap som de flesta lärare och elever dess värre har i denna fråga. För mig är inte detta tillfredsställande.

Efter att ha varit ute i skolorna och sett hur det ser ut har jag velat slå larm, men jag får ett ganska svepande svar som inte går in på de väsentliga formuleringarna. Jag hoppas att jag skall få ett förtydligande svar om ansvarsförhållandet, eller åtminstone ett löfte om att utbildningsdepartementet skall följa upp frågan för att se hur det verkligen står till.

Anf. 13 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Hans Leghammars inlägg var intressant på många sätt. Det röjer en mycket vanlig föreställning, nämligen den att det måste finnas läroböcker i skolan som ständigt är dagsaktuella och korrekt beskriver det senaste kvartalets debatt.

För några år sedan, när jag var skolminister, mötte jag ständigt förebråelser för de dåliga läroböckerna. "Tänk", sade man, "vi har läroböcker där det står att Fälldin är statsminister." Jag tycker inte att det är bra, men det är faktiskt inte nödvändigt att ha en lärobok som vid varje tillfälle presenterar den senaste ministerlistan. En normalbegåvad lärare bör ha möjlighet att ur tillgängligt material plocka fram och ta reda på vilka som ingår i regeringen vid det aktuella undervisningstillfället. Läroböckerna kan ha ett betydligt längre tidsperspektiv än så. Därför delar jag inte Hans Leghammars uppfattning att det skulle råda en sådan brist på material om EG.

Jag fick i förrgår, tror jag att det var, material från Spånga gymnasium. Skolans rektor, Ulla Assarsson-Eklöw, som är oerhört aktiv har anordnat en Spångavecka, där det en av dagarna skall hållas en stor EG-debatt med deltagande av bl.a. en av Hans Leghammars partivänner här i riksdagen, som förmodligen – i Hans Leghammars perspektiv – inte väntas ge en osann bild av EG-verksamheten.

Det sker alltså en omfattande informationsverksamhet, där man i dagsaktuella frågor med nödvändighet tvingas att använda också sådant som är partsinlagor, eftersom den eviga sanningen inte är fastställd. Det är ganska

naturligt att det förhåller sig så. I det här sammanhanget är det inte fråga om att ställa krav på objektivitet i det statligt auktoriserade totala materialet som skall stå till förfogande. Vi skall i stället kräva att lärarna klipper artiklar ur tidningarna, där det ju finns inlägg i olika riktningar varje dag. Man kan läsa vad Sven Lindqvist skriver. Han tillhör inte SAFs propagandister. Man får också se till att engagera dem som befinner sig utanför skolan, t.ex. föräldrarna. De kan väl fråga sina barn och uppmana dem: "Klipp ur den här intressanta artikeln! Ta med den till skolan och be att ni får diskutera innehållet!" På det sättet kan man få ett öppet och givande samspel, och då kan skolan bli konstruktiv och utvecklande för de unga eleverna.

Jag vill utveckla detta ytterligare litet grand. Jag medger att det var en liten polemisk vinkling i detta med beslutsprocessen. Det var intressant att Hans Leghammar frågade om inte beslutsprocessen i riksdagen är viktig. I bakhuvudet erinrade jag mig att min son var på studiebesök i riksdagen 1984, då jag hade varit minister i två år. På provet i samhällskunskap efteråt hade min son fått svara på frågan: Hur lång taletid har ett statsråd vid ett svar på en fråga i riksdagen? Det är intressant att jag, varje gång jag kommer till denna kammare för att svara på frågor, börjar med att plocka fram riksdagsordningen för att se hur många minuter jag har till mitt förfogande. Jag glömmer bort det mellan varje gång. Ibland går jag upp och frågar talmannen hur lång taletid jag har. Jag vet inte om det kan ses som ett uttryck för att jag är ointresserad av riksdagens arbete, men jag tycker nog att jag är ganska intresserad och följer det nära.

Vi väljer så ofta att fixera oss vid formalia, men vad som är angeläget i denna oerhört viktiga EG-debatt är att från alla håll bevaka att lärarna på skolorna följer tidningsdebatten och inte litar till ett material som handlar om förra kvartalets debatt, som i själva verket är förra årets debatt. I en snabbt föränderlig värld är det enda som vi med säkerhet kan veta att de broschyrer som skrevs i fjol inte är någon god vägledning i dag.

Anf. 14 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Polemiken fortsätter, men de centrala frågorna glider hela tiden undan. Visst är det svårt med läroboksproblematiken i speciellt samhällskunskap.

Där kommer ansvarsfrågan in: Vad anser utbildningsministern att man skall göra i stället när det inte finns några böcker, och elever och lärare säger att de inte har kunskaper för att klara av de dagsaktuella frågorna? Jag anser att ministern då faktiskt inte har tagit ansvar för sitt område. Jag kräver att gymnasieskolan skall fungera som en grogrund för en levande debatt. Dess värre känner alltför många elever i dag att skolan inte fungerar så. Eleverna kan inte hänga med. De förstår inte den snabba utveckling som vi har i dag. Detta ser jag som ett väldigt stort problem, men det svar jag fick av utbildningsministern bestod mest av polemik.

Utbildningsministern säger vidare i sitt svar att man skall ställa krav på lärarna. Ja, visst, men följ då upp dessa krav och se efter om de verkligen uppfylls! Under mina besök i olika skolor har det visat sig att lärarna kanske inte alltid har levt upp till dessa krav.

Jag vill återanknyta till detta med beslutsprocessen, där polemiken blir i

det närmaste skrattretande när Bengt Göransson tar upp EGs beslutsprocess och jämför den med statsrådens taletid vid frågedebatter. Det är faktiskt en viss skillnad mellan hur demokratin ser ut i den beslutsprocess som tillämpas i EG och den makt som kommissionen, rådet i EG och EG-parlamentet har. Det innebär en viss gradskillnad att jämföra med hur lång tid ett statsråd får tala i frågedebatter.

Anf. 15 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag skulle inte ett ögonblick ha refererat till ett statsråds taletid i riksdagen om inte Hans Leghammar själv hade valt riksdagens arbetsordning som exempel på nödvändiga kunskaper för unga människor. Då tillät jag mig att ur min egen erfarenhet från min familj redovisa vad som faktiskt händer när man uppställer just detta krav. Det var således inte någon form av polemik eller något försök att bagatellisera det. Jag talade om vad en ung man i denna stad faktiskt hade fått prov på när han läste samhällskunskap i skolan.

Jag vill mycket bestämt hävda att jag inte ägnar mig åt polemik i snäv bemärkelse. Däremot invänder jag mot Hans Leghammars föreställning att man skulle kunna ha ett läromaterial, en lärobok, som skulle vara den enda och den auktoriserade. Han talar hela tiden om det.

Han frågar vad man skall använda i stället när det inte finns någon sådan lärobok och eleverna säger att de har svårt att delta i debatten eftersom de vet för litet. Svaret på den frågan kanske kan vara att det rör sig om svåra frågor, och svåra frågor är svåra att debattera eftersom man nästan alltid vet för litet. Skolan måste också respektera människor så till vida att svåra frågor kräver mycket av inlärningen. I den enkla broschyrformen kan man inte plocka fram uppgifter som gör att man direkt kan delta i varje debatt hur djupt som helst. För mig är detta en viktig princip för ett fritt intellektuellt tänkande. Man måste våga erkänna att svåra frågor faktiskt är svåra. Man måste våga erkänna och inse att man inte har svar på alla frågor som dyker upp. Det har man inte.

EG-frågan är utomordentligt komplicerad. Det är inte minst, Hans Leghammar, besvärligt och komplicerat att förstå vilken funktion EG-kommissionen och parlamentarikerna har och vilken möjlighet enskilda medborgare i olika länder har att spela en roll. Det är viktigt att det lyfts fram.

Det tycker jag att man kan lyfta fram bättre i skolan genom att förse eleverna med underlag för diskussion i form av artiklar från tidningar. Per Gahrton kan t.ex. ha skrivit en artikel. Han har som bekant vissa synpunkter på detta ämne och har såvitt jag vet också visat en viss aktivitet när det gäller att medverka i skolorna. En av de mest entusiastiska företrädarna för Industriförbundet kan också ha skrivit en artikel som redovisar andra föreställningar och önskemål. En riksdagshandling från en EG-debatt i riksdagen kan vara ytterligare ett instrument. Så tycker jag att man skall hantera den frågan.

Skolan har möjlighet att göra det. På så sätt kan skolan ge eleverna den kunskap som medför att de vågar delta i debatten och, när de deltar i debatten, vågar erkänna att de faktiskt inser att det finns åtskilligt som de ännu

icke har hunnit lära sig. De får därför vänta med kategoriska ställningstaganden tills de har hunnit tränga djupare in i de frågor som diskuteras i skolan.

Anf. 16 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Om utbildningsministern inte förstår vad jag menar med beslutsprocess och att beslutsprocessen inte har så mycket att göra med interpellationer, även om interpellationen kan få en viss följdverkan på besluten, kan herr minister i så fall be om ett förtydligande av min fråga. Det var faktiskt inte interpellationsdebatten som jag avsåg med beslutsprocess. Det tror jag att ministern förstod även om han ville göra det litet polemiskt.

Det gäller beslutsprocesser för att förstå ett demokratiskt skeende. Det är viktigt. Vi är båda mycket medvetna om att det finns många onödiga frågor i ett beslutsskeende. Om ministern misstänker att jag hade ställt fel frågor till eleverna, kunde han ha frågat mig hur jag hade formulerat frågorna. Ministern kunde ha frågat om jag hade ställt den typen av frågor som han tog som exempel.

Jag har aldrig tagit upp frågan om att läroboken skulle vara det centrala i utbildning och fortbildning. Jag konstaterar att det material som lärarna i dag dess värre hämtar baskunskap ifrån och som de kan sprida ute på skolorna är SAFs material. När man sitter och dricker kaffe med lärarna i kafferummet efter diskussioner säger de att de har fått sina kunskaper om EG från det material som de har läst in där. Det är ganska beklagligt.

Jag ville därför slå larm om detta till utbildningsministern i Sveriges riksdag, så att han skulle kunna få en ärlig chans att följa upp detta. I stället för att ta mitt larm på allvar för han en polemisk debatt och inte en allvarlig diskussion om hur viktig kunskapen är för en levande demokrati. Jag anser, herr talman, att det är allvarligt att eleverna i dagens gymnasieskola inte anser sig kunna hänga med i debatten. Jag hoppas faktiskt att jag har väckt ett litet frågetecken hos ministern.

Anf. 17 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag tror att jag förstod frågan. Anledningen till att jag svarade på detta sätt, vilket jag nu tvingas upprepa, var att jag har konkret erfarenhet av hur skolorna hanterar den typen av krav på kunskaper. Det var därför jag valde det exemplet. För mig var det ett oroande exempel på en undervisning som mera syftar till formalia än det som är viktigt för samhällskunskapen, nämligen att ge kunskap om och förtrogenhet med demokratins funktion.

Jag har all respekt för den oro och kanske den upprördhet som Hans Leghammar känner. Den känner jag ofta när jag är ute i skolorna och ser det kampanjmaterial av olika slag som öses över skolorna under beteckningen läromedel och hjälpmedel för undervisningen. Jag vände mig mot föreställningen att man med någon form av läromedel som tillhör den auktoriserade gruppen skulle ersätta detta. Debatten sker så snabbt och är så föränderlig.

Jag vill uppriktigt säga, Hans Leghammar, att det är på grund av att jag tar frågan på allvar som jag så starkt betonar lärarnas skyldighet att orientera sig i den aktuella debatten och utnyttja det material som finns. Det är inte så, vilket var min poäng, att EG-frågan är odebatterad i Sverige. Människor

kan vada i material om EG-debatten om de vill. Det är därför oförsvarligt om de som har den pedagogiska uppgiften inte plockar fram det materialet. Läraren har en självständig uppgift som lärare och ett ansvar i kraft av denna självständighet. Detta ville jag betona.

Jag hoppas att vi är överens om att man måste våga ställa krav i det avseendet. Jag hoppas vidare att denna debatt skall kunna vara en påminnelse att man inte enkelt, bekvämt och mekaniskt får släpa med sig det kampanjmaterial som har råkat hamna i skolans postbox på morgonen. Det tror jag att vi är fullständigt överens om.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1990/91:26 och fråga 1990/91:32 om trafiknykterhetsbrotten

Anf. 18 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Britta Bjelle har i en interpellation frågat mig om jag avser att genomföra någon utvärdering av genomslaget i praxis av den nya lagstiftningen om trafiknykterhetsbrotten. Hon har vidare frågat om de signaler som redan nu kan ses föranleder någon åtgärd från regeringen. Slutligen har hon frågat om regeringen med sitt förslag till ändring av rattfylleribestämmelserna avsåg att åstadkomma en strafflindring av rattfylleribrott på det sätt som nu synes ske.

Martin Olsson har frågat mig om regeringen avser att ta initiativ till skärpning av reglerna för brottsrubricering och påföljder för rattfylleribrott.

Frågorna rör samma ämne. Jag besvarar dem därför i ett sammanhang.

Som Britta Bjelle säger godtog riksdagen vad jag uttalade om påföljdsbestämmelserna i propositionen till de lagändringar beträffande trafiknykterhetsbrotten som trädde i kraft vid halvårsskiftet i år (prop. 1989/90:2, JuU2, rskr. 106, SFS 1990:149). Bakgrunden till hennes frågor till mig nu är att det enligt hennes uppfattning tycks vara så att villkorlig dom har blivit den normala påföljden även vid grova rattfylleribrott med höga promillehalter. Eftersom regeringen och riksdagens majoritet alltså varit eniga när det gäller principerna för påföljdsvalet är det något förvånande att Britta Bjelle nu frågar vilken avsikt regeringen hade i denna fråga.

Som Britta Bjelle har konstaterat har det rått enighet mellan regeringen och riksdagen om vilka överväganden som bör göras när det gäller påföljder för rattfylleri. Justitieutskottet uttalade sålunda i sitt av riksdagen godkända betänkande att utskottet i likhet med justitieministern ansåg att det är bättre för trafiksäkerheten om påföljdssystemets många olika möjligheter utnyttjas för att komma till rätta med den enskilde gärningsmannens grundläggande problem, hans alkoholmissbruk. Vidare konstaterades både i propositionen och utskottsbetänkandet att de allmänna principerna för påföljdsval är tillämpliga även när det gäller val av påföljd för rattfyllerister och att det innebär att rätten alltid skall fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse.

Vad gäller valet mellan villkorlig dom och skyddstillsyn konstaterades det

i propositionen att det i princip krävs att det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet för att villkorlig dom skall kunna komma i fråga. Som Britta Bjelle säger så framhölls det också att utrymmet för villkorlig dom för den som har gjort sig skyldig till grovt rattfylleri är begränsat till följd av att de flesta av dem har kroniska alkoholproblem. Utskottet hade inte något att invända mot vad som anförts om de närmare förutsättningarna för det inbördes valet mellan villkorlig dom och skyddstillsyn.

Det synsätt beträffande påföljdsvalet för rattfylleribrott som kommit till uttryck både i regeringens proposition och i det av riksdagen godkända betänkandet är enligt min uppfattning välgrundat och jag kan inte se att det finns något skäl att nu ändra uppfattning i frågan.

Det är inte mer än litet drygt fyra månader sedan den nya lagstiftningen trädde i kraft. Enligt min mening är det alldeles för tidigt att utifrån vissa tingsrättsavgöranden dra några slutsatser om framtida praxis beträffande påföljder för grova rattfyllerier. Bl.a. har överinstanserna endast i begränsad omfattning avgjort mål enligt den nya lagstiftningen. Självfallet följer vi inom departementet utvecklingen av praxis. Vi får dock räkna med att det tar en viss tid innan någon närmare utvärdering kan redovisas. I en utvärdering bör inte bara domstolarnas påföljdspraxis belysas utan också utvecklingen av rattfylleribrottsligheten. Att en utvärdering bör göras är dock något som jag uttalade mig om redan i propositionen och som sedan också ströks under i utskottsbetänkandet.

Martin Olsson säger i sin fråga bl.a. att åtskilliga personer som haft minst 1,5 ‰ trots alkoholhalten inte dömts för grovt rattfylleri. Uppgiften stämmer inte med de informationer som jag har fått. I propositionen har jag också uttryckligen framhållit att avsikten är att rattfyllerier med en alkoholhalt på minst 1,5 ‰ regelmässigt skall bedömas som grova. Däremot lämnar den nya lagstiftningen ett utrymme som inte fanns tidigare för att bedöma brottet som grovt även om alkoholhalten är lägre än 1,5 ‰.

Anf. 19 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka justitieministern för svaret. Justitieministern vill ge mig något slags släng genom att säga att det är förvånande att jag frågar om principer för påföljdsvalet. Låt mig då replikera och säga att jag tycker att det är förvånande att justitieministern inte kan svara på min fråga huruvida det var och är justitieministerns mening att villkorlig dom skall vara normalpåföljd för rattfylleribrott.

För inte så länge sedan stod det i en artikel i Aftonbladet:

Fängelsestraffet för grovt rattfylleri slopas. Det har redan försvunnit. Även om du har 2,5 ‰ skall du dömas till villkorlig dom och böter.

Uppgiften kom från en rådman vid Stockholms tingsrätt. I artikeln redogörs för att lagmannen och sju chefrådmän vid Stockholms tingsrätt i ett möte beslutat att rekommendera samtliga domare vid Stockholms tingsrätt att döma till villkorlig dom och böter i normalfallet av grovt rattfylleri. Den här tolkningen av bestämmelserna för grovt rattfylleri tycks ha spridits i Domstolssverige.

I dagens Svenska Dagbladet redovisas hur Malmö tingsrätt dömt hälften

av dem som gjort sig skyldiga till grova rattfylleribrott till villkorlig dom och böter.

Jag har beställt domar från några olika tingsrätter i landet. Uppgifterna är ganska entydiga. Villkorlig dom och böter utdöms i normalfallet, och jag har inte sett att personundersökning har utförts i något av dessa fall. Min mening är att en sådan utveckling inte sanktioneras i propositionen och i betänkandet.

Jag har blivit kontaktad av domare, och jag har själv tagit kontakt med domare, och jag har fått uppfattningen att det råder viss förvirring om vad propositionen innebär.

Jag skall läsa ur ett av breven som jag har fått från en chefrådman. Han skriver:

Vi har nu av allt att döma kommit in i en mindre lyckad rättstillämpning. Förklaringen ligger till stor del i oklarheter och ofullkomlighet i förarbetena.

För min del vill jag peka på att hela propositionen och debatten som följde på den handlade om att rattfylleribrottet till sin natur var så allvarligt att det krävdes en kraftig utvidgning av straffbarhetsområdet. Vidare hävdade statsrådet i propositionen att det fanns skäl att jämfört med i dag se strängare på brott där alkoholhalten var nära 1,5 ‰ om det förelegat en fara för trafiksäkerheten. Det här i sin tur rimmar dåligt med att avsikten skulle ha varit att i samma ögonblick mildra konsekvensen av de avsevärt farligare fallen med förare som haft en promillehalt i blodet på över 1,5 ‰. Den som har kört bil med en hög promillehalt i blodet har starkt nedsatt omdöme, reducerad reaktionsförmåga och dålig körkapacitet. Det finns dessutom belagt att risken för att en förare med en alkoholhalt på 1,5 ‰ i blodet blir delaktig i en trafikolycka är ca 40 gånger större än om föraren hade varit nykter. Och olycksrisken är 145 gånger större vid 2 ‰. Det visar att den som kör bil med mycket hög halt av alkohol i blodet visat uppenbar likgiltighet för sina medtrafikanters säkerhet och skall därför dömas till fängelse. Jag menar att det synsätt som jag nu redogjort för stöds i propositionen.

Det är vidare väl känt att mörkertalet är högt när det gäller rattfylleribrott. Det är säkerligen ofta så att den som grips för grovt rattfylleri inte kör bil alkoholpåverkad för första gången. Återfallsrisken i förening med kunskapen om att det finns en alkoholproblematik i botten gör att man endast i undantagsfall skall underlåta att förordna om personundersökning. I propositionen finns stöd för mitt resonemang. Justitieministern skriver beträffande tidigare praxis:

"För egen del anser jag att det är angeläget att ta till vara på de möjligheter som finns att söka motverka fortsatt brottslighet och därmed ett trafikfarligt beteende genom behandling och andra former av stöd- och hjälpåtgärder."

Vidare skriver statsrådet något senare:

"Utrymmet för villkorlig dom som påföljd för den som gjort sig skyldig till grovt rattfylleri är emellertid begränsat till följd av att en stor majoritet av dem har kroniska alkoholproblem."

Hur skall man, justitieministern, kunna få reda på om stöd behövs eller om det föreligger alkoholproblem utan att göra personundersökning? Min uppfattning är att om det regelmässigt skulle göras personundersökningar vid grova rattfylleribrott skulle villkorlig dom och böter förmodligen inte bli

normalstraffet. I propositionen finns inte sanktionerat att normalstraffet för grovt rattfylleri skall vara villkorlig dom. Om justitieministern menar något annat än det jag har beskrivit, vore det bra om justitieministern talade om det nu.

Anf. 20 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga, som gällde om regeringen avser att ta initiativ till en skärpning av reglerna för brottsrubricering och påföljder när det gäller rattfylleribrott. Bakgrunden till frågan var att färre dömts till fängelse för rattfylleri enligt den sedan halvårsskiftet gällande rattfyllerilagstiftningen än enligt tidigare gällande lagstiftning. Jag ställde frågan redan den 1 oktober och har alltså på grund av Britta Bjelles senare inlämnade interpellation fått vänta en och en halv månad på svar.

Min fråga kommenteras bara i ett kort slutstycke i justitieministerns gemensamma svar på frågan och interpellationen. Något svar på min fråga ges inte direkt, utan justitieministern anser i stället, anmärkningsvärt nog, att utgångspunkten för min fråga, alltså att färre personer med hög promillehalt i blodet dömts till fängelse än tidigare, inte stämmer med de informationer hon har fått.

Herr talman! Varje år begås i vårt land ca 3 miljoner trafiknykterhetsbrott, vilket – som Aftonbladet rubricerade det den 13 dennes – innebär att 8 200 kör rattfulla varje dag.

Rattfylleristerna förorsakar en tredjedel av alla dödsfall i trafiken, alltså flera hundra dödsfall per år. Dessutom blir många svårt skadade, kanske för hela livet. Vidare är de materiella skador som orsakas av rattfyllerister betydande.

Jag vill nämna denna enorma omfattning av rattfylleriet och dess följder för att vi skall erinra oss om vilken stor fråga det är för hela vårt samhälle. Vi måste som utgångspunkt för denna debatt – liksom i övrigt när vi tar ställning till rattfyllerilagstiftningen – ha, att var och en som kör bil eller annat motorfordon efter att ha druckit alkohol eller intagit andra berusningsmedel är en direkt livsfara för alla oss andra som uppehåller oss på eller i närheten av en väg. Den som kör alkoholpåverkad eller påverkad av annat hotar oss alla, och ingen kan skydda sig mot en för tidig död eller allvarliga skador på grund av rattfylleristernas framfart.

Vi måste därför från samhällets sida klart fastslå att alkohol och trafik inte får höra ihop. Det gäller att få denna vitala grundsats att bli allmänt accepterad, ja, vara en del av de värderingar som omfattas av alla i vårt land. Förhoppningsvis omfattas vi alla av grundsatsen att vi skall ha respekt för livet och att ingen har rätt att döda eller skada andra människor.

För att samhällets budskap verkligen skall innebära att alkohol och trafik inte hör ihop har vi inom centerpartiet arbetat för en nollpromillegräns. Vi arbetar dessutom för att samma promilleregler som gäller till lands även skall gälla till sjöss. Ännu har vi inte fått en nollpromillegräns, men tack vare den breda opinionen för en sådan sänktes gränsen från 0,5 till 0,2 ‰. Vi bör därvid komma ihåg att regeringen endast föreslog en sänkning till 0,3 ‰. Kravet på promillegränser till sjöss har ännu ej accepterats av socialdemokraterna,

vilket framgick av det frågesvar jag fick för drygt en månad sedan av justitieministern.

Utöver sänkning av promillegränsen genomfördes vid senaste halvårsskiftet den förändringen att trafiknykterhetsbrotten indelas i rattfylleri och grovt rattfylleri. Påföljden för grovt rattfylleri är fängelse i högst ett år. Vid bedömning om brottet skall bedömas som grovt rattfylleri skall enligt trafikbrottslagen särskilt beaktas dels om alkoholkoncentrationen uppgått till minst 1,5 ‰, dels om "föraren annars varit avsevärt påverkad av alkohol eller något annat medel", dels också om "framförandet av fordonet har inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten". Jag vill erinra om att vid riksdagsbehandlingen av lagändringen krävde vi från centerpartiet att gränsen för grovt rattfylleri skulle sättas vid 1,0 ‰ i stället för vid 1,5 ‰.

Tidigare dömdes de som hade minst 1,5 ‰ nästan undantagslöst till fängelse. Min fråga är föranledd av att uppgifter från olika delar av landet visande att åtskilliga, som enligt tidigare lagstiftning skulle ha dömts till fängelse, nu fått annan påföljd än fängelse.

I Sundsvall publicerades i mitten av september i år uppgiften att av 21 domar vid tingsrätten hade endast sex lett till fängelse. Sex personer med mer än 2,0 ‰ hade sluppit undan med böter. Erfarna åklagare uttalade sig mycket kritiskt mot lagändringen.

Samtidigt fick jag uppgift från Karlskrona om hur en yngling som kört med 1,85 ‰ alkohol i blodet sluppit fängelse. En besviken åklagare uttalade att först rubricerar man upp ett brott och sedan används lagens förarbeten för att mildra straffet.

Egentligen skall vi inte bli förvånade över att lagens tolkning blivit denna. Redan i våras kunde vi läsa i tidningarna att justitiedepartementets sakkunnige vid information för Stockholms tingsrätt framhållit att den nya lagen skulle medföra att många grova rattfyllerister kunde räkna med mildare straff.

I senaste numret av tidningen Advokaten skriver chefsrådman Anders Stendahl att uttalanden i förarbetena till lagstiftningen skapat osäkerhet och att många domstolar är på väg att ändra sitt dömande i rattfyllerimålen. Anders Stendahl ger ett exempel på hur en man med 2,19 ‰ alkoholhalt i blodet, och som dessutom gjort sig skyldig till olovlig körning, fått villkorlig dom.

I dagens nummer av Svenska Dagbladet kan vi, som Britta Bjelle påpekat, läsa om en undersökning gjord i Malmö utvisande att hälften av dem som dömts fått villkorlig dom eller dagsböter efter lagändringen. Före den 1 juli dömdes 75–80 % till fängelse.

Sedan jag ställde frågan har alltså ytterligare bevis framkommit att den nya lagen lett till färre fängelsestraff. Justitieministern säger i sitt korta svar till mig: "Uppgiften stämmer inte med de informationer som jag har fått." Då undrar jag om inte justitieministern och hennes medarbetare är de enda som inte nåtts av denna information.

Varför enligt min mening grovt rattfylleri bör leda till fängelsestraff är främst fängelsestraffets allmänpreventiva effekt. Det måste vara avskräckande straff, vilket risken för fängelse är för de flesta.

Jag vill fråga om justitieministern är nöjd med den lagstiftning som riksdagen på hennes förslag fastställt vad gäller påföljderna.

Är det för att minska rattfylleriet – alltså dödsriskerna på vägarna – eller är det för att platserna inom kriminalvården inte räcker till som färre döms till fängelse?

Till slut ytterligare en fråga: Ser justitieministern ingen risk ur allmänpreventiv synpunkt att färre nu döms till fängelse för rattfylleribrott?

Anf. 21 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Det är viktigt att komma ihåg att i ett rättssamhälle är tillämpningen av lagen en uppgift för rättsväsendet. Den styrning av tillämpningen som regering och riksdag skall svara för bör inskränka sig till beslut om nya lagar och uttalanden i förarbetena i anslutning till det. Jag är därför inte beredd att här diskutera konkreta tolknings- och tillämpningsfrågor. Det är en uppgift som ytterst måste ankomma på domstolarna. Genom domstolsväsendet har vi en instansordning som syftar till att åstadkomma en enhetlighet och en stadga i praxis.

Jag vet att frågan om påföljdsvalet vid rattfylleri är föremål för ingående diskussioner inom ramen för rättsväsendet. Jag kan bl.a. nämna att riksåklagaren just den här veckan i ett genmäle till högsta domstolen medgett prövningstillstånd i ett mål där denna fråga är aktuell. Det blir säkert flera mål som ganska snart kommer upp till högsta domstolen.

Jag tycker att det är viktigt att framhålla att påföljdsvalet generellt sett är en uppgift för domstolarna. De har en stor frihet att anpassa sina beslut efter de förhållanden som råder i det enskilda fallet. Jag tror att lagstiftaren gör klokt i att visa tillit och förtroende för domstolarnas förmåga att hantera den här ofta mycket svåra uppgiften. Enligt min uppfattning är det därför naturligt att vi skall avvakta utvecklingen i rättspraxis innan vi tar ställning till om det finns behov av ändringar i lagen. Även om jag alltså inte vill lägga mig i domstolarnas uppgift att tolka och tillämpa lagen tror jag att det kan finnas anledning att påpeka några av uttalandena i förarbetena.

Både i propositionen och i utskottets betänkande framhölls, såsom bl.a. Britta Bjelle här påpekat, att trafiksäkerhetsrisken måste vara en avgörande faktor när det gäller val mellan fängelse och icke frihetsberövande påföljd. Har gärningsmannen visat en uppenbar likgiltighet för medtrafikanternas säkerhet, innebär det en stark presumtion för fängelse. Det innebär självfallet inte att det måste finnas en konkret olycksrisk i det särskilda fallet. Det är inte heller enbart risken för allvarliga olyckor som är relevant, utan bedömningen skall baseras på risken för medtrafikanternas allmänna säkerhet. Som påpekas i förarbetena kan exempelvis körsättet, den omfattning som körningen har haft eller avsetts ha samt trafikförhållandena i övrigt vara av betydelse vid bedömningen. Körning på platser där trafiken är tät och där det exempelvis går många fotgängare bör bedömas annorlunda än exempelvis en kort körning på platser utan någon trafik alls. Även påverkandegraden måste naturligtvis tas med i bedömningen och också alkoholhalten. Jag vill erinra om de uppgifter som redovisas i propositionen och som också har åberopats av Martin Olsson här, att ju högre promilletal det är fråga om, desto högre är olycksrisken. Den ökar kraftigt vid höga promillehalter. Givetvis

har även det betydelse vid bedömningen av om man har visat särskild hänsynslöshet.

När det gäller val mellan skyddstillsyn och villkorlig dom tycker jag att uttalandena i förarbetena är fullt tillräckligt vägledande. För att rätten skall kunna döma till skyddstillsyn krävs i princip att man gör en personundersökning. Praxis i det hänseendet har växlat mellan olika domstolar.

Jag vill inte utesluta att det finns domstolar som i enlighet med tidigare praxis underlåtit att inhämta personundersökningar och som därför har funnit sig förhindrade att döma till skyddstillsyn. Om så är fallet, överensstämmer detta givetvis inte särskilt bra med motiven avseende den nya ordningen. Jag vill därför även upplysa om att justitiedepartementet i dagarna kommer att remittera en promemoria med förslag till ett ändrat personutredningsförfarande. Detta kommer att kunna bidra till ett effektivare och enklare förfarande i de här sammanhangen.

Men även inom ramen för nuvarande ordning bör det finnas förutsättningar att anpassa den personutredning som kan behövas efter de särskilda förhållanden som gäller vid grova rattfyllerier.

Därutöver vill jag till Martin Olsson säga att mitt svar till honom var föranlett av det faktum att det i hans fråga påstods att personer som haft minst 1,5 promille i sig trots detta inte har dömts för grovt rattfylleri. Det var alltså detta som jag bemötte.

Anf. 22 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är lovvärt att justitieministern ändå säger att alkoholhalten har betydelse för påföljden. Vad som gäller är alltså: ju högre promillehalt, desto större presumtion för fängelse – om jag förstår justitieministern rätt.

Vidare är det lovvärt att justitieministern ändå säger att man i princip, om jag nu uppfattade även detta rätt, borde utföra en personundersökning. Om en personundersökning inte görs har man ju inte ens möjlighet att ta reda på huruvida en person har alkoholproblem eller behöver stöd.

Däremot delar jag inte alls justitieministerns uppfattning om att man skall överlåta åt domstolarna att bestämma hur praxis skall utformas. En proposition är ju en politisk viljeyttring från regeringen. Det är regeringen som har tänkt ut hur man vill att lagstiftningen skall vara utformad, hur propositionstexten skall se ut osv. Man måste ju ha vetat, justitieministern, hur man ville att utvecklingen skulle bli. Det måste ju ändå vara grunden för det politiska arbetet.

Om det sedan visar sig att utfallet av det man har fått igenom inte blir vad man hade tänkt, är det väl självskrivet att man måste ta ett initiativ för att justera i enlighet med sina egna önskemål politiskt.

Jag tycker alltså att justitieministern ytterligare kunde förklara vad hon menar med att "överlåta åt praxis". Min uppfattning är att det redan i dag, alltså efter några månader, klart framkommit att man i stor utsträckning dömer till villkorlig dom.

Om avsikten inte var den i propositionen, måste man tidigt åstadkomma den justering som man tänkt sig i stället för att bara låta det hela bli en allmän låt-gå-politik och se åt vilket håll domstolarna drar.

Anf. 23 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Efter 20 år i riksdagen är jag väl medveten om att vi inte kan diskutera om huruvida domstolarna har dömt rätt eller inte. Det är alltså inte vår uppgift. Domstolarna har att tillämpa den lagstiftning som riksdagen har fastställt. Men vi har självfallet möjlighet, rätt och skyldighet att diskutera utfallet av den lagstiftning som vi har fastställt och studera tillämpningen för att se om den motsvarar vad vi hade tänkt oss. Detta var anledningen till frågan. Justitieministern säger att hon har svarat på denna. Jag säger ju i min fråga: "Erfarenheterna av den nya lagens tillämpning visar dock att åtskilliga med denna" – alltså 1,5 promille – "och högre promillehalt inte fått fängelsestraff – – –." Detta bemöts med påståendet att det här inte var känt på departementet. Det tycker jag är synnerligen anmärkningsvärt.

Sedan vill jag säga att jag tycker att justitieministern saknar engagemang när det gäller kampen mot rattfylleri – så är det kanske. Det var ju inte justitieministern utan den allmänna opinionen som drev fram en lägre promillehalt. Likaså vill jag erinra om våra krav på motsvarande regler till sjöss. På den punkten är ju justitieministern motståndare till vår lösning.

För att återgå till min fråga vill jag framhålla att det otvetydigt är så – och det motsäger inte justitieministern – att färre nu döms till fängelse. Mot den bakgrunden har jag ställt några kompletterande frågor till justitieministern. Jag undrar alltså om hon ser på dessa saker från allmänpreventiv synpunkt och om det är ett önskemål att färre skall dömas till fängelse därför att det inte finns platser inom kriminalvården. Eller tror man t.o.m. att risken för dödsolyckor på vägarna minskar när färre döms till fängelse?

Jag tror att det är viktigt att vi i riksdagen följer detta och ser hur det blir med tillämpningen av lagen – speciellt i en sådan här fråga, som är av mycket stor betydelse.

Jag har nämnt omfattningen här. Det är alltså 8 200 personer som varje dygn kör med alkohol i blodet. Bortemot en människa dödas varje dag på grund av alkoholen i trafiken. Det är således viktigt att det görs en utvärdering av den nya lagstiftningen. Denna kanske inte har blivit såsom avsågs.

Vidare är det viktigt att man, utan prestigehänsyn från dem som står bakom lagstiftningen, låter utvärderingen, om så erfordras, leda till förslag om nya och ändrade regler.

Syftet med reglerna är ju att vi skall kunna bekämpa rattonykterheten på vägarna, skydda övriga trafikanter och åstadkomma ett viktigt led i trafiksäkerhetsarbetet. Därför hoppas jag verkligen att justitieministern snabbt tar initiativ till en utvärdering. Jag skulle också vilja ha svar på de kompletterande frågor som jag ställde i mitt förra anförande.

Anf. 24 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Britta Bjelle och jag tycks vara överens i sak: Innehållet i lagen och dess förarbeten har haft ett visst syfte. Proposition och utskott följer varandra. Vi är överens om att det är en bra lagstiftning.

Vad vi uppenbarligen inte är överens om är detta med förtroendet för våra domstolar. Britta Bjelle säger uttryckligen att lagstiftaren inte skall överlåta åt domstolarna att utforma praxis. Jag antar att det var en olycklig formule-

ring – en formulering som inte var avsedd att betyda vad den faktiskt kom att innebära.

Den viktigaste uppgiften för domstolarna måste väl vara att alldeles självständigt och utan inblandning från lagstiftaren under rättstillämpningens gång utforma praxis på grundval av vad lagstiftaren har sagt i lag och förarbeten. Sedan är det naturligtvis mycket viktigt – detta uttalas i propositionen och har också understrukits i utskottet – att man noga följer utvecklingen i fråga om rättspraxis. Självfallet kommer vi också att ha anledning att på detta viktiga område göra en ordentlig utvärdering av rättspraxis och den nya lagstiftningens effekter på rattfylleriet.

Jag måste säga att jag reagerar starkt på Martin Olssons påståenden om att jag skulle sakna engagemang beträffande kampen mot rattfylleriet.

Om man läser propositionen, torde det framgå med stor tydlighet vilken betydelse regeringen fäster vid arbetet med att bl.a. via reglerna i brottsbalken bekämpa rattfylleriet. Det är en oerhört viktig uppgift att genom att angripa den alkoholism som oftast ligger till grund för olyckorna i trafiken sträva efter att minska riskerna för att människor skall drabbas av sådana här olyckor.

Jag tror att vi får anledning att återkomma till diskussionen när vi har en praxis här. Jag är faktiskt ännu inte beredd att på basis av tingsrättsdomar och utan att ha tillgång till något vägledande beslut från högsta domstolen utdöma den praxis som kan komma att bli resultatet av rättstillämpningen. Jag anser att lagstiftarna får ha litet tålamod och avvakta tills domstolarna har utnyttjats i den utsträckning som det var meningen att det skulle ske genom de instansordningar som vi har. Därefter skall lagstiftaren återigen träda till.

Om man inte är nöjd med utfallet t.ex. på grund av att lagstiftningen inte haft den effekt som man hade förväntat sig, är det dags att ändra lagen i en annan riktning. Men vi befinner oss under inga förhållanden där nu.

Anf. 25 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Justitieministern säger att vi skall avvakta praxis. Jag anser inte att man skall avvakta praxis, utan att man skall styra praxis i den meningen att man talar om vad som gäller. Det är lagstiftaren, regeringen och riksdagen, som skall bestämma vad det är för politisk vilja som skall ligga till grund för en lagstiftning, och den skall vara utformad så att man får den effekt som man har tänkt sig. Om det visar sig att lagstiftningen är oklar, måste man ju justera den så att den blir klar i enlighet med de önskemål man hade.

Propositionen om trafiknykterhetslagstiftningen var ju i grunden inriktad på att stärka trafiksäkerheten i Sverige, och därvidlag tycker jag att vi i riksdagen bidrog konstruktivt genom att sätta den lägsta promillegränsen till 0,2 promille. Men om propositionen å andra sidan leder till att den som dricker sig så full att han har 2,46 promille alkohol i blodet, döms till villkorlig dom och böter, då förtas hela effekten av att avsikten varit att stärka trafiksäkerheten.

Den som ger sig ut och kör bil med 2,46 promille i blodet är inte kapabel att köra bil, och risken att allvarligt skada sig själv eller någon annan är uppenbar. Samhällets reaktion, villkorlig dom och böter, är för individen inget

annat än 100 dagsböter med det system för villkorlig dom som vi har i Sverige. Då har vi närmat oss den utveckling där reaktionen kommer först när en olycka har inträffat. Detta i sin tur undergräver allmänhetens respekt för den nya lagstiftningen och för statsmakternas vilja och förmåga att upprätthålla trafiksäkerheten.

Jag menar att propositionen och lagstiftningen har förfelats om justitieministern inte nu vidtar någon åtgärd som gör att det framgår vilka politiska intentioner som fanns bakom propositionen. Var det att stärka trafiksäkerheten, eller var det inte det? Detta är ju grunden för vad vi ser i den nuvarande utvecklingen.

Anf. 26 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det är, som Britta Bjelle säger, ett anmärkningsvärt resultat av den nya lagstiftningen att det är lättare att slippa fängelsestraff vid höga alkoholhalter än det var tidigare. Jag tycker att det är illa om den här debatten skall gälla förarbetena – om det var enighet eller inte. Ni som var så eniga om dessa förarbeten måste bara inse att domstolarna har tillämpat lagstiftningen på ett sätt som är anmärkningsvärt ur de flesta medborgares synpunkt – det utgår jag från.

Jag tror att den här debatten har varit värdefull, för den har aktualiserat denna fråga ytterligare; det har sagts åtskilligt om den i massmedia. Som jag sade tidigare måste det vara enbart i justitiedepartementet som man inte var medveten om detta – om jag nu skall hänvisa till slutorden i svaret.

Justitieministerns engagemang talade jag om tidigare. Men vi får komma ihåg att 0,2 som promillegräns har införts inte tack vare regeringen, utan trots regeringen. Det var i riksdagen – och såvitt jag förstår väglett av den allmänna opinionen och inte minst av oss som drev kravet på en nollpromillegräns – som gränsen sänktes från 0,3 enligt regeringsförslaget till 0,2 promille.

Det är uppenbart att alla som kör med någorlunda hög alkoholhalt i blodet utgör en livsfara för medtrafikanter. Man kan befinna sig en bra bit från vägen och ändå riskera att t.o.m. bli ihjälkörd; det finns åtskilliga exempel på det.

Den milda bedömning av brotten som jag ändå tycker att justitieministern gör sig till tolk för, särskilt vid försvaret av förarbetena och propositionen, vittnar om att hon inte bedömer fängelsestraffet som avskräckande. Jag återkommer till den fråga jag ställde tidigare om hur justitieministern ser på fängelsestraffets allmänpreventiva effekt när det gäller att minska rattonykterhetsbrotten.

Sedan undrade jag om strävan verkligen var att det skulle vara få som dömdes till fängelse. Jag misstänker det. I utskottsbetänkandet, där majoriteten avstyrkte centerns krav på att gränsen skulle vara 1,0 för grovt rattfylleri i stället för 1,5, säger man nämligen: "Den ökade användning av fängelse som en sådan sänkning medför skulle dessutom – utöver ökade kostnader i domstolarna – leda till ett påtagligt ökat behov av platser på kriminalvårdsanstalterna." Det var det som var bakgrunden till min fråga om justitieministern anlägger den synpunkten och kanske är glad över att få döms till fängelse.

Till slut: Rattfylleriet på vägarna är en mycket allvarlig förseelse, och jag hoppas att den här debatten skall bli utgångspunkten för en utvärdering, som leder till att vi i viss mån återgår till tidigare mera stränga syn på rattfylleribrotten, och till att de leder till fängelse i högre grad än de gjort under de här fyra månaderna.

Anf. 27 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Lagstiftaren, dvs. den politiska makten, skall styra de självständiga domstolarna genom lag och genom förarbeten och inte på något annat sätt. Det förvånar mig att jag skall behöva säga det här i kammaren till justitieutskottets ordförande.

Andre vice talmannen meddelade att Britta Bjelle anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1990/91:45 om barnens rätt i samhället

Anf. 28 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Ingbritt Irhammar har frågat socialministern om vilka snara åtgärder regeringen ämnar vidta för att stärka barnens rätt i samhället. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Svensk rätt rörande barn och ungdomar utgår från principen om barnets bästa. I regeringens proposition (1989/90:107) om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter har en genomgång gjorts av svensk lagstiftning. Denna genomgång visar att svensk lagstiftning står i god överensstämmelse med bestämmelserna i konventionen. Den slutsatsen har också riksdagen anslutit sig till.

Sett i ett internationellt perspektiv ligger Sverige långt framme när det gäller barns ställning i familjen och i samhället. Sverige var det första land som införde ett förbud mot aga som uppfostringsmetod inom familjen. Sverige betraktas också som ett föredöme i den kamp mot aga som i dag förs i allt fler länder.

I föräldrabalkens 6 kap. 1 § markeras inte enbart att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning. Där anges också att barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart. Denna respekt för barnet som person bildar själva grundvalen för den lagstiftning som berör barn, t.ex. lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Det är också respekten för barnet som skall styra myndigheternas handlande i frågor som rör barn.

Frågan om barnets rätt är naturligtvis inte enbart en lagstiftningsfråga utan också i hög grad en fråga om tillämpning av lagen och om praktiskt handlande över huvud taget. Synsätt och arbetsmetoder måste förändras. Det är emellertid ingenting som sker över en natt. Sådana förändringar kräver ihärdighet och tålamod.

Föräldrabalkens bestämmelser om förbud mot aga är ett bra exempel på

att lagstiftningen kan få stor betydelse när det gäller att förändra attityder och beteenden. Massiva informations- och opinionsbildningsinsatser i samband med lagens tillkomst har medverkat till att det numera betraktas som ett avvikande beteende att slå barn.

I samband med att Sverige ratificerade FN-konventionen om barnets rättigheter beslutade regeringen att under en treårsperiod anslå 30 milj. kr. för att sprida kännedom om innehållet i konventionen. Medel för ändamålet kan sökas av fristående organisationer. Härigenom kan många människor involveras i diskussionerna om barnets bästa och om barnets specifika behov. På så sätt ökar möjligheterna att åstadkomma en attitydförändring och en djupare insikt i dessa frågor.

När det gäller de mest utsatta barnen återstår mycket att göra. Socialstyrelsen har konstaterat att barnet inte i tillräckligt hög grad är synligt i de utredningar och journalanteckningar som styrelsen granskat.

Dessa problem är väl kända. Så har t.ex. regeringen i propositionen (1989/90:28) om ny LVU poängterat att barnens situation alltid bör lyftas fram till särskild granskning. Inte minst viktigt är detta i de fall där det är de vuxnas egna problem som föranlett kontakten med socialtjänsten.

Utan tvivel finns det behov av att förstärka det som brukar kallas barnperspektivet i det sociala arbetet. Det gäller här att utifrån ett sådant perspektiv utveckla synsätt, kompetens, metoder och samarbete. Ett sådant utvecklingsarbete är särskilt angeläget när det gäller de mest utsatta barnen.

Socialstyrelsen har i sin utvecklingsverksamhet prioriterat socialbyråernas arbete med barn. Projekt som syftar till att förbättra utredningar och bedömningar kommer att kunna erhålla stöd ur de medel för utvecklings- och försöksverksamhet som socialstyrelsen disponerar. Det gäller även försök med kvalificerade öppenvårdsinsatser som alternativ till omhändertagande. Under innevarande år har 2 milj. kr. avsatts för att stimulera utvecklingsarbete rörande barn som utsatts för sexuella övergrepp. 4 milj. kr. skall användas särskilt för barn med flykting- och invandrarbakgrund.

Jag har nyligen haft överläggningar med socialstyrelsen, Rädda Barnen och BRIS för att diskutera vad som kan göras för att förbättra de mest utsatta barnens situation. Jag har också för avsikt att inbjuda socialstyrelsen till ytterligare överläggningar i frågan. Överläggningarna kommer att äga rum så snart JO har slutfört granskningarna av hur socialtjänsten handlagt ett antal mycket allvarliga fall av vanvård och barnmisshandel.

Jag vill sammanfattningsvis konstatera att jag är väl medveten om problemets allvar och att barnfrågorna har hög prioritet i socialdepartementets dagliga verksamhet.

Anf. 29 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lindqvist för svaret, även om det lämnar de flesta av mina frågor och synpunkter angående barnens rätt i samhället obesvarade.

Det räcker inte att slå sig för bröstet med att Sverige som första land införde ett förbud mot aga av barn. Vi vet väl att agaförbudet inte varit till någon hjälp i de upprörande fall som vi på sistone följt – jag tänker på lilla

Ida, Helene och Mikael. Samtidigt medger jag att det är svårt att veta om vi hade kunnat förhindra dessa tragiska händelser och andra liknande.

Men det räcker inte heller att hänvisa till en god svensk överensstämmelse med den i och för sig efterlängtade FN-konventionen om barns rättigheter. Upprättandet av konventionen innebär inga garantier för att dess intentioner genomförs i praktiken, även om medel nu avsatts för att sprida kännedom om konventionen – det tycker jag är bra.

Om vi skall värna barnens rätt i samhället måste vi självfallet se till barnens hela situation. Vi måste få till stånd en familjepolitik som bygger på valfrihet och mångfald och på att föräldrarna har tid för sina barn. Om detta nämner statsrådet ingenting. I grunden menar jag att just familjepolitiken, omsorgen om barnen, har sin grund i familjers och föräldrars möjligheter att ge god vård och i aktiva insatser i samhället för att skapa förutsättningar för det. Det gäller rättvisefrågor som att alla barnfamiljer bör ha rätt att få statligt stöd. I dag får runt 40 % av alla barnfamiljer inte del av något ekonomiskt stöd från staten – jag tänker då på hur viktigt det är att genomföra centerns krav på vårdnadsbidrag.

Med barnens bästa för ögonen måste föräldrarna enligt min mening också kunna välja den barnomsorg som passar dem bäst. Därför krävs det god tillgång till familjedaghem, kooperativa dagis och andra former av ideella och privata lösningar. Man måste även kunna välja att vara hemma med sina barn och få ersättning för det. Det får man inte i dag.

Jag tog i min interpellation upp det faktum att svenska kyrkans förskoleverksamhet alltjämt står utan statsbidrag. Jag anser att det missförhållandet bör rättas till. Jag vet att statsrådet Lindqvist i ett interpellationssvar den 22 oktober har sagt att även han är besviken över att aktionsgruppen för barnomsorg inte har kunnat lösa frågan om eventuella juridiska hinder för att svenska kyrkan skall få statsbidrag. Därför vill jag nu fråga statsrådet, när han tror att denna fråga kan få en positiv lösning.

Barns utsatthet har uppmärksammats i många olika sammanhang här i riksdagen. I motioner har kravet på statlig barnombudsman förts fram. Barnombudsmannen skall ha till uppgift att tillvarata barnens rättigheter i olika sammanhang och att värna barnens intressen. Socialutskottet har i mars 1990 givit regeringen till känna att denna fråga närmare bör utredas. Socialutskottet har dessutom i oktober 1989 beställt ett åtgärdsprogram mot våld mot barn. Dessa förslag har riksdagen sedan ställt sig bakom.

Nu menar jag att regeringen får ge besked om vilka åtgärder som är på gång. Hur bedrivs arbetet med att inrätta en statlig barnombudsman? Vilka insatser har gjorts för att få till stånd ett åtgärdsprogram mot våld mot barn?

Av stor betydelse är, menar jag, utbildning av de personer som arbetar med barn som utsatts för olika övergrepp: våld, sexuella övergrepp eller annat. De barnen är i stort behov av råd och stöd. Då gäller det för dessa grupper – socialarbetare, poliser, lärare, barnomsorgspersonal och åklagare – att få bättre utbildning i dessa frågor.

Riksdagen har ställt sig bakom uttalandet att det finns ett behov av information och utbildning för de här personalgrupperna. Därför vill jag också fråga hur arbetet i regeringen med att få fram sådana utbildnings- och informationsinsatser fortlöper.

Det har sagts att just barnens utsatta situation inte tillräckligt uppmärksammas i barnutredningar och att det beror på att man inte ser de signaler som dessa barn ger för att få hjälp och stöd. Vi ser dem i varje fall inte tydligt, och det måste vi lära oss att göra. Därför måste utbildningen förnyas och skärpas.

Jag har delvis redan berört problemen med sexualbrott mot barn. När planerar regeringen att verkligen komma till rätta med dessa brott? BRÅ bedrev forskning på detta område redan 1985, men det behövs mer forskning. Är regeringen beredd att satsa på ytterligare forskning kring sexualbrott mot barn?

Anf. 30 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Det är viktiga frågor som Ingbritt Irhammar för fram i sin interpellation. Svaren är litet allmänt hållna, men det är också interpellationen. Jag vill därför få några preciseringar på ett par områden.

Jag håller med statsrådet Bengt Lindqvist om att internationellt sett har barn det bra i vårt land. Men det finns en liten grupp barn som har det orimligt svårt; det tror jag vi är överens om. Min uppfattning är att klyftan mellan de barn som har det bra och de som har det mycket svårt har blivit större på senare år. Vi måste fundera över vad vi skall göra åt det.

Det är vi vuxna som bestämmer i samhället och gör det som är bra utifrån vårt sätt att se på tillvaron. I allmänhet struntar vi i barns inställning. Det finns det många exempel på, t.ex. i Tor Svernes översyn av lagen om vård av unga. I den påtalar han att det vid tillsynen sällan förekommit samtal med barnet eller gjorts observationer av de små barnens känsloyttringar. I en undersökning av samtliga barnavårdsärenden aktuella under ett år på en social servicecentral i en Stockholmsförort framkom att ingen uppgift fanns om barnen i nära 30 % av ärendena. I doktorsavhandlingen "Barnet och rätten" har Ilse Wetter granskat 679 mål om vårdnad, omhändertagande och verkställighet. Hon beskriver hur vuxna genomgående talar över huvudet på barnen. Men bara i några få fall har man tagit reda på barnens inställning men ändå ofta beslutat tvärtemot deras önskan.

Inte heller i den färska propositionen 1990/91:8 om vårdnad och umgänge garanteras barnet rätt att få yttra sig och påverka sin egen situation. Det saknas helt förslag som syftar till ökade möjligheter för barnet att få komma till tals i utredningar eller domstolar. Detta är en brist i förslaget, som helt riktigt har påtalats av t.ex. Föreningen Barnens rätt i samhället, Umgängesföräldrarnas riksförening och domstolsverket.

I artikel 12 i FN-konventionen om barnets rättigheter står följande:

"Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barn."

Jag anser att det kan finnas skäl att göra en översyn av vår lagstiftning

och dess tillämpning. Jag vill påminna om en utredning som nog ligger i en byrålåda på departementet, nämligen den om barnets talerätt, som kom 1987. Man ville öka barns processbehörighet i vårdnads- och umgängesmål samt ansåg att barn över 12 år hade tillräcklig mognad för sådan behörighet. Vad vill statsrådet göra för att förbättra barns talerätt? Är Bengt Lindqvist villig att låta göra en översyn av lagstiftningen och dess tillämpning just med tanke på artikel 12 i FN-konventionen om barnets rättigheter?

Jag är naturligtvis också mycket intresserad av ett åtgärdsprogram som syftar till att begränsa våld mot kvinnor och barn, eftersom det var en folkpartimotion som låg bakom beställningen från riksdagen för ett år sedan. Jag vill gärna veta vad som har hänt och vad regeringen planerar att göra med tanke på det tillkännagivandet.

En annan viktig fråga gäller den urholkning som har skett av barnkompetensen inom barnhälsovården och socialtjänstens ansvarsområde. Bengt Lindqvist snuddar vid den frågan i sitt svar, och den var också uppe till debatt i kammaren förra torsdagen. Denna urholkning är säkerligen en bieffekt av att man har stiftat lagar för att få fram en helhetssyn på familjen. Det har varit bra, men det har också fått negativa bieffekter som på något sätt måste åtgärdas.

Även vårt parti driver frågan om en barnombudsman. Vi har också föreslagit ett åtgärdsprogram för att höja barnkompetensen inom hela socialtjänstens område. Vi vill också höja socialsekreterarnas status. Det är det tredje område på vilket jag vill få preciserat hur man ser på frågan om barnkompetensen och hur den skall kunna förbättras i samhället, framför allt inom barnhälsovården och socialtjänstens område.

Anf. 31 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! I och med att vi har ratificerat barnkonventionen får vi en samlad plattform för att bedriva utvecklingsarbete kring barn och barns rättigheter samt barns ställning i det svenska samhället. Den möjligheten tänker också regeringen utnyttja.

Under hela vår bearbetning av konventionen och de frågor som hör till den har vi haft ett mycket nära samarbete med barnrättsorganisationerna, Rädda barnen, BRIS och flera andra. Det samarbetet fortsätter nu i informella former kring uppföljningen, men i former som ger möjlighet för organisationerna att hela tiden föra fram synpunkter och de bekymmer som de upplever för barn i den svenska situationen. Jag kan exempelvis nämna att vi häromdagen hade en ny sådan överläggning, och det begärdes av organisationerna i fråga att vi redan i februari nästa år skall ha ytterligare en överläggning.

I mars nästa år arrangerar regeringen tillsammans med frivilligorganisationerna en större konferens med arbetsnamnet "Har barn rättigheter?". Där skall vi ta fram många olika problemställningar, inte minst kring barns inflytande över sin egen situation. Vi är överens om att det finns problem därvidlag. Då ges tillfälle att ställa frågor och framföra idéer om en fortsatt utveckling i riktning mot att stärka barns rättigheter. Det är alltså något som är på gång som ett resultat av våra ambitioner, som har förstärkts av arbetet kring barnkonventionen.

Som mina meddebattörer säkert vet skall Sverige den 1 september 1992, precis som alla andra länder som har ratificerat barnkonventionen, rapportera till FN om läget för barn i vårt land med utgångspunkt i rättighetsperspektivet i konventionen. Inför den rapporten tänker vi fortsätta samarbetet och dialogen med organisationerna.

Detta tillsammans med de 30 miljoner på tre år vi nu anslagit för att följa upp arbetet kring barnkonventionen tror jag ger ett alldeles utmärkt nytt instrument för att lyfta fram barnperspektivet i den svenska samhällsutvecklingen.

Det betyder att alla de frågor som Ingbritt Irhammar och Ingrid Ronne-Björkqvist har lyft fram kan komma tillbaka. Vi kommer naturligtvis att sättas under press från organisationerna att vidareutveckla insatserna för barn.

När det gäller några specifika frågor skall jag återkomma i mitt nästa inlägg. Men jag vill säga redan nu när det gäller riksdagsbeställningen angående frågan om våld mot kvinnor och barn att civildepartementet har en särskild arbetsgrupp som bearbetar problemet med våld mot kvinnor. Inom socialdepartementet pågår en beredning av motsvarande insatser på barnområdet. Också flera av våra diskussioner med frivilligorganisationerna handlar om dessa problem.

Vi kommer att ge stöd åt Rädda barnens initiativ att inrätta vad man kallar en resurs för anonyma föräldrar. Det gäller föräldrar som upplever att de börjar att få problem av våldskaraktär med sina barn och som i detta projekt kan anonymt få stöd och hjälp.

När det gäller den andra beställningen, om barnombudsmannautredningen, pågår arbetet i socialdepartementet med att ta fram direktiven.

Utredningen om barnets rätt ligger inte hos oss utan hos justitieministern. Flera principiellt mycket intressanta frågor har rests i den utredningen. Jag är övertygad om att frågorna om barns inflytande och talerätt kommer tillbaka i det breda uppföljningsarbete som vi nu bedriver kring barnkonventionen.

Anf. 32 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag tackar för viss komplettering av svaret. Visserligen säger statsrådet att man skall avvakta dessa konferenser innan man lägger fram mer genomgripande förslag. Vi fick dock svar på att man arbetar med direktiven om utredningen om barnombudsmannen. Det låter bra. Vi fick ingen tidsaspekt när det gäller åtgärdsprogram i fråga om våld mot barn, men man har kommit med dellösningar. Jag ställer mig bakom dessa förslag och tycker de är bra.

Men det finns saker som man skulle kunna göra efter hand. Jag skall ta upp ett par frågor som jag tycker är viktiga utöver det som jag sagt tidigare.

Jag går återigen till barnkonventionen. I centern tycker vi det finns problem med tolkningar om hur den svenska lagen överensstämmer med konventionens artiklar när det gäller barnpornografi och om sättande av icke straffmyndiga barn i fängelse.

När det gäller fängelse för barn gick oppositionens förslag igenom, dvs. att man skulle anta konventionen utan reservationer. Men när det gäller barnpornografi har jag för en vecka sedan fått en information om pornogra-

fins betydelse vad gäller våld mot kvinnor och barn. Från bl.a. Kvinnojourernas riksförbund i Sverige, men också från forskare utomlands, har man påpekat att väldigt ofta när det begås våld mot barn och kvinnor och sexuella övergrepp mot barn har gärningsmännen stimulerats av pornografiska skrifter. Man menar att väldigt grov porr är tillåten i Sverige. I och med att vi inte har någon klar åldersgräns i vår lagstiftning kan man manipulera med att låta vissa av personerna i skrifterna se barnsliga ut och på det sättet stimulera till barnsex. Därför skulle det vara bra om vi fick en klar åldersgräns. Kan man tänka sig att ompröva detta? Jag vet att socialdemokraterna har varit emot en åldersgräns tidigare. Men jag blir alltmer övertygad om att barnpornografi manipuleras och har en klar påverkan när det gäller sexuella övergrepp mot barn.

Sedan undrar jag om man är beredd att satsa extra på forskning – inte bara när det gäller sexuella övergrepp mot barn utan även andra våldsövergrepp mot barn.

Anf. 33 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Jag noterar att denna redogörelse för vad som hänt och vad som planeras när det gäller åtgärdsprogram i fråga om våld mot kvinnor och barn är så pass tunn och diffus att det var en korrekt bedömning av utskottet när man i veckan beslutade sig för ett nytt tillkännagivande. Jag hoppas att det blir skjuts på frågan på regeringskansliet.

Sedan vill jag igen ta upp detta med artikel 12. Jag hoppas att man i översynen och uppföljningen alldeles speciellt funderar över vad som kan göras för att vi här i Sverige skall lyssna på barnens röst bättre än vad vi gör.

Det finns som jag sade många undersökningar som visar brister. Vi har många gånger läst om upprörande fall i pressen som visar detsamma: Barn som flyttas utan att man har lyssnat på vad de själva vill, och barn som begär att få bli tvångsomhändertagna därför att de far illa, men där man inte lyssnar osv.

Denna översyn av tillämpningen behövs och är mycket viktig, och förmodligen behövs en komplettering av vår lagstiftning med ledning av utredningen om barnets rätt.

Anf. 34 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! När jag studerar mina anteckningar från de första inläggen kan jag inte låta bli att mera allmänt kommentera en familjepolitisk fråga. Det påstods av Ingbritt Irhammar att 40 % av barnfamiljerna inte får något stöd av staten.

Detta tycker jag är ett osant påstående, som Ingbritt Irhammar och andra skall sluta med.

För det första är hela det familjeekonomiska stödet fördelat på alla.

För det andra går föräldraförsäkringen till alla.

För det tredje – och det är kanske det viktigaste i detta sammanhang – är det så att barnomsorgen också vänder sig till alla, också till hemarbetande föräldrar med barn. Särskilt viktigt är det kanske att påpeka att både deltidsgrupperna och den öppna förskolan faktiskt är kostnadsfria för föräldrarna.

Det är alltså osant att påstå att barnomsorgen i den form vi har i dag inte

vänder sig till alla föräldrar. De allra flesta barnfamiljer utnyttjar barnomsorgen i någon form i dag.

Jag hoppas det var sista gången detta felaktiga påstående förekommer.

På punkt efter punkt finns planer och utsatta datum för olika aktiviteter som vi nu vidtar för att driva frågan om barns rättigheter vidare. Jag kan nämna att i december hålls en viktig konferens tillsammans med Allmänna barnhuset om våld mot barn. Där är också forskare inbjudna. Den uttalade avsikten från vår sida är att söka stimulera till ökad forskning på området.

Jag kan exemplifiera på samma sätt på flera områden. Det är viktigt att konstatera att vi alla drivs av ambitionen att utveckla insatserna när det gäller barns rättigheter. Jag menar att regeringen har utmärkta kommunikationer med de organisationer som slåss för barns rättigheter. Jag litar mycket på de signaler jag får därifrån. Det är min bestämda avsikt att driva på utvecklingsarbetet både när det gäller barns inflytande, när det gäller misshandels-, vålds- och övergreppsfrågor i den riktning jag tror vi egentligen är överens om allihop.

Jag vill också ta upp den intressanta frågan om barnkompetensen, inte minst i det sociala arbetet. Jag håller med Ingrid Ronne-Björkqvist om att det finns en risk för en kompetensuttunning i den utveckling som äger rum mot en decentraliserad förvaltning, där fördelen är helhetssynen och nackdelen är svårigheten att upprätthålla kompetensen inom kompetenskrävande områden, som t.ex. omhändertagande av barn och över huvud taget utsatta barns situation. Det finns också andra exempel – handikappgrupperna hör dit.

Det här är en aspekt på utvecklingen som vi måste hålla uppsikt över. Vi måste diskutera vidare hur vi kan göra både-och, för vi vill ha ett decentraliserat styressätt men samtidigt kunna upprätthålla de kunskaper som är nödvändiga för att göra ett bra arbete också i situationer som kräver mycket av kunskap. Dit hör arbetet med utsatta barn.

Anf. 35 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag skall ge statsrådet Lindqvist rätt i att jag uttryckte mig slarvigt när det gällde möjligheterna att få statliga bidrag för barnen. Alla får ju barnbidrag, och även deltidsförskolan är öppen för alla. Jag skulle naturligtvis ha uttryckt mig tydligare och sagt att det var heltidsförskola och daghem som åsyftades. Siffrorna avsåg dessa inrättningar. Men alla vill inte använda sig av dem. Vi har reagerat mot den orättvisa som ligger i att de många som vill ta hand om sina barn hemma inte får del av barnstödet, bortsett från barnbidraget.

Jag har inte fått svar på min fråga om hur regeringen tänker lösa frågan om statsbidrag t.ex. till svenska kyrkans förskoleverksamhet för att skapa en ökad valfrihet för barnfamiljer.

När det gäller myndigheternas barnkunskap och deras möjligheter att hjälpa och stödja barn har det visat sig vara mycket stora svårigheter mellan vissa myndigheter. Jag tänker bl.a. på samarbetet mellan socialtjänst och skola, där sekretesslagen i många fall upplevs som ett hinder. Likaså upplevs sekretesslagen som ett hinder i samarbetet mellan polisen och socialtjänsten. Det behöver komma till bättre samverkansformer, varigenom man kan lösa

vissa av samarbetsproblemen, dock enligt dem som är inblandade inte alla problem – och det är också min mening.

Har man planer på att mjuka upp sekretesslagen så att den inte skall vara till hinder för möjligheterna att hjälpa barn på bästa sätt?

Låt mig också ställa en kort och konkret fråga om huruvida regeringen är beredd att stödja BRIS önskemål om ett Barnets hus här i Stockholm. Ni har ju haft överläggningar med BRIS.

Det har också i de fall där vuxna har misshandlat barn visat sig att de vuxna också själva ofta har blivit misshandlade som barn. Man har alltså inte kunnat hitta signalerna från dem när de varit små och stödja dessa barn. Det har inte heller funnits tillräckliga vårdmöjligheter för dem när de blivit äldre. Det behövs stora insatser på vårdområdet för att inte nya våldsövergrepp skall begås av dem som själva varit utsatta vid tidigare tillfällen. Jag undrar om det kommer några förslag från regeringen på det här området.

Statsrådet sade inte någonting om kravet på skärpning av följderna på brott mot pornografireglerna.

Anf. 36 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Replikskiftet mellan mig och Ingbritt Irhammar om huruvida föräldrarna får del av barnomsorgen eller inte är belysande. Man skulle nu kunna säga att vi är överens om att föräldrarna inte får del av den barnomsorg som de heller inte vill ha, nämligen heldagsomsorgen. Den är ju avsedd för dem som behöver den, inte för dem som inte behöver den. Jag hoppas att vi i fortsättningen skall kunna driva analysen från den utgångspunkten att alla faktiskt har rätt och möjligheter till en barnomsorg som motsvarar deras behov. Inom ramen för detta kan vi sedan diskutera om vi gör rätt eller fel, men jag tycker att vi skall lämna bakom oss de direkta påståendena om att en del inte får något stöd alls.

Herr talman! Det viktigaste att konstatera är att vi alla har ambitionen att utveckla barnperspektivet i det sociala arbetet, att stärka barns ställning, att lyssna mer på våra barn, inte minst i konfliktfyllda situationer, och att allmänt sett arbeta för ett barnvänligare samhälle. Jag är övertygad om att konventionen om barns rättigheter därvid kommer att ge oss ett alldeles utmärkt verktyg. Det gäller nu att ta vara på de möjligheter som denna nya situation ger när vi följer upp dessa frågor tillsammans med de många organisationer som kämpar för barns rättigheter och att vi driver utvecklingen vidare utifrån de erfarenheter som inte minst dessa organisationer har.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingbritt Irhammar anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1990/91:66 om utdelning av sprutor till personer som missbrukar narkotika intravenöst

Anf. 37 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Sten Svensson har frågat socialministern vad regeringen gör för att begränsa utdelningen av sprutor till endast de projekt som riksdagen föreskrivit. Interpellationen har överlämnats till mig.

Riksdagen har med anledning av regeringens skrivelse (1988/89:94) om försöksverksamhet inom hälso- och sjukvården med utdelning av sprutor och kanyler till narkotikamissbrukare gjort vissa uttalanden i frågan. Enligt riksdagens mening bör man genom en fortsatt noga kontrollerad försöksverksamhet med utbyte av sprutor och kanyler söka vetenskapligt stöd för metodens värde i kampen mot aids. Regeringen beslutade våren 1989 att till socialstyrelsen överlämna riksdagens skrivelse (1988/89:212) med socialutskottets betänkande (1988/89:SoU21) för styrelsens beaktande.

Socialstyrelsen har med anledning härav vidtagit en rad åtgärder. Samtliga landsting har underrättats om att all sprututdelning skulle vara avslutad senast den 1 januari 1990. Detta skedde vid en konferens där socialstyrelsen informerade landstingen om riksdagens beslut i frågan. De landsting som var intresserade av att ingå i en kontrollerad försöksverksamhet utifrån de av riksdagen fastställda kriterierna uppmanades att inkomma med projektansökningar till socialstyrelsen. Endast en ansökan har inlämnats, nämligen från Malmöhus läns landsting.

Den enda godkända verksamhet som för närvarande pågår är det s.k. Malmö–Lund-projektet. Socialstyrelsen har följt projektet och diskussioner pågår med medicinska forskningsrådet om möjligheterna till en utvärdering.

Uppsala läns landsting har enligt uppgift beslutat att avstå från att inleda försöksverksamhet i enlighet med riksdagens beslut.Trots detta pågår vid Akademiska sjukhuset i Uppsala en verksamhet som måste betraktas som sprututdelning i organiserad form.

Socialstyrelsen har med anledning härav haft flera överläggningar med Uppsala läns landsting. Styrelsen har bl.a. påtalat att verksamheten står i strid med riksdagens och regeringens uttalanden i fråga om tilldelning av sprutor till narkotikamissbrukare.

Aids-delegationen har informerats om situationen i Uppsala. Delegationen kommer att besöka Uppsala den 21 november 1990 för att diskutera sprututdelningsverksamheten vid Akademiska sjukhuset. Även socialstyrelsen kommer att delta i besöket.

Jag finner att den nämnda verksamheten vid Akademiska sjukhuset i Uppsala strider mot de uttalanden som gjorts av regering och riksdag. Jag kommer därför att informera mig om vad som framkommer dels vid aids-delegationens besök i Uppsala, dels vid aids-delegationens fortsatta överväganden i frågan. Först därefter är jag beredd att överväga eventuella ytterligare åtgärder.

Anf. 38 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengt Lindqvist för svaret på min interpellation.

Min avsikt med interpellationen var att rikta uppmärksamheten på den verksamhet som nu bedrivs i Uppsala och som strider mot vad riksdagen har beslutat. Trots förbud ägnar sig läkare i Uppsala åt att dela ut sprutor till intravenösa narkotikamissbrukare, utan att någon ansvarig myndighet hittills har försökt förhindra detta. Denna nonchalans mot de riktlinjer riksdagen givit är helt oacceptabel!

Statsrådet Lindqvist säger att han har funnit att den nämnda verksamheten i Uppsala strider mot de uttalanden som gjorts av regering och riksdag. Jag ber att få tacka statsrådet för denna bestämda markering till förmån för vad som skall gälla. Detta besked är dessutom en tydlig signal till socialstyrelsen. Vad som nu kvarstår är åtgärdsdelen. På den punkten hänvisar statsrådet till aids-delegationens besök i Uppsala. Jag tolkar statsrådet så, att han är beredd att överväga ett ingripande om det nyssnämnda besöket inte leder till att verksamheten avbryts. Om statsrådet ger mig rätt i denna tolkning, förklarar jag mig nöjd med svaret.

Herr talman! I detta sammanhang vill jag påminna om den mening som jag företrädde då riksdagsmajoriteten medgav den försöksverksamhet som statsrådet nämner i sitt svar. Vi reservanter hävdade då, och gör så alltjämt, att det inte finns några entydiga resultat som försvarar en utdelning av sprutor. De som verkligen berörs, föräldrar till narkotikamissbrukande ungdomar, narkomanvårdsläkare, ansvariga inom socialtjänst m.fl., har liksom vi sagt bestämt nej.

Hur skall staten förklara sitt förhållningssätt att tillåta utdelning av sprutor men inte det som skall finnas i de sprutor som narkomanerna skall använda? Innehållet skall alltså narkomanerna skaffa sig på annat sätt, eller hur?

Vi måste vara väldigt försiktiga med vilka signaler vi sänder ut. Att tillåta utdelning av sprutor är att indirekt säga att vi har gett upp kampen, att vi tolererar att människor går under i missbruk.

Det är genom ett omfattande informations- och opinionsarbete som vi hindrar att nyrekrytering sker. Det är genom ett utökat antal behandlingsplatser och utökade resurser för rehabilitering som vi verkligen visar att vi inte accepterar narkotikamissbruket. Det är också det enda sättet att verkligen förhindra att HIV-smittan sprids bland narkomaner och vidare till andra människor. Och det är väl ändå det som är det viktigaste!

Narkotika är ett dödligt gift. Faktum är att det är fler som dör av överdoser av heroin än av HIV och aids. Narkotikaanvändningen har dessutom förorsakat det svenska samhället en dyster brottsutveckling. Denna insikt har givit riksdagen anledning att fatta beslut om kriminalisering av narkotikakonsumtion. Jag anser det verklighetsfrämmande att samma riksdag skulle medge att man tillhandahåller verktygen åt missbrukarna, vilket underlättar fortsatt missbruk och fortsatta brottsliga handlingar för att kunna skaffa det som man skall fylla sprutorna med.

Jag har inte uppfattat några hårddata som bevisar att sprututdelningen skulle ge någon preventiv, förebyggande effekt på narkomanerna. Vad jag däremot vet är att det försvinner sprutor. Detta är mycket allvarligt.

Verksamheten i Uppsala, som jag slog larm om i min interpellation, har ytterligare styrkt mitt ställningstagande att all försöksverksamhet snarast skall avbrytas.

Kampen mot narkotikamissbruket måste föras med samma kraft och envishet som kampen mot aids. Samhället får inte, vare sig i ord eller handling, agera så att den ena kampen uppfattas som mindre viktig än den andra.

Anf. 39 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vi talar i dessa dagar mycket om vår samhörighet med Europa. Men i den här frågan har det uppstått en klyfta mellan den svenska debatten och den europeiska. Ute i Europa råder mycket stor enighet om att en av de många metoder som måste användas i kampen mot HIV och aids är att man gör rena verktyg tillgängliga för de narkomaner som inte kan förmås upphöra med sitt missbruk.

Självfallet är målet för all narkotikapolitik ett narkotikafritt samhälle, men realister inser att detta mål inte kan nås omedelbart. Och då uppstår den sekundära frågan: Hur skall vi förhindra att de narkomaner som inte omedelbart kan förmås att upphöra med sitt missbruk ändå inte smittar sig själva och andra med det dödliga virus som kallas HIV? Det är mot den bakgrunden som det på detta område råder en mycket stor enighet bland experter och regeringar om att en sådan metod är att se till att rena verktyg är tillgängliga.

Europarådet antog i fjol en rekommendation, där en av punkterna lyder på följande sätt. Man rekommenderar regeringarna att noga överväga icketvingande, pragmatiska ansatser, t.ex. att främja tillgängligheten av sterila nålar och sprutor för narkotikamissbrukare, att se till att det finns instruktioner för hur man rengör verktyg och att se till att kondomer finns tillgängliga i fängelserna. Syftet med detta är att minska riskerna för överföring i högrisksituationer. Det sägs också att sådana här åtgärder självfallet måste vara en del av ett övergripande, preventivt program som också inbegriper information, rådgivning och behandling.

Jag skulle vilja fråga Bengt Lindqvist: Är regeringen också beredd att följa de rekommendationer som Europarådet har givit och som regeringen själv har varit med om att ge?

Sten Svensson påpekade att riksdagen har gjort ett uttalande i den här frågan, och det är fullkomligt riktigt. Jag tror emellertid att man konstitutionellt – jag ser att det är en bemärkt ledamot av konstitutionsutskottet som nu sitter i talmansstolen – måste bedöma vad ett uttalande av riksdagen innebär. När riksdagen vänder sig till regeringen, använder vi uttalanden som form. När vi vänder oss till medborgarna eller till yrkesutövare inom olika yrken, använder vi lagstiftning som form. Ett uttalande av riksdagen har följaktligen inte någon bindande rättslig verkan för Sveriges läkare. De är bundna av läkarinstruktionen, de är inte bundna av ett uttalande av Sveriges riksdag.

Anf. 40 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Det är intressant att konstatera att Sten Svensson och jag förefaller utomordentligt överens när det gäller inställningen i den här frågan. Följaktligen är jag ganska oense med Daniel Tarschys.

Daniel Tarschys gör jämförelsen med Europa, och den är intressant. Den kan vi gärna fördjupa litet grand. Det är ju en avsevärd skillnad i helheten,

i sättet att arbeta med och möta narkotikafrågan i Sverige och i Europa. Dessutom finns en gradskillnad i fråga om hur långt narkotikamissbruket har utvecklats i delar av Europa och i Sverige, och denna skillnad är till svensk fördel.

När man skall bedöma fria sprutors betydelse och möjligheter i Sverige måste man göra det inom ramen för den helhet som narkotikabekämpningen och narkomanvården hos oss innebär. Jag menar att det finns avsevärda skillnader mellan den svenska verksamheten och den vi möter i andra länder. I själva verket är vi ganska unika på flera punkter. Det gäller kraften och bredden i vårt sätt att arbeta.

Det allra viktigaste i kampen mot spridning av aids är naturligtvis att man når alla missbrukare med vård men också med information för att kunna påverka dem och deras beteende. Jag vill därför peka på den stora satsning som aidsprogrammet har inneburit och den utveckling av insatser som har skett inom narkomanvården. Det rör sig om ett sjuttiotal nya öppenvårdsenheter på fyra år och ytterligare ett par hundra platser inom narkomanvården – och fler kommer. Det rör sig vidare om intressanta projekt där narkomanvård och kriminalvård samverkar.

Många av dessa satsningar är faktiskt, som jag sade tidigare, unika i förhållande till resten av världen, och av den anledningen blir diskussionen om de fria sprutorna litet speciell här i Sverige.

Jag tror att vi nu är inne i ett skede där det gäller att se upp med en gradvis glidning in i ett läge där allt fler börjar betrakta inslaget av narkotika och narkotikamissbruk i samhället som en normal företeelse, en företeelse som vi måste acceptera. Om man vill upprätthålla det otvetydiga och – som jag hoppas – oomstridda målet ett narkotikafritt samhälle, utgör naturligtvis utdelningen av sprutor ett problem.

Detta problem borde vara särskilt stort för folkpartiet, som så hårt har drivit kravet på en kriminalisering av bruket av narkotika. Hur kan ni få detta att gå ihop när ni är så stränga i det avseendet och samtidigt är beredda att i ett avseende underlätta hanteringen av narkotika genom utdelningen av fria sprutor? Jag blir bekymrad när jag försöker göra den analysen. Kanske kan Daniel Tarschys hjälpa mig med det.

Jag skall samtidigt säga att vi i Sverige har accepterat genomförandet av en begränsad försöksverksamhet. Anledningen är just att vi, under strängt kontrollerade former, vill pröva vilket värde en verksamhet av det här slaget skulle kunna ha. Det är naturligt att vi först avvaktar resultatet av denna försöksverksamhet innan vi tar ett enda steg vidare.

När det gäller den konstitutionella frågan är det som Daniel Tarschys säger riktigt. Det rör sig om uttalanden från riksdagen. Men jag antar att Daniel Tarschys inte vill gå ett steg längre och säga att vi inte behöver rätta oss så mycket efter riksdagens uttalanden. Det är ju ändå en mycket kraftig majoritet som har ställt sig bakom den här inriktningen och den här policyn när det gäller hur denna fråga skall hanteras. Detta måste självfallet respekteras, inte bara av regeringen utan också av dem som driver verksamheten ute i landet.

Anf. 41 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Självfallet skall regeringen rätta sig efter riksdagens uttalanden. Anledningen till mitt påpekande om att riksdagens uttalanden riktar sig just mot regeringen var att det i debatten har sagts att läkarna bryter mot riksdagens uttalande. I den mån riksdagen önskar påverka medborgarnas eller olika yrkesgruppers beteende får man använda andra kommunikationsmedel än uttalanden.

När det gäller kampen mot narkotikan är vi helt överens. Målet är självfallet ett narkotikafritt samhälle. För att nå detta mål måste utomordentligt kraftfulla medel användas.

Icke desto mindre är målet också ett så HIV-fritt samhälle som möjligt. Om vi då, som man har gjort runt om i världen, har konstaterat att injicerande narkotikamissbrukare utgör en grupp av personer som både själva lätt smittas med HIV och smittar andra, är det självfallet från smittbekämpningssynpunkt ytterst angeläget att hindra denna smittspridningsväg.

Det är mot den bakgrunden som man, i insikt om denna svåra målkonflikt, i flertalet länder har kommit fram till att det är en klok politik att försöka se till att inte förorenade verktyg används. Det är ju nämligen inte så att man genom frånvaro av rena verktyg hindrar injektionerna, utan man åstadkommer på det sättet enbart att förorenade verktyg används.

Jag tillät mig påminna om att den svenska regeringen har varit med om den rekommendation i Europarådet som jag just refererade till. Jag hoppas att den svenska regeringen känner sig bunden av denna rekommendation och att den överväger den mycket noga när den själv utformar sin politik på det här området.

Anf. 42 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet Lindqvist för att han bekräftade den bedömning av svarets innebörd som jag gjorde i mitt föregående inlägg.

Daniel Tarschys talade om Europa. Jag vill då påpeka att två EG-medlemmar, Spanien och Italien, har ett mycket stort antal HIV-smittade. Dessa är till absolut största delen just intravenösa narkotikamissbrukare. Detta är alltså fallet trots att man i båda länderna sedan länge har haft tillgång till fria sprutor.

En annan invändning jag vill göra mot fria sprutor är att de tar bort incitamentet för behandling och avvänjning. Missbrukaren vet att han eller hon får hjälp av det offentliga att underlätta missbruket, och viljan att komma ur detta omänskliga träsk minskar än mer.

Jag vill också fråga Daniel Tarschys hur han kan försvara motsättningen i det förhållandet att vi här i denna kammare har fattat beslut om att kriminalisera konsumtionen av narkotika och att Daniel Tarschys – mycket liberalt – sedan vill tillåta en ganska fri användning av sprutor, som skall delas ut med statens tillstånd. Det innehåll som skall föras in i sprutorna för att de skall kunna användas, skall alltså missbrukaren skaffa sig genom att fortsätta att begå olagliga handlingar, genom att bryta mot det riksdagsbeslut som jag nyss nämnde, men kanske också genom att ta till andra åtgärder för att skaffa sig pengar eller genom att göra annat som kan innebära att man bryter mot lagstiftningen.

I stället för att använda HIV-epidemin som förevändning för att kapitulera inför narkotikaepidemin och därmed förvärra läget på båda dessa områden, måste enligt min mening lösningen ligga i att bekämpa både virussmitta och narkotikamissbruk. Resoluta ingripanden mot missbruket måste till för att få stopp på en av de viktigaste spridningsvägarna för HIV. Det är detta som jag anser att Daniel Tarschys måste beakta.

Anf. 43 Statsrådet BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Jag vill bara göra ett par påpekanden när det gäller Europa. Vi har denna försöksverksamhet, som är direkt i linje med det som Europarådet har sagt, hos oss. Att vi sedan vill gå försiktigare fram måste vara vår sak. Det viktiga för oss är naturligtvis att se denna försöksverksamhet inom ramen för den totala satsning som vi gör i vårt land.

Jag vill, som alternativ, peka på de framgångsrika arbeten som har bedrivits inte minst i kontakterna med missbrukare i häkten och fängelserna. Detta arbete för att påverka beteendet hos missbrukarna har faktiskt, enligt den forskning som har bedrivits, lett till signifikanta skillnader i beteendet. Det tycker jag är en offensivare insats som bättre står i samklang med den narkotikapolitik som vi för.

Till sist vill jag än en gång varna för den utveckling som synes vara på väg i allt fler länder. Där finns tendenser att acceptera narkotikan som ett befintligt problem som vi inte kommer att kunna undanröja, och i nästa steg får vi en diskussion om legalisering. Vi har den redan i några länder.

Det nyligen avslutade Pompidougruppsmötet visar att det finns tendenser till att ge upp målsättningen om ett narkotikafritt samhälle i allt fler länder. Det är mot denna bakgrund man måste se åtgärder av det här slaget som kommer i konflikt med den allmänna och helt avgörande målsättningen, ett narkotikafritt samhälle.

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

På förslag av tredje vice talmannen beslöt kammaren kl. 11.42 att ajournera förhandlingarna till kl. 11.50, då statsrådet Erik Åsbrink väntades anlända till kammaren för att lämna de på föredragningslistan närmast upptagna interpellationssvaren.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 11.50.

Svar på interpellationer

7 § Svar på interpellationerna 1990/91:5 och 20 om momsen och kollektivtrafiken

Anf. 44 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Carl Frick och Rune Thorén har frågat finansminister Allan Larsson och mig om regeringen är beredd att föreslå att kollektivtrafiken skall befrias från moms.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationerna. Genom skattereformen kommer all persontrafik att omfattas av mervärdeskatt från 1991. Det finns emellertid ingen grund att hävda att skattereformen skulle missgynna det miljövänliga kollektivresandet. I stället kan tågtrafiken förväntas få förstärkt konkurrenskraft genom skattereformen, framför allt gentemot flyget men även gentemot biltrafiken.

Skattereformen medför inte ensidigt ökade kostnader för kollektivtrafiken. Även bilisterna får ökade kostnader genom skattereformen och genom den skärpta förmånsbeskattningen på bilar. Även om man bortser från de senaste månadernas bensinprishöjningar till följd av krisen vid Persiska viken, blir kostnadsökningarna för bilismen väl i nivå med skattereformens effekter för järnvägen och lokaltrafiken.

Prishöjningarna för trafikföretagen till följd av skattereformen kommer i många fall att bli väsentligt lägre än den formella mervärdeskattesatsen. Den faktiska effekten varierar från län till län beroende dels på skattefinansieringsgraden, dels på strukturen på den ingående momsen. Trafikföretagen ges rätt att lyfta av den moms de betalar på sina inköp. Det innebär att lokaltrafikens kostnadsökningar begränsas till i genomsnitt 10–12 % och järnvägens till 16–17 %.

Samtidigt får flygtrafiken kraftigt ökade kostnader genom moms och miljöskatter. Det rör sig om kostnadsökningar för flyget med 24–25 % jämfört med 16–17 % för järnvägstrafiken och 10–12 % för lokaltrafiken. Det är därför knappast troligt att kollektivresandet kommer att minska av konkurrensskäl. Jag vill också än en gång erinra om att den enhetliga momsbeskattningen för konsumtionen är en av hörnstenarna i skattereformen. En viktig del av reformen är att all persontrafik i mervärdeskattehänseende behandlas på samma sätt som all annan konsumtion.

Anf. 45 CARL FRICK (mp):

Herr talman! År 1988 fattade riksdagen ett trafikpolitiskt beslut om en rekonstruktion av SJ. SJ ålades lönsamhetskrav. Rekonstruktionsperioden är fyra år. Arbetet inom SJ verkar ha gått bra, och vi har fått vissa förbättringar inom SJ. Arbetet bedrivs med stor kraft.

Att mitt under denna period gå in och ändra på förutsättningarna för rekonstruktionen tycker vi är orimligt. Dessutom innebär det att regeringen faktiskt rycker undan grunderna för riksdagsbeslutet. Efter detta har vi all anledning att fråga oss om regeringen menar allvar med att vi skall bygga ut och modernisera den spårburna trafiken i Sverige.

Tågresandet drabbas ju av kraftiga prishöjningar. Vid årsskiftet höjer SJ sina priser med 25 %, samtidigt som man minskar trafiken med 10 %. Samma sak ser vi inom länstrafiken, där vi har uppgifter på kraftigt höjda

taxor, alltifrån ca 15 % uppemot 40 % beroende på grad av skattefinansiering och investeringarnas utformning, som avgör om de kan ge momsavdrag eller ej. Detta leder till neddragningar i trafiken, vilka ibland är ganska omfattande.

För Gotlands del är detta rena dråpslaget. Här kommer nu en höjning av färjepriserna med 35 %. Ön är redan drabbad av turistmomsen. Hur det skall gå för en turistö som Gotland är lätt att räkna ut. Där har man under ett antal år bl.a. satsat kraftfullt på att bygga golfbanor för att locka folk – i en del fall på ett ytterligt vidrigt sätt, såsom i fallet Kronholmen där golfklubben med berått mod skövlar fornlämningar.

Dessa satsningar faller nu platt till marken. Snart återstår väl bara regeringens projekt att hitta utvinningsbar olja utanför Gotland som en möjlig framtid för ön. Östersjöns oljeschejker vid stranden av ett döende hav! Gotland får helt enkelt inte isoleras från fastlandet. Det är stor risk för det nu.

Kollektivtrafikmomsen slår regionalpolitiskt fullkomligt snett. Vad menar regeringen egentligen med propositioner om regionalpolitik när de senare kvaddar viktiga förutsättningar genom denna moms? Miljömässigt är det ju nästan en parodi. Vi vet alla hur det står till med vår miljö i dag och att den hela tiden försämras. Utsläppen från bilismen är en av de allra största miljöförstörarna. Försurande utsläpp från biltrafiken är ett jätteproblem. I dagarna har vi i Dagens Nyheter sett skrämmande försurningskartor för vårt land.

Vi vet också att trafikarbetet kommer att öka. Kraftigt höjda åkkostnader för den kollektiva trafiken leder till att färre åker kollektivt. Detta fanns med redan i utredningen om kollektivtrafikmomsen.

Vi kommer in i en period med ökande bilåkande som leder till mera utsläpp av koldioxid och kväveoxider. Vi har ett riksdagsbeslut om ett koldioxidtak som regeringen uppenbarligen vill spräcka. Vi har en internationell konvention, Montreal-konventionen, om kraftiga sänkningar av kväveoxidutsläpp. Kollektivtrafikmoms gör det inte lättare att klara den överenskommelsen.

Vi ser här hur regeringen tillsammans med folkpartiet trotsar och sätter riksdagsbeslut ur spel. Vi ser hur regeringen tillsammans med folkpartiet aktivt arbetar som storskaliga miljöförstörare.

Miljöpolitiska mål har uppenbarligen ingen betydelse för regeringen för tillfället. Man tycker uppenbarligen att det inte spelar någon roll om vi får mera miljöförstöring. Det går inte att tolka Åsbrinks svar på något annat sätt. Vi måste döma efter gärningarna och inte efter de många vackra orden. Ord klarar inga miljöproblem. Regeringens medvetna politik att överföra trafik från kollektivtrafik till bilar innebär att vi får räkna med ett ökat antal döda och lemlästade på vägarna. Förutom att det är djupt cyniskt att på detta sätt vilja öka skadorna är det orimligt ur statsfinansiell synpunkt.

Regeringen vill sänka kostnaderna för den offentliga sektorn genom olika indragningar. Varför inte ägna sig åt förebyggande verksamhet genom att arbeta för att minska skadorna genom att se till att åkkostnadsskillnaden mellan förstörande och icke förstörande trafik blir så stor att det blir attraktivt att använda kollektivtrafiken.

Det finns verkligen goda skäl för regeringen att slopa kollektivtrafikmom-

sen. Men regeringen envisas med att arbeta efter den förstörande linjen, som om samhällsekonomiska kostnader och sociala kostnader spelar liten roll.

Herr talman! Det är dags att riva upp det dåliga beslutet att införa moms på kollektivtrafiken. Det går att få en stor riksdagsmajoritet för ett sådant förslag. Det är viktigt för våra glesbygder och det är viktigt för Gotland. Det är viktigt för miljön. Det är viktigt för att vi skall kunna utveckla spårburen miljövänlig kollektivtrafik.

Vore det inte viktigt för regeringen att kunna uppvisa en gnutta miljöprofil och en gnutta omtanke om en isolerad ö som Gotland?

Anf. 46 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Tyvärr kan jag bara konstatera att någon vilja från regeringens sida att medverka till en bättre kollektivtrafik genom att undanta densamma från moms inte föreligger.

Jag är medveten om att momsen slår olika ute i landet, bl.a. helt beroende på hur mycket av ingående moms man har att dra av. Jag är själv styrelseledamot i GLAB, vårt regionala trafikföretag i Göteborgsregionen. Vi tvingas höja taxan med 17–18 % beroende på momsen. Vi måste sedan höja taxan ytterligare beroende på de kostnadsökningar som har drabbat oss under året. Om vi inte gjorde det skulle kommunerna få gå in med ännu större subvention, vilket i sin tur skulle betyda att vi måste höja skatten, och det får vi inte göra. Som statsrådet kanske förstår är det inte någon lätt ekvation vi har att brottas med ute i trafikbolagen.

Nåväl, om nu inte statsrådet vill sänka momsen så finns det naturligtvis andra sätt att kompensera länsbolagen och kommunerna för ökade kostnader. I min fråga tog jag även upp om regeringen är beredd att på annat sätt kompensera för de ökade kostnaderna. Jag kunde inte riktigt utläsa det av svaret.

Ett tredje sätt, som jag redan nu inledningsvis vill ange, är att man kan stimulera trafiken också genom en ökad satsning på infrastrukturen, dvs. ge bättre förutsättningar för kollektivtrafiken, såväl den spårburna trafiken som vägtrafiken. Jag tänker bl.a. på en utbyggnad av järnväg, spårväg och bussgator.

Jag deltar rätt ofta i olika trafikkonferenser, och det är en ganska allmän uppfattning, oberoende av vilken politisk hemvist man har, att det är staten som skall stå för infrastruktursatsningen.

Vi vet exempelvis att SJ anser sig behöva minst 40 miljarder kronor fram till sekelskiftet. Det är ett krav som vi ifrån centern ställer upp på och stöder, och det gör också flera andra partier. Jag har i tidigare debatter här i kammaren påpekat att det snart finns en majoritet för 40 miljarder kronor.

Tyvärr verkar det fortfarande vara så, att regeringen har en mycket ljum inställning till satsningar av detta format. Med sådana satsningar jag här nämner skulle kollektivtrafiken, t.ex. järnvägen, få en helt annan konkurrenskraft, precis som Erik Åsbrink nämner, i förhållande till flyget och bilen.

Dessa satsningar skulle innebära mycket, exempelvis i Göteborgsregionen, för en utbyggnad av järnvägen. Det skulle också ge den regionala trafiken en helt annan möjlighet att föra in en spårburen pendeltågstrafik. Kommunerna skulle naturligtvis också få kosta på en hel del, men inte på det sätt

som var fallet med västkustbanan. Där fick man vara med och bekosta spåret, men det tillhör infrastrukturen. Kommunerna får ta fram pengar till nya tåg, och det är ganska stora kostnader. De kostnaderna är man beredd att ta, men förutsättningen är att staten står för själva infrastrukturen. Det vore bra om statsrådet Åsbrink kunde ge någon synpunkt på detta i denna debatt.

Jag vill slutligen säga följande. Om man talar med människor ute i landet – inte bara med väljare, utan också med politiker – finner man att vi egentligen inte är oeniga i dessa frågor. Regeringen har fått en skrivelse från SLTF, och ordföranden som har undertecknat skrivelsen heter Bosse Ringholm, och han är ju inte helt okänd. När trafikutskottet var på besök kunde man nästan få intrycket, höll jag på att säga, att de var centerpartister allihop. De kunde även ha tillhört en del andra partier, men i vilket fall som helst var det en enig uppfattning att det inte skulle vara någon moms på kollektivtrafik och att staten måste satsa mer på investeringar i infrastruktur ute i landet.

När jag är ute i landet möter jag ofta den inställningen. Det finns en enighet om att man borde göra på det här sättet. Jag vill avsluta mitt första inlägg med att säga att det borde underlätta för statsrådet, när han inte vill vara med att sänka momsen och inte vill ta särskilda medel ur budgeten och ge till länsbolagen, han i varje fall skulle välja det tredje alternativet, dvs. se till att det blir riktiga infrastrukturinvesteringar på olika håll i landet. Då kan det på sikt skapas förutsättningar att konkurrera på det sätt som Erik Åsbrink själv anger i sitt svar.

Anf. 47 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Vi har inte bara världens högsta skattetryck. Vi har också världens högsta moms. Den basbreddning som genomförs den 1 januari 1991 kommer att förstärka vår ledande position. Den innebär bl.a. att moms införs på persontransporter. Taxi-, tåg-, buss-, flyg- och båtresor beläggs således med moms. Inför den nu förestående vintersäsongen kommer alla utförsåkare att drabbas av avsevärt höjda liftkortskostnader på grund av momsbreddningen.

Momsbreddningen avseende persontransporter kommer att medföra stora konsekvenser. Omfattande volymminskningar kan förväntas och kommer att förstärkas, eftersom kostnadskrisen ytterligare driver upp priserna. Många människor kommer av ekonomiska skäl att minska sitt inhemska resande.

De områden i vårt land som i stor utsträckning är beroende av turismen kommer att drabbas dubbelsidigt. Vi kan nu konstatera att den redan genomförda turistmomshöjningen har inneburit volymminskningar med över 10 %. Resemomsen kommer för många delar av vårt land att bli förödande. Risken för småföretagskonkurser kommer därför att öka. Redan sysselsättningssvaga områden får ytterligare ett knivhugg i ryggen. Konkurrensförmågan försvagas avsevärt.

Risken är uppenbar att dessa områden kan komma att drabbas av en onormalt stor arbetslöshet. Till dessa svåra personliga problem kommer sedan ökade levnadskostnader i form av bl.a. höjda resekostnader med flera tiotal procent till följd av bl.a. resemomsen.

Jag skall ta två exempel på vad införandet av moms på persontransporter

betyder. En familj från Sverige som väljer att vintersemestra i Norge, och använder det miljövänliga kollektiva färdmedlet tåg för sin semesterresa, slipper betala moms på resan eftersom det är en utrikes resa. Dessutom slipper denna familj att betala moms på sina liftkort på vintersportorten i Norge, eftersom Norge inte momsbeskattar denna typ av tjänst. Bara liftkorten för en familj med två barn ökar med uppemot en tusenlapp i den svenska fjällvärlden på grund av bl.a. momsbeskattningen den 1 januari. Dessutom stiger resekostnaden med 25 % för att med tåg ta sig till den svenska turistorten.

Enligt gårdagens tidningar kommer gotlänningen att drabbas av med 35 % höjda resekostnader till fastlandet. Herr talman! 35 % i ökade resekostnader för gotlänningen för att ta sig till fastlandet! Det är ofattbart. Det är lika ofattbart att regeringen med öppna ögon har bidragit och kommer att bidra till att en av de huvudsakliga näringsgrenarna på Gotland, turistnäringen, får ytterligare en tung börda att bära. Hur kan regeringen medvetet slå ytterligare en kil in i gotländskt näringsliv? Har regeringen glömt alla de människor på Gotland som är beroende av en livaktig och växande turistnäring?

Den enskilda människan är helt bortglömd i statsrådets svar. Teknokratiskt och kyligt poängterar statsrådet vikten av att ha samma momssats på alla varor och tjänster som tillhandahålles i vårt land.

Jag förstår att de enskilda människorna på bl.a. Gotland och i Norrlands inland känner en stigande oro inför framtiden. Många frågar sig helt naturligt vad som skall hända med den stigande kostnadsutveckling som regeringen bidrar till genom momshöjningen. Hur vill statsrådet Åsbrink teckna deras framtid? Varför vill inte statsrådet harmoniera med vad som föreslås inom EG? Är det randstaten Sverige som även gäller för statsrådet?

Jag kommer själv från Blekinge. Länstrafiken i detta län har på grund av momsen och andra kostnadsstegringar aviserat en taxehöjning på över 30 %. Hur påverkar denna prishöjning reseunderlaget? Hur skall det gå för Blekinge kustbana med en sådan utveckling?

Avslutningsvis, herr talman, skall jag nämna något om förhållandena inom EG. Först och främst föreslår man inom EG att momsen avseende persontransporter skall ligga i den lägre momsnivån mellan 4 och 9 %. Nästan alla EG-länder ligger redan i dag inom detta skikt. Det är ju också på det viset att Danmark, Irland, England och delvis Italien inte har någon moms alls beträffande den kollektiva persontrafiken.

Socialdemokraterna har inget intresse av att sänka skattetrycket. Erik Åsbrink har ju själv i en intervju i TVs Aktuellt samma dag som riksdagen beslutade om skatteomläggningen uttalat följande: "Det har aldrig varit en huvudsak för oss att lova ett sänkt skattetryck."

Folkpartiet delar numera klart och tydligt den moderata uppfattningen att skattetrycket måste sänkas, och senast i går kväll i TV-programmet Magasinet anslöt sig folkpartiledaren till det moderata kravet om en sänkt moms.

En sista fråga till statsrådet: Varför inte lyssna på människorna och inleda en sänkning av skattetrycket genom att avstå från att införa moms på persontransporter?

En sådan åtgärd innebär att vi får en harmonisering med EG. Sysselsätt-

ningssvaga orter som är beroende av turism får en ökad chans att leva vidare utan bidrag. Miljövänlig kollektivtrafik stimuleras.

Anf. 48 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! I vanlig ordning har jag nu från företrädare för tre olika oppositionspartier fått hör en lång rad litanior om alla katastrofer som skall svepa fram över Svea rike om en och en halv månad och framåt. Regionalpolitiken kommer att slås i spillror, miljön kommer slutgiltigt att förstöras, glesbygden kommer att utarmas, kollektivtrafiken kommer att slås i bitar osv.

Jag skulle bara vilja ge ett gott råd: Sluta mycket snart med den typen av uppenbart orimliga påståenden. Ganska snart kommer nämligen verkligheten att vara över oss, skattereformen att genomföras och människorna få uppleva den i särklass största inkomstskattesänkning som någonsin har genomförts i vårt land. Därtill kommer den kraftigaste höjningen av barnbidrag som någonsin har genomförts, samt förbättringar av bostadsbidrag, bostadstillägg och pensionstillskott. Det rör sig om en skattereform som totalt sett för 1990/91 har en omslutning på 100 miljarder kronor. Det är en skattesänkning som i sin storlek överträffar vad som skett i varje annat land. Skattereformer har genomförts i många länder, men alltså inte av den omfattningen.

Jag tycker att det är närmast komiskt att höra Karl-Gösta Svenson orera över detta, med tanke på de synnerligen blygsamma prestationer som åstadkoms under den tid då moderaterna satt i regeringsställning och var med och påverkade skattepolitiken. Vad hände då? Jo, det samlade skattetrycket steg, momsen höjdes två gånger, det samlade uttaget av arbetsgivaravgifter steg, kommunalskatten steg och den statliga inkomstskatten steg. När ni lämnade regeringen, eller om ni blev utsparkade, 1981, hade ni fått upp den högsta marginalskatten till 85 %. Man kan diskutera om det är bra eller dåligt med höga marginalskatter, men man kan konstatera att moderaterna är väldigt duktiga på att reformera skatterna i opposition. De åstadkommer mycket litet i regeringsställning. Möjligen kan man därav dra slutsatsen att de skall få fortsätta att vara duktiga skattereformatörer på betryggande avstånd från regeringsmakten.

Helt kort några ord om EG. Karl-Gösta Svenson påstår att EG har beslutat att införa en lägre momssats för kollektivtrafiken. Det är inte korrekt. EG har inte beslutat någonting över huvud taget när det gäller mervärdeskatten. Jag har haft möjlighet även på senare tid att få noggrann information om den saken. Sanningen är att det inom de olika EG-länderna råder ett sammelsurium av olika regler. Vissa länder har en enhetlig mervärdeskatt, andra länder har två eller flera skattesatser. Några beslut av något som helst slag har inte fattats om mervärdeskatten. Använd inte det argumentet! Man får höra från de mest skilda håll att vi skall anpassa oss till EG, nämligen då någon har hittat ett inslag i ett EG-land som passar de egna partipolitiska syftena. Sanningen är att EG inte har bestämt sig för någon harmonisering, inte ännu i varje fall. Det är litet konstigt att begära att Sverige skall anpassa sig till någonting som inte existerar.

För att återvända till litaniorna handlar det alltid om att gå emot olika inslag i finansieringen av skattereformen. Ni har ingenting emot att inkomst-

skatten sänks, men ni går i praktiken emot att ta ansvar för att den finansieras. Alla de konkreta exempel som nämns går ut på att beröva oss skatteinkomster som vi behöver för att göra det möjligt att genomföra denna stora och viktiga skattereform. Detta görs av partier som i sina egna skattealternativ har gapande stora underskott i finansieringen redan i utgångsläget. För centern handlar det snällt räknat om 9 miljarder i brist, och för moderaterna handlar det om det närmast ofattbart stora beloppet 40 miljarder kronor.

Men det handlar inte bara om att lättsinnigt strö löften omkring sig, att lova skattesänkningar till höger och vänster och försöka ge sken av att detta inte behöver betalas, att det är gåvor som tas från himlen och delas ut till människorna. Det handlar också om, och nu vänder jag mig speciellt till Rune Thorén, ett enastående hyckleri i diskussionen om olika typer av resor och transporter. Jag stod i den här kammaren för bara några dagar sedan och diskuterade med Rune Thoréns partivänner som klagar över att bensinskatten är för hög och menar att den borde sänkas. Det parti som Rune Thorén tillhör har motionerat om att bensinskatten skall sänkas och att momsen skall tas bort från bensinskatten. Vilka skulle då följderna ha blivit för den kollektivtrafik som Rune Thorén här i dag påstår sig ömma för? Har Rune Thorén öppet bekämpat den centermotion som har lagts fram? Gå gärna upp i denna talarstol om en stund och säg: Jag tar avstånd från det förslaget, för det missgynnar kollektivtrafiken.

Någon måtta på opportunismen får det ändå vara. Ena dagen gråter ni över att kollektivtrafiken missgynnas och kräver skattelättnader för den, andra dagen gråter ni över att bilismen missgynnas och kräver skattelättnader för den. Någon elementär konsekvens och fasthet måste det väl ändå finnas även för centerpartiet. Jag kan väl få ett besked, om Rune Thorén i likhet med mig är beredd att ta avstånd från de opportunistiska förslagen om en sänkt bensinskatt.

Miljöpartiet uppträder mer konsekvent i det avseendet. Det är en annan sak att den bild som Carl Frick utmålar av hur Gotland skall gå under, regionalpolitiken trasas sönder och miljön slutgiltigt förstöras är orimlig med tanke på den skattereform som vi genomför.

Anf. 49 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag kan försäkra statsrådet Åsbrink om att jag inte har sagt att miljön slutligen skulle förstöras. Jag tror att den har en bärkraft ett tag till. Men de långsiktiga processerna är mycket allvarliga, när man nu medvetet för över människor från kollektivtrafiken till ett ökat bilåkande på grund av kollektivtrafikmomsen.

I miljöpartiet ställde vi upp bakom en hel del av det som var grunderna i skattereformen. Men vi ställde inte upp på allt. Stora delar gick vi med på, men vi ville finansiera dem på helt andra sätt än regeringen och folkpartiet gjorde. I våra finansieringsförslag ingick definitivt inte att det skulle vara moms på kollektivtrafiken.

Jag tycker att det är mycket viktigt att man gör klart vad man syftar till. I miljöpartiet anser vi det vara mycket viktigt att man noga och medvetet arbetar på sådant sätt att man inte för över åkande från tåg till bilar. Det skall vara precis tvärtom. Det är därför som vi har sagt att vi tycker att det är okej

med "Saddamhöjningarna" på bensinen. Det har faktiskt inneburit ganska rejäla minskningar av bilåkandet. Det har gått bra och det har varit bra för miljön.

Däremot har vi lagt fram ett förslag om att i någon mån kompensera människor som bor i glesbygd, eftersom en del av dem får mycket kraftigt höjda kostnader. Men vi har inte velat manipulera själva bensinpriset, för vi tycker att det är en mycket viktig signal till människorna, att de skall inse att man kan ändra sitt åkande högst väsentligt. Man kan sänka farterna och man kan samåka så att man totalt sett minskar sitt åkande. Det är utomordentligt viktigt. Var och en av oss kan ta ansvar för våra miljöutsläpp genom att minska hastigheter och strukturera om själva åkandet.

Det stora problemet är att kommuner och landsting, som tidigare har finansierat kollektivtrafiken med ungefär 50 %, på grund av att skattereformen också innebär ett stopp för kommunala skattehöjningar nu inte heller ges utrymme att kompensera en del av de stora höjningar som momsbeläggningen och andra saker medför. Det innebär att taxehöjningarna blir fantastiskt höga. Det råder inget tvivel om att det kommer att påverka åkandet. Redan den utredning som föregick beslutet, kommittén för indirekta skatter, kunde påvisa att momshöjningen skulle innebära en minskning av kollektivtrafikåkandet med ungefär 15 %. Det var klart fastlagt i utredningen. Utan överdrift kan jag säga att jag är övertygad om att vi, jämfört med i dag, kommer att få se ett betydligt ökat bilåkande efter nyår. Det är utomordentligt beklagligt. Därför måste man se över kollektivtrafikmomsen och se till att den kommer bort.

Vi skulle också i detta sammanhang vilja säga att vi tycker att det är orimligt att flyget inte är belastat med samma drivmedelsskatter som bilismen. Det innebär också en orättfärdig konkurrensfördel för ett mycket smutsande sätt att ta sig fram i världen.

Bort med kollektivtrafikmomsen! Det är ett utomordentligt viktigt krav från oss som är miljömedvetna.

Anf. 50 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Riksdagen företräder hela landet. Jag sitter, som jag sade tidigare, med i GLABs styrelse och jobbar mycket med kollektivtrafiken. Jag vet exakt hur momsen slår.

Det är inte första gången jag talar för kollektivtrafiken. Jag nyttjar den också. Självklart har jag som riksdagsledamot och ledamot av centerns riksdagsgrupp ett ansvar för trafiken i hela landet. Erik Åsbrink vet lika väl som jag att vi inte har någon kollektivtrafik på vissa platser. Det finns en mängd människor i glesbygden, och t.o.m. på sina håll i våra storstäder, som är beroende av att ha bil.

Erik Åsbrink undrade om vi kunde dela uppfattning. Jag har deltagit i STORK, storstadstrafikkommittén. Vi var inne på olika lösningar: regional bensinskatt, biltullar. Läs utredningen! Jag har inte varit emot det. Jag tycker att det vore positivt om vi kunde hitta ett sätt att öka finansieringen i våra storstadsregioner. Men det får inte drabba glesbygden.

Samtidigt har jag, till skillnad från Erik Åsbrink, på litet längre sikt förfäktat att vi måste vidta en mängd åtgärder för att få en bättre kollektivtrafik i

våra storstäder, men även i glesbygden. Vi behöver få en bättre regionalpolitik genom att satsa på infrastruktur. Det berörde inte Erik Åsbrink ett dugg. Det passade inte. Det var bättre att hoppa på EG-frågan och andra frågor för att komma ifrån detta. På samma sätt tycker jag att det var när landets länsbolag höjde taxorna och åberopade momsen. Då kom det direkt en skrivelse från departementet om att man nu passat på att smyghöja taxorna för mycket.

Det svar jag får av Erik Åsbrink stämmer inte med min erfarenhet från GLAB. Sanningen är att kostnadsökningen gör 17–19 % för oss. Varför är det så? Jo, för att vi köper vår trafik. Ungefär 3 % kan tillgodogöras genom dem vi köper från. Det betyder att vi skattefinansierar med 50 %. Det ger det dubbla, alltså 6 %. 6 från 25 är 19. Det är ungefär vad det skulle röra sig om. För Göteborgs kommun liksom för SL är skattefinansieringen betydligt större och då slår det inte på samma sätt, utan man kan göra ett mindre uttag. Bygger verksamheten på självfinansiering, via taxa, betyder momsen väldigt mycket. Det vore bra om Erik Åsbrink – om han inte är beredd att sänka momsen, inte är beredd att kompensera – i varje fall kunde besluta att ge kollektivtrafiken förutsättningar. Det kan man bara göra genom att satsa på en utbyggd infrastruktur. Då rör det sig om de belopp som nämnts, 40 miljarder fram till sekelskiftet.

Anf. 51 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Statsrådet gav inga svar på de frågor jag ställde. Han sade ingenting om vad som händer med gotlänningarna och turistnäringen på Gotland, ingenting om vad som händer med turistnäringen i Jämtland och Härjedalen som drabbas av den införda resemomsen. De har redan i hög grad drabbats av den höjda turistmomsen. Det har klart framgått av höjningen av turistmomsen att vi får volymeffekter. Enligt utredningen KIS föreligger det också negativa volymeffekter för resandet, inte minst det lokala resandet och tågresandet.

Jag sade aldrig, statsrådet Åsbrink, att EG hade beslutat någonting. Men det finns ett förslag i EG. Det är skillnad mellan de två. Det förslaget ligger fortfarande kvar.

I de tolv EG-länderna fördelas procentsatsen för skatten på den kollektiva persontrafiken enligt följande: Danmark 0, Irland 0, Italien 0 – men för vissa långväga resor 18 – Storbritannien 0, Belgien 6, Frankrike 7, Grekland 6, Luxemburg 6, Nederländerna 6, Spanien 6, Portugal 8 och Västtyskland 7 alternativt 14. Det är stor skillnad mot de 25 procentenheter som Sverige drabbas av den 1 januari.

Sedan talade statsrådet Åsbrink om litanior. Vi får, som statsrådet väl känner till, inget sänkt skattetryck. I stället slår sig statsrådet för bröstet och säger att när man gör denna stora skatteomläggning är man nödsakad att kombinera den med höjda bidrag. Höjda bidrag – en ny rundgång.

Vi höjde inte skattetrycket under den borgerliga regeringstiden, utan vi bibehöll skattetrycket. Så var det statsrådet Åsbrink.

Finansdepartementets företrädare och även statsministern återkommer med varierande belopp i fråga om finansieringen. Ibland använder man sig av beloppet 47 miljarder, ibland är det 45 miljarder och i dag är det 40 miljar-

der som gäller. Vi har finansierat det skatteomläggningsförslag för 1990/91 som vi deltagit i debatten om. Det framgår klart och tydligt av Bo Lundgrens anförande den 13 juni. Läs det protokollet! Där framgår vår finanisering av våra förslag till en skattereform, som innebär ett sänkt skattetryck. Det får inte de negativa följder som bl.a. en breddad moms och en resemoms från den 1 januari innebär.

Anf. 52 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Som ett led i finansieringen av skattereformen tar vi bl.a. ut moms på ett bredare område än tidigare. Moms skall tas ut på energin – däribland på bensin och den höjningen är redan genomförd. Från kommande årsskifte skall moms tas ut också på kollektivtrafiken. Dessa pengar behöver vi för att finansiera sänkta inkomstskatter. Alla som klagar över detta, men samtidigt vill ha denna inkomstskattesänkning, är skyldiga att tala om vilken alternativ finansiering de har att anvisa. Men det får vi aldrig höra, därför att framför allt Karl-Gösta Svenson, Rune Thorén och deras partivänner ständigt försöker intala människor att det går att sänka skatter på alla möjliga vis utan att det kostar någonting. Sänkningen behöver inte betalas av människor av kött och blod, i varje fall inte så att det märks, utan det är någon mystisk finansiering som täcker den sista kronan, men som inte märks i den dagliga tillvaron. Det är det låtsasspel och den bluff som ni försöker intala svenska folket kan genomföras. Människor förstår naturligtvis att den typen av trolleritricks inte går att genomföra. Om man skall sänka skatterna, får man lov att antingen höja andra skatter eller skära ner på de offentliga utgifterna. I båda fallen är man skyldig att tala om exakt vad man skall använda för finansiering, men det gör inte ni. Därför ägnar ni er åt tjyv- och rackarspel, när ni står här och lovar ut gåvor åt alla möjliga håll.

Kollektivtrafiken kommer inte i ett sämre läge genom skattereformen, snarare kommer dess konkurrenskraft att förstärkas. Det har jag visat på i mitt ursprungliga svar.

Totalt sett, och i genomsnitt, ökar kostnaderna för kollektivtrafiken som en följd av skattereformen med 10–12 %. Går man ut med krav på taxehöjningar på 20–40 % kan det inte vara skattereformen som förklarar hela denna ökning, utan då är det andra faktorer som bidrar. Jag vill inte bestrida att det kan finnas andra kostnadsökningar. Det måste undersökas från fall till fall, men jag reagerar starkt emot om man från kollektivtrafikföretagens och vissa riksdagsmäns sida påstår att det är skattereformen som leder till dessa höjningar. Så är inte fallet. Skattereformen tar ansvar för sina genomsnittliga 10–12 % i taxehöjningar, men den skall inte ta på sig ansvaret för de taxehöjningar som har andra orsaker. Jag tycker att resenärerna skall hålla ett öga på alla de företag – det må vara kollektivtrafikbranschen eller andra branscher – som passar på att höja sina priser litet extra och skyller på skattereformen. Den typen av slentrianmässiga prishöjningar skall vi inte acceptera. Det är en av orsakerna till att inflationen i Sverige är hög, att vi har accepterat sådana höjningar litet för lättvindigt i det förflutna.

Rune Thorén tog i sitt inlägg upp frågan om hur man kan begära sänkt bensinskatt den ena dagen och sänkt skatt på kollektivtrafik den andra dagen. Rune Thorén försöker förklara detta med att det ena fallet rör storstä-

derna och det andra glesbygden. Men det är ett litet för enkelt sätt att smita undan.

Ni har krävt att momsen på bensinpriset skall tas bort över hela landet och även i storstäderna. När den här stormen rasade var det opportunistiskt och tacksamt att stryka alla sådana intressen medhårs. Ni hade inte kurage att hålla emot, utan då skulle bensinskatten sänkas över hela landet. Därför är det opportunism och hyckleri att ena dagen med gråten i halsen tala om att kollektivtrafiken råkar illa ut och nästa dag med lika mycket gråt i halsen tala om hur illa det går för bilismen över hela landet. Det är vad ni har gjort, och detta är inte bara ansvarslöst, utan jag blir faktiskt upprörd när inte ens den mest elementära konsekvens iakttas i politiken. Det är rena hållningslösheten som härskar, vilket det här är ett mycket tydligt exempel på.

Man kan begära ökade investeringar i infrastrukturen och större satsningar på kollektivtrafiken. Det ställer också jag mig bakom, men detta går bara att genomföra om det går att skaffa fram pengar. När man framför ett budskap där man vid ett och samma tillfälle säger att skatterna skall sänkas och utgifterna höjas, är man tillbaka på nytt i den totala ansvarslösheten. Det finns inget samband mellan inkomster och utgifter och ingen budget som ni måste ta ansvar för. Ni bara kräver och kräver. Det är ingen konst att skriva långa önskelistor, men era löften är ingenting värda. Det är konfetti som ni strör över svenska folket. Större värden än så har inte era löften.

Jag vill kort kommentera det som Karl-Gösta Svenson sade. Det är ett faktum och det är bara att slå i statistiken så ser man att skattetrycket 1981, när moderaterna lämnade regeringen, var högre än 1976. Kontrollera siffrorna en gång till, så ser ni att jag har rätt!

Skattereformen är totalfinansierad och innebär därför inte några stora höjningar av levnadsstandarden. Genom att en del av finansieringen läggs på annat än hushållen blir det en ökning nästa år av köpkraften med 2 %. Den utarmning som ni beskriver kommer inte att inträffa. Kommunerna förlorar inte på reformen. Effekterna mellan stat och kommun neutraliseras. Glesbygden kommer inte att förlora. De studier som har gjorts visar att det blir en bra regionalpolitisk profil på denna skattereform.

Anf. 53 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Inte heller i detta inlägg tar statsrådet upp förhållandena på Gotland och Gotlands näringsliv med den stora andel turism som gotlänningarna är beroende av. Turismen på Gotland har redan blivit negativt drabbad av höjningen av turistmomsen. Dessa effekter förstärks nu när resemomsen också införs. Jag vill ytterligare en gång upprepa det som jag redan har sagt två gånger, att gotlänningen drabbas av en 35-procentig kostnadsökning när han åker över till fastlandet. Detta beror i hög grad på införandet av denna moms.

Statsrådet sade ingenting om Blekinge kustbana som har haft problem som kommer att förvärras genom ökade kostnader och ett minskat reseunderlag. Vi bör i stället öka reseunderlaget för att få en bra förbindelse från Karlskrona till Malmö och vidare ut till EG-länderna, när vi så småningom blir medlemmar i Gemenskapen.

När man inte sänker skatterna och skattetrycket utan bara påför indirekta

skatter, blir effekterna negativa. Jag nämnde Gotland och Jämtland och Härjedalen som exempel. Konkurrensförmågan försvagas i hög grad, och därför drabbas inte bara enskilda företag utan även människorna som är sysselsatta i de svaga områdena.

Det är den ekonomiska politiken i Sverige, statsrådet Åsbrink, som har medfört dels att ni driver igenom en skattereform som leder till en engångsinflation på ca 7 % under dessa två år, dels att kostnaderna har drivits upp. Detta för med sig sådana negativa effekter som att lokala länstrafikbolag och andra trafikbolag måste höja sina priser utöver momsen. Därför blir det så stora prishöjningar den 1 januari 1991.

Jag hörde i går i ett TV-reportage att underskotten i landsting och kommuner är tiotals miljarder, sammantaget tror jag att det var uppemot 20 miljarder, och i första hand har ju regeringen ansvaret för att det har blivit dessa effekter.

Moderaterna har tagit initiativ i skatteutskottet för att förhindra att resemomsen införs den 1 januari. Det vore bra för landet och för orter i Jämtland och Härjedalen och på Gotland. Det skulle stärka näringslivet och människorna som bor där, eftersom de då har bättre möjlighet att få sysselsättning.

Anf. 54 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Det råder inga tvivel om att om momsen togs bort på kollektivtrafiken, skulle inte kostnadsökningarna inom kollektivtrafikområdet alls bli av den storleksordningen som man nu befarar runt om i landet. Om man lägger moms på någonting, bidrar detta helt klart till inflationsbrasan.

Personligen hyser jag en genuin oro för en ö som Gotland, som ligger en bit från fastlandet. Människor måste åka båt eller flyga för att över huvud taget ta sig dit eller därifrån. Man har inte något alternativ. Det finns inga andra sätt att ta sig dit, möjligen kan man segla eller paddla men det är tidsödande och kan vara besvärligt vintertid. I grunden är man alltså alternativlös i det här fallet. Därför är det utomordentligt allvarligt med dessa mycket kraftiga kostnadsökningar, varav momsen står för en mycket stor del, som färjetrafiken nu drabbas av.

Gotland lever i stor utsträckning på turism. Kombinationen turistmoms och resemoms gör naturligtvis att situationen i sommar kommer att bli mycket allvarlig. Man kan påräkna att arbetstillfällena på ön kommer att minska. Därför är det viktigt att regeringen har överblick över detta och ser efter vad som kan göras för att på något sätt kunna stötta ön när den nu får problem.

Jag tycker inte att mina skildringar är överdrivna. Det är helt realistiskt att inse att dessa ekonomiska företeelser kommer att drabba ön mycket hårt. Alternativen är få. Regeringen måste också ta ett ansvar för utvecklingen på ön, när man nu inför denna skattereform, i det här fallet med folkpartiets hjälp. Kanske folkpartiet och regeringen som så många gånger tidigare har samarbetat kan enas om ett sätt att hjälpa Gotland. Det skulle inte vara så dumt.

Problemet är också att regeringen i sin senaste skrivelse, nr 50, har sagt – om jag tolkar det rätt – att i valet mellan kampen mot inflation och arbetslöshet, väljer man alltså kampen mot inflation. Jag hoppas att denna drastiska

förändring av den socialdemokratiska politiken, som innebär ett avsteg från den fulla sysselsättningspolitiken, inte onödigtvis skall drabba Gotland.

Gotland är en isolerad ö, och situationen där är besvärlig. Vi måste på olika sätt värna om speciella delar av landet. Det finns naturligtvis andra delar, såsom Blekinge med sin kustbana, som också kommer att få det besvärligt. Men eftersom jag bor på Gotland tycker jag att det är en utomordentlig viktig del av landet att värna om. Många människor skulle behöva komma dit ofta för att njuta av den fantastiska naturen och hämta rekreation innan det är dags att återuppta arbetet när hösten kommer.

Anf. 55 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Jag väntade med att begära ordet, eftersom Åsbrink blir så oerhört upprörd, vilket kanske inte är så bra. Då kan jag förstå att han uttrycker sig som han gör. Det är inte ofta man här i kammaren får höra att vi bedriver tjuv- och rackarspel när vi framför våra krav och förslag.

Detta riktar sig inte bara mot mig, utan lika mycket mot Åsbrinks partivänner, som jag träffar ute i landstingen, i kommunerna, i länstrafikbolagen och i SLTF. Där råder det ingen oenighet, utan man har de åsikter som jag har redovisat. Däremot har man blivit litet illa berörd av påhoppet att man skulle ha passat på att höja priserna.

När vi i GLAB höjer priserna från 28 % till 30 %, består dessa höjningar till 17–18 % av momseffekten. Det är bara att läsa innantill. Ni får gärna komma ner och gå igenom alltihop. Jag tycker att denna debatt är onödig.

Åsbrink sade att det är hyckleri att ena dagen säga att momsen skall tas bort på bensin. Jag redovisade här att vi i STORK under 70-talet började titta på förslaget om regionala bensinskatter. Det gäller att hitta ett system som kan anpassas lokalt till Stockholm, Göteborg och Malmö. Jag är säker på att Åsbrink aldrig skulle säga: Ja, visst, det är bra. Sänk momsen på bensin ute i glesbygden och låt glesbygden få vara kvar. Hur skulle det ta sig ut?

Man måste ta hänsyn till alla de människor som inte har möjlighet att åka kollektivt och som drabbas av dessa kostnader. Tyvärr är det ofta också samma människor som får ut en väldigt liten del av de positiva effekterna av skatteomläggningen. I stället får de vara med och betala. Jag beklagar att detta kallas för opportunism, hyckleri och tjuv- och rackarspel. Vi inom alla partier skall naturligtvis göra så gott vi kan för att det inte skall bli dessa ökade kostnader för kollektivtrafiken. Jag upprepar vad jag tidigare sade. Om Åsbrink står fast vid att momsen skall vara kvar och inte är beredd att lägga ut pengar, utan tvärtom, enligt vad jag förstår, vill ta ifrån kollektivtrafiken en del för den olönsamma trafiken är det tredje, som jag vet är så viktigt för SJ och kollektivtrafiken i övrigt, att satsa på infrastrukturen. Om man vet det har man en framförhållning. Man får då försöka klara dessa bitar. Innebär det att man utmålar en katastrof och är negativ? Jag menar att det är precis tvärtom. Det är att vara positiv till kollektivtrafiken. Man visar att man tror på den och att man vill ge den förutsättningar.

Det är minsann inget hyckleri när centern går ut och säger att vi är beredda att ge 40 miljarder till järnvägen och vi är beredda till ökade väginvesteringar för att få en bättre infrastruktur. Det gäller inte bara Arlandabanan, utan det gäller hela landet.

Anf. 56 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Jag vidhåller de hårda omdömen som jag har fällt om Rune Thorén och hans partivänner. Det är oförsvarligt, hållningslöst och opportunistiskt att ena dagen gå ut och säga att kollektivtrafiken måste gynnas med skattesänkningar – så att folk inte börjar åka bil för mycket – och den andra dagen gå ut och säga tvärtom. Det går inte ihop.

Det är närmast löjligt att hänvisa till STORKs betänkande och att det där kan finnas några idéer om hur man skall ta ut pengar på annat sätt från storstäderna. Jag talar inte om STORK. Jag talar om centerns uppträdande här i riksdagen. Där finns det inga sådana förslag. Det gällde att momsen på bensin skulle tas bort över hela landet, även i storstäderna. Det fanns inga reservationer, och pengar skulle inte tas ut på något annat sätt. Detta är sanningen.

Jag kommer att vidhålla dessa hårda omdömen. Jag tycker uppriktigt sagt att det inte är den typ av politiker som vi behöver i det här landet nu och under de kommande åren. Ni ägnar er åt att ställa ut löften som inte går att infria, löften som är som såpbubblor som spricker så fort man petar på dem. Jag tycker att ni skall sluta med det.

Till alla tre företrädarna vill jag säga att vi har höga skatter i detta land eftersom vi har höga utgifter. Vi har ett ansvar för olika delar av landet, för Gotland, för Norrlands inland och för glesbygden. Hur skulle det ansvaret ha sett ut om vi inte hade varit beredda att ta ut skatter för att betala de insatser vi gör för kollektivtrafik, infrastruktur m.m.? Vi skall fortsätta att ta ut höga skatter i det här landet så länge vi har kvar dessa ambitioner. Jag vet att anspråken är stora och berättigade i många fall.

Nu får jag återigen höra här att skatter skall sänkas på alla möjliga håll. Det utmålas en underbar tillvaro som kan skapas när skatterna har sänkts. Det sägs dock inte ett ord från Karl-Gösta Svensons sida eller någon annans om vad det är som skall skäras ned. Det skulle vara trevligt att få veta det någon gång. Men det får vi aldrig veta. Det är bara fråga om ensidiga löften om förbättringar. Det rör sig om skattesänkningar som inte behöver betalas.

Jag vet – och den insikten finns spridd här i landet, på Gotland, i Norrlands inland och i glesbygden – att om den moderata politiken får råda, där bara de vassa armbågarna gäller och man bara skall ta hänsyn till den lilla kretsen och de allra närmast anhöriga och inte ta några hänsyn till andra människor, då blir det vassa armbågar som sätts i sidorna på gotlänningar och på glesbygdsbor. Då avrustar man samhället och dess möjligheter att hjälpa utsatta delar av landet. En sådan politik kommer vi socialdemokrater aldrig att gå med på.

Tredje vice talmannen anmälde att Karl-Gösta Svenson, Rune Thorén och Carl Frick anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1990/91:54 om kompensation till ensamstående med barn på grund av skattereformen

Anf. 57 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Gunilla André har frågat mig dels om huruvida regeringen avser att ge kompensation till ensamstående med barn med anledning av att skattereduktionen för dessa slopats, dels, om svaret är ja, hur denna kompensation kommer att utformas.

I den nyligen i riksdagen bordlagda propositionen om kvarvarande frågor i skattereformen – 1990/91:54 – har jag berört den fråga som Gunilla André nu tagit upp. Där säger jag nämligen att jag erfarit att statsrådet Lindqvist kommer att lägga fram förslag om ekonomiska insatser för ensamföräldrarna med hänsyn till de ekonomiska effekter som slopandet av skattereduktionen innebär för dem. Hur kompensationen närmare bör utformas får redovisas i ett senare skede.

Anf. 58 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det gick alltså så som vi från centerns sida befarade. Ensamföräldrarna förlorar skattereduktionen på 1 800 kr. utan att få någon kompensation. Det är återigen ett exempel på att det är ekonomiskt svaga grupper som får betala skatteomläggningen.

Det berör ca 200 000 föräldrar och 100 000 barn. Omkring 85 % av ensamföräldrarna är kvinnor. Hittills har skattereduktionen minskat föräldrarnas skatt med 150 kr. i månaden. För dem som ständigt måste snåla för att få ihop till livets nödtorft är dessa pengar betydelsefulla.

Det skall också ses i ljuset av att ensamföräldrarna under 1980-talet för övrigt fått det allt kärvare ekonomiskt. De har tillhört de stora förlorarna.

Jag anser att det är helt oförsvarligt att förvärra situationen för en redan utsatt grupp föräldrar. Det är inte bara en lågmäld föräldraskara som på detta sätt behandlas helt oacceptabelt, det drabbar också ensamföräldrarnas barn. Samhället ger inte föräldrarna möjlighet att ta sitt föräldraansvar, något som givetvis får konsekvenser för barnen senare i livet.

Herr talman! Jag har ingen ytterligare fråga till statsrådet. Jag vill bara djupt beklaga det negativa svaret.

Anf. 59 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Orsaken till att det inte har lagts fram något förslag är att det ännu inte har varit möjligt att få fram ett tillräckligt bra förslag som vi skulle vilja förelägga riksdagen. Jag anser att det är en självklarhet att vi här lika väl som på andra områden skall ha ordentliga och genomarbetade förslag som får de effekter som vi eftersträvar. Ibland tar det litet tid att få fram sådana förslag, eftersom det rör sig om svåra och komplicerade frågor. Det är dock bättre att det tar litet extra tid än att det läggs fram dåliga och ogenomarbetade förslag. Som jag redan sade i mitt första inlägg, kommer ett förslag när beredningsarbetet har slutförts.

Redan innan ett förslag läggs fram tillhör ensamföräldrarna skattereformens vinnare. Med den mycket kraftiga höjning av barnbidraget och en höjning av flerbarnsstödet som ingår i skattereformen har vi fått ett positivt ut-

fall för en helt överväldigande majoritet av landets barnfamiljer, däribland också ensamföräldrarna. Det är ett faktum att de flesta får förbättrad köpkraft fr.o.m. nästa år som en följd av skattereformen. Ett år senare, 1992, höjs barnbidraget med ytterligare 1 000 kr.

Det kan vara värt att nämna att Gunilla André och centerpartiet har gått emot förslaget om höjda barnbidrag i syfte att i stället fördela matsubventioner över hela befolkningen, ytterst som ett stöd till jordbruksnäringen. Det är en åtgärd som är mycket sämre för barnfamiljerna. Om Gunilla André känner en så stark omsorg för barnfamiljer och ensamföräldrar, är jag lite förvånad över att det läggs fram förslag som är sämre för dessa kategorier.

Med risk för att bli tjatig kan jag också konstatera att det för Gunilla André och hennes partivänner under senare tid har varit viktigare att lägga fram förslag om att sänka bensinskatten med 5–6 miljarder kronor i storstäder och på andra håll än att föreslå insatser på det här området.

Det är självklart, och det är tydligen nödvändigt att säga det än en gång, att insatser för utsatta grupper, det må vara ensamföräldrar, glesbygdsbor eller andra, försvåras om man lägger fram opportunistiska förslag som berövar statskassan mångmiljardbelopp. Det är klart att våra möjligheter att bedriva fördelningspolitik då blir oerhört mycket sämre. Det är inte till gagn för ensamföräldrarna att en sådan politik förs.

Anf. 60 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag lyssnade på den tidigare debatten, och jag konstaterade då att Erik Åsbrink tydligen tar som sin uppgift att komma hit och sträcka upp riksdagsledamöterna.

Erik Åsbrink säger att det måste ta litet tid att få fram ett bra förslag. Och det har jag full förståelse för. Men jag tycker att den där lilla tiden börjar bli ganska lång. Jag är nämligen en av dem som i slutet av 70-talet och i början av 80-talet utredde frågan om samhällsstödet till ensamföräldrarna. Det fanns ett förslag när regeringen tillträdde, och sedan har detta ytterligare utretts av riksdagens revisorer. Dessutom har det tillsatts ytterligare en utredning. Men man tog i våras ifrån denna utredning dess uppdrag för att denna fråga skulle kunna samordnas med skatteomläggningen. Så nog tycker jag att det har tagit lång tid. Regeringen borde alltså ha kunnat lägga fram ett förslag som skulle ha kunnat träda i kraft samtidigt som skattereomläggningen.

Sedan säger Erik Åsbrink att skatteomläggningen kommer att förbättra situationen för ensamföräldrar. Jag hoppas det, men jag är inte riktigt säker på det. Jag vill nog se det innan jag blir säker på det.

Erik Åsbrink säger att vi i centern skulle ha gått emot en höjning av barnbidragen. Erik Åsbrink vet mycket väl att vi finansierar vårt förslag på ett annat sätt som innebär att det inte finns samma behov av en höjning av barnbidragen.

Anf. 61 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Jag kan hålla med Gunilla André om att det har tagit lång tid. Det har det ju gjort med många frågor. Jag beklagar själv att vi inte har kunnat genomföra viktiga reformer och strukturförändringar tidigare i det

svenska samhället än vad som nu blir fallet. Men jag tycker också att det är viktigt att man vinnlägger sig om hög kvalitet och en ordentlig analys innan man lägger fram förslag. Det har också funnits exempel på dåligt utredda och dåligt beredda förslag som man sedan tvingats ändra när det visar sig att de inte tål en konfrontation med verkligheten. Då är det bättre att ta litet tid på sig för att få ett bra resultat.

Gunilla André säger sig inte vara riktigt säker på att skattereformen kommer att innebära förbättringar för ensamföräldrarna. Vi får se det resultatet ganska snart. Om en och en halv månad börjar skattereformen att fungera. De beräkningar som vi har kunnat göra – och ingen har kunnat hävda att de har varit felaktiga – visar att ensamföräldrarna tillhör reformens vinnare, särskilt de som har flera barn, och det redan innan regeringen har lagt fram något förslag om kompensation för den slopade skattereduktionen. Så är det. Men vi skall arbeta vidare med det förslaget också.

Jag konstaterar än en gång att det blir sämre för ensamföräldrarna om man går emot den höjning av barnbidragen som vi har föreslagit, och som redan är beslutad och skall genomföras inom kort, och i stället lägger ut dessa pengar på matsubventioner som går till alla och envar med eller utan barn, och där det ytterst handlar om att rikta subventioner till en näringsgren, jordbruket, som i större utsträckning borde lära sig att konkurrera på det sätt som andra branscher redan får göra.

Om man dessutom lägger fram förslag som dränerar statskassan på mångmiljardbelopp, är det självklart att möjligheterna att hjälpa ensamföräldrarna försämras ytterligare. Gunilla André sade att jag läxar upp riksdagsmän. Kalla det för vad som helst. Men jag tänker, så länge jag någonsin kan, vare sig det gäller riksdagsmän eller andra, fortsätta att protestera mot att man ställer ut löften till höger och vänster utan att bry sig om att dessa reformer eller skattesänkningar skall betalas. Det är ett oskick att detta pågår. Det är nämligen på det sättet, antingen det handlar om statens, kommunernas eller enskilda individers ekonomi, att inkomster och utgifter måste gå ihop. Det håller inte att man lovar ökade inkomster och minskade utgifter. Då börjar trovärdigheten ifrågasättas. Då går det inte att genomföra reformerna. Litet ansvarskänsla och litet konsekvens måste vi faktiskt begära.

Anf. 62 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag skall hålla mig till ämnet.

Jag hoppas givetvis att Erik Åsbrink har rätt när han säger att ensamföräldrarna får det bättre efter skatteomläggningen. Men det skall ju, som jag sade i mitt första inlägg, ses i ljuset av att de under hela 80-talet har fått försämringar. Så de har ganska mycket att ta igen.

Jag är väl medveten om att det är svårt att få fram ett bra förslag när det gäller samhällsstödet till ensamföräldrarna. Men det blir ju inte bättre att man bara utreder och utreder och aldrig verkligen sätter sig ner och fattar ett beslut. Vi kan inte fortsätta på det här sättet. Jag tycker att det är horribelt att göra det.

Det är klart att det finns motstående intressen i detta sammanhang. Att få fram ett förslag som tillgodoser alla dessa intressen är, som jag ser det, en omöjlighet. Men man måste någon gång fatta beslut i denna fråga.

Anf. 63 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Det är bra att Gunilla André håller sig till ämnet. Även jag tänker göra det. Och till ämnet hör att om man tar bort barnbidragshöjningen för att sprida ut pengar till andra befolkningsgrupper, så blir det sämre för ensamföräldrarna. Och jag trodde att det var ensamföräldrarna som vi diskuterade.

Till ämnet hör också att om man skall genomföra reformer så måste de betalas på ett eller annat sätt. Det hör i mycket grad till ämnet. Jag skall därför fortsätta att hålla mig till ämnet även i fortsättningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1990/91:65 om ökad prisskillnad mellan blyad och oblyad bensin för att minska skadliga bilavgasutsläpp

Anf. 64 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Herr talman! Olle Östrand har frågat finansministern om han är beredd att medverka till att öka prisskillnaden mellan blyad och oblyad bensin.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Katalytisk avgasrening för nya personbilar infördes på den svenska marknaden i stor utsträckning redan fr.o.m. 1987 års bilmodeller. Fr.o.m. 1989 års bilmodeller är sådan avgasrening obligatorisk. För bilar med katalytisk avgasrening kan endast blyfri bensin användas. Även många andra bilar, som saknar katalysator, kan användas med oblyad bensin. Betydande delar av det svenska personbilsbeståndet kan dock ännu endast köras på blyad bensin. Alltefter det att den äldre bilparken skrotas ut minskar dock användningen av sådan bensin. För närvarande är inemot hälften av all bensin som säljs i Sverige blyfri.

För att stimulera till användning av blyfri bensin i de fordon där så kan ske är skatten på blyfri bensin 24 öre lägre per liter än skatten på blyad bensin. Skillnaden förstärks genom att mervärdeskatt numera tillkommer på bensinpriset.

En rad förslag har på senare tid väckts om att bl.a. med skattereglernas hjälp ytterligare begränsa avgasutsläppen från biltrafiken. Dessa frågor bereds för närvarande i ett sammanhang i regeringskansliet. Regeringen avser att i februari 1991 i den miljöpolitiska propositionen redovisa sina bedömningar och förslag. Mot den bakgrunden är jag inte nu beredd att ta ställning till om ändringar i beskattningen av blyad resp. blyfri bensin bör göras.

Anf. 65 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Visserligen sägs i svaret att regeringen avser att i februari 1991 i den miljöpolitiska propositionen redovisa sina bedömningar och förslag. Men den här frågan är ur miljösynpunkt så viktig att jag hoppades att statsrådet redan i dag hade kunnat ge ett klart besked om att prisskillnaden mellan blyad och blyfri bensin skall öka, utan att för den skull vid den här tidpunkten ange hur stor skillnaden

skall vara. Att öka prisskillnaden mellan blyad och blyfri bensin är ett mycket verksamt medel att snabbare få bort de äldre bilarna och därmed väsentligt förbättra miljön genom minskade utsläpp av skadliga ämnen i avgaserna från personbilsparken. Detta är också ett verksamt medel för att få de äldre personbilarna att gå över till blyfri bensin.

I går hade jag en debatt med miljöministern om att kraftigt höja bilskrotningspremien för att åstadkomma dessa effekter. Tyvärr fick jag inget klart besked av henne. Men efter den debatten har jag erfarit att det pågår en rätt omfattande handel med sådana bilar mot Östeuropa. Det kommer fartyg från Östeuropa, och de går ofta tunga från Sverige. Man köper avställda bilar till en mycket ringa penning, för det mesta under tusenlappen, och lastar på båtarna. De sätts i trafik i öststaterna. På det här viset exporterar vi miljöfarliga bilar till länder som inte tål någon ytterligare miljöförstöring. Det här skulle vi lätt få stopp på om man höjde bilskrotningspremien kraftigt till 5 000 kr., som jag föreslog i går.

Motormännens riksförbund och Svensk Bilprovning tillsammans med naturvårdsverket har provat utsläppen av skadliga ämnen i avgaserna från bilar utan katalysator och från bilar med katalysator. Resultaten visar att utsläppen av koloxid, kväveoxid och kolväten från en katalysatorbil i stort sett är försumbara, medan däremot utsläppen från en bil utan katalysator är upp till 20, 30 och 40 gånger större. Utöver de kraftiga utsläppen av skadliga ämnen i avgaserna har dessa fordon en väsentligt högre genomsnittlig bensinförbrukning än yngre fordon. Man kan utan vidare påstå att de äldre bilarna förbrukar 30 % mer blyad bensin än vad dagens fabriksnya bilar förbrukar av blyfri bensin. Det har givetvis en väldigt stor betydelse ur miljösynpunkt.

För bilar utan katalysator finns det redan i dag alternativ till bly i bensinen. Ett oljebolag saluför sedan 1989 blyfri bensin med oktantal 98. Flera andra stora oljebolag kommer inom den närmaste tiden att lansera blyfri 98-oktanig bensin. Att tillverka blyfri bensin med högt oktantal är förhållandevis kostsamt. I dag är skattedifferensen mellan blyfri och blyad bensin, som framhålls i svaret, 24 öre plus moms. Men i konsumentledet är den blyfria 98-oktaniga bensinen trots detta ca 7 öre dyrare än blyad 98-oktanig bensin.

Biltrafiken kommer åtminstone under större delen av 90-talet att vara den största källan till blyutsläpp i luft, om inga åtgärder vidtas. Därför är det naturligtvis angeläget att denna utveckling och användningen av bensin utan blytillsatser påskyndas. Detta kan bl.a. ske genom att skattedifferensen mellan den blyade och den blyfria bensinen ökas. För att skattedifferensen skall ha önskad effekt måste den göras så stor att den täcker merkostnaden för att producera en miljömässigt godtagbar 98-oktanig bensin och dessutom ge utrymme för en differens i konsumentledet. Om all blyfri bensin blir billigare än motsvarande blyade alternativ, kommer naturligtvis efterfrågan på den blyfria bensinen att öka, och därmed ökar också viljan att tillhandahålla blyfria alternativ åt hela bilparken.

Till bilden hör att skattedifferensen mellan blyad och blyfri bensin i samtliga övriga nordiska länder är större än i Sverige. I Danmark är den ungefär 65 öre. Där har den stora skattedifferensen, kombinerad med bra information, lett till en påtagligt ökad efterfrågan på blyfri bensin. En ökning av den svenska skattedifferensen till minst den danska nivån vore naturligtvis en åt-

gärd som skulle få önskad effekt. Genom att öka prisskillnaden skulle man uppnå ur miljösynpunkt två viktiga effekter. Den ena är en ökad utskrotning av de äldsta personbilarna. Det är dessa som inte kan köras på blyfri bensin. Den andra är att vi skulle få bilar utan katalysator att i ökad utsträckning övergå till blyfri bensin.

Det här tycker jag ur miljösynpunkt är så viktiga faktorer, att det finns all anledning att påskynda övergången. Man kan göra det bl.a. genom att öka prisskillnaden mellan blyad och oblyad bensin.

Anf. 66 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Vi har i Sverige under senare tid introducerat nya skatter av miljökaraktär, miljöskatter. Det är ett uttryck för att vi nu vill använda ekonomiska styrinstrument, skatteinstrument, som ett medel i miljöpolitiken. Här ligger Sverige före många andra länder, därför att i de flesta andra länder har mycket litet skett, och mycket litet är på gång än så länge. Det menar jag visar på ett positivt tänkande att man vill utveckla arsenalen av instrument.

Ett exempel är att vi har differentierat bensinskatten mellan blyad och blyfri bensin. Det är också så att differensen har ökat under senare tid. Fram till årsskiftet var differensen 20 öre per liter. Den höjdes till 24 öre den 1 januari i år. När mervärdeskatten infördes den 1 mars i år ökade differensen till 30 öre. Prisskillnaden är alltså 30 öre mellan den blyade och den blyfria bensinen i dag.

Jag är emellertid medveten om att när det gäller blyfri bensin av premiumkvalitet ser det annorlunda ut. Där finns en prisskillnad som snarast talar till den blyfria bensinens nackdel. Det är naturligtvis en sak som vi har anledning att beakta i vårt fortsatta arbete. Hur som helst så har den differens som vi har åstadkommit i hög grad bidragit till en snabbare övergång till att använda blyfri bensin. Av den totala försäljningen utgörs nu uppemot hälften av försäljning av blyfri bensin, och den fortsätter att öka.

Om vi skall överväga ytterligare förändringar vill jag på mitt sedvanligt kamerala sätt ändå påpeka att det kan vi göra på olika sätt, och det får olika konsekvenser för statsfinanserna. Om man höjer skatten på blyad bensin innebär det inget bortfall av skatteinkomster, snarast en viss ökning. Jag tycker mig har förstått av opinionsläget i landet under hösten att det inte finns så väldigt starka krafter just nu som verkar för höjd bensinskatt. Om man å andra sidan åstadkommer ökad differentiering genom att sänka skatten för blyfri bensin, får man skattebortfall, som skapar bekymmer. Dessutom hör till saken att bortfallet ökar med tiden. Den differens som vi har mellan bensinsorterna i sig leder till minskade statsinkomster i längden, eftersom allt fler går över – det är vad vi vill åstadkomma – till miljövänliga alternativ. Men konstruktionen är sådan att det leder till successivt minskade intäkter, och det är ett bekymmer. Jag vill inte säga att det är omöjligt att göra någonting, jag vill bara påpeka att det finns vissa komplikationer när vi väger in de statsfinansiella aspekterna, och det måste vi göra.

Avslutningsvis vill jag bara konstatera att det pågår ett arbete med en miljöpolitisk proposition. Den tidpunkt då den skall läggas fram är inte allt-

för avlägsen. I det arbetet övervägs en rad olika åtgärder även inom skatteområdet. Resultatet av överläggningarna skall vi redovisa i februari nästa år.

Anf. 67 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Om man ser på hur situationen är i dag kan man konstatera att vi i dag har ungefär 3,6 miljoner personbilar i landet. Ungefär 700 000 av dem är utrustade med katalytisk avgasrening. Ungefär 40 % av personbilsparken är tio år eller äldre. 16 % är äldre än 15 år. Vi har alltså i vårt land mer än en halv miljon bilar som är äldre än 15 år.

Ur miljösynpunkt är det naturligtvis väldigt angeläget att få en snabbare förnyelse av bilparken, så att vi snabbare får en övergång till bilar utrustade med katalysator. Som jag tidigare redovisat i bl.a. min interpellation blir då utsläppen försumbara.

För att på sikt kunna åstadkomma resultat här är det, enligt min åsikt, tre åtgärder som är aktuella:

För det första kan man kraftigt höja bilskrotningspremien.

För det andra kan man öka prisskillnaden mellan blyad och oblyad bensin.

För det tredje kan man ta in äldre bilar till kontrollbesiktning vid varje ägarbyte.

Jag tror att de här tre åtgärderna tillsammans skulle kunna vara ett verksamt medel för att snabbare få bort den gamla bilparken. Efter det senaste inlägget från statsrådet Åsbrink har jag uppfattningen att han är positiv till åtgärder som gör det möjligt att snabbare få bort den gamla miljöstörande bilparken.

Anf. 68 Statsrådet ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Jag delar Olle Östrands uppfattning, nämligen att det är viktigt att man på det här området fortsätter att göra insatser som syftar till en fortsatt snabb övergång till användning av blyfri bensin. Det är ju ett led i arbetet att åstadkomma en bättre miljö i landet.

I det sammanhanget får vi överväga en rad olika åtgärder. Även skatteinstrumentet skall kunna användas. Det pågår alltså ett arbete med dessa saker, och vi strävar efter att få fram en miljöpolitisk proposition i februari som, förhoppningsvis, innehåller en rad förbättringar på de här områdena.

Anf. 69 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Naturligtvis hoppas också jag att den miljöpolitiska propositionen skall innehålla förslag i nämnda riktning. Men om den inte gör det, vill jag redan nu deklarera att jag återkommer till frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1990/91:1 om utländska besök med kärnvapenbestyckade fartyg

Anf. 70 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Carl Frick har interpellerat om utländska besök med kärnvapenkapabla fartyg.

Den fråga som aktualiseras av Carl Frick – marina kärnvapen och marina rustningar – är viktig. Förslag om åtgärder på detta område har länge varit ett väsentligt element i regeringens arbete för fred och nedrustning.

Den svenska regeringen var först att driva frågan om marin kärnvapennedrustning. Vi står i första ledet sedan mer än sju år tillbaka, då vi tog initiativ till en särskild FN-studie om kapprustningen till havs. Vi har under den tiden upprepade gånger krävt förbud mot marina taktiska kärnvapen och ett stopp för kärnvapenmakternas politik att varken bekräfta eller förneka förekomsten av kärnvapen ombord på fartyg.

Under årets möte i FNs nedrustningskommission presenterade Sverige tillsammans med Finland och Indonesien en rad förslag på det marina området, flera av dem frågor som Sverige drivit under en följd av år. I enlighet med förslagen i Palmekommissionens rapport pekade vi på nytt på behovet av att avskaffa alla de kärnvapen på ytfartyg och ubåtar som inte omfattas av särskilda avtal, dvs. alla kärnvapen utom den kategori som betecknas som "strategisk". Ett sådant steg skulle vara ett första steg mot målet att avskaffa alla kärnvapen till havs och ett väsentligt bidrag till internationell säkerhet.

I linje med vår aktiva politik i frågan om marina nedrustningar förde vi denna fråga också till höstens session i FNs generalförsamling. Sverige har i första utskottet, som behandlar nedrustningsfrågorna, presenterat ett förslag om förbud mot substrategiska kärnvapen till havs.

Bland de förslag som Sverige fört fram under årens lopp finns också på framträdande plats frågan om öppenhet och förtroendeskapande åtgärder på det marina området. Kärnvapenmakterna har i FN-sammanhang skrivit under på principen att öppenhet är ett väsentligt element i *allt* nedrustningsarbete. Samtidigt håller de fast vid hemlighetsmakeriet till havs.

Detta manifesteras främst i deras politik, att varken bekräfta eller förneka förekomsten av kärnvapen ombord på bestämda fartyg. Det är en föråldrad princip som måste överges. Jag vill betona att jag har den största förståelse för den oro som många känner för denna kärnvapenmakternas politik. Denna oro delas av den svenska regeringen, och vi arbetar oförtrutet för en ändring härvidlag.

Örlogsbesök i Sverige är en del i ett större och viktigt mönster: militärt utbyte ökar förtroendet mellan länder. Förtroende är samtidigt ett av de väsentliga elementen i vårt arbete för fred och nedrustning och också i den europeiska säkerhetskonferensens mandat. Östersjön är internationellt vatten, och örlogsbesök från alla länder bör välkomnas så länge svensk lag respekteras. Besöken har av bl.a. dessa anledningar en funktion att fylla i svensk utrikes- och säkerhetspolitik

Det är förbjudet att medföra kärnvapen vid besök i våra hamnar. Besökande kärnvapenmakter erinras om detta inför varje besök. Vi utgår från att våra gäster respekterar våra bestämmelser.

I interpellationen frågas vilken åtgärd regeringen är beredd att vidta för att meddela att Sverige tills vidare inte kommer att acceptera besök av fartyg som har kärnvapenkapacitet.

Vi har flera gånger pekat på de allvarliga konsekvenser som ett ensidigt svenskt beslut skulle få.

För det första skulle vi med ett sådant beslut allvarligt inskränka möjlighe-

terna till nordisk samverkan på en rad områden, bl.a. när det gäller en kärnvapenfri zon. I det gemensamma nordiska arbetet på denna ingår ju som bekant även frågan om örlogsbesök.

För det andra skulle vi förlora möjligheter att tala just med dem som kan åstadkomma förändringar i frågan om marina kärnvapen, nämligen kärnvapenmakterna. Det kan inte gagna den marina nedrustningens sak. En ensidig svensk åtgärd innebär dessutom en risk för att vi isolerar och blockerar oss även i andra sammanhang i världspolitiken. Det skulle innebära en kraftig försvagning av svensk utrikespolitik.

Därför fortsätter regeringen på den väg vi valt: att försöka få bort kärnvapen från världshaven genom att ständigt föra fram dessa frågor såväl i FN och förhandlingssammanhang som i bilaterala samtal med kärnvapenmakterna. Vi måste övertyga dem om att marin kärnvapennedrustning och öppenhet i marina frågor gagnar alla, även dem själva.

I interpellationen hävdas att det står "bortom allt tvivel att USA medvetet har dragit den svenska regeringen och allmänheten vid näsan i denna allvarliga fråga". Låt mig först konstatera, att detta är felaktigt: Det står *inte* bortom allt tvivel att krigsfartyg från Förenta Staterna besökt Sverige med kärnvapen ombord.

Carl Frick hänvisar till en studie som i höst har presenterats av organisationen Greenpeace. Denna studie skulle visa att kärnvapenbestyckade fartyg anlöpt svenska hamnar vid en rad tillfällen under senare år.

Det är en omfattande och detaljerad studie. Våra granskningar ger dock vid handen att den inte kan presentera bevis för att kärnvapen varit med ombord vid besök i svenska hamnar. I rapporten finns också oklarheter och ofullständigheter. Regeringen kan inte agera utifrån antaganden och indiciekedjor. Bevis skall ha en helt annan bärighet.

Jag har med skärpa velat framhålla detta, eftersom det i interpellationen görs gällande att en kärnvapenstat kränkt det svenska förbudet mot att införa kärnvapen vid besök i svensk hamn.

Samtidigt som jag kunnat konstatera att marin nedrustning ännu inte fått den plats den förtjänar i internationella nedrustningssammanhang, kan jag också med glädje notera flera positiva tendenser på området. På såväl sovjetisk som, framför allt, amerikansk sida har antalet kärnvapenkapabla fartyg minskat starkt. Även antalet substrategiska kärnvapen avsedda för marint bruk har minskat. Den amerikanska flottan har t.ex. minskat antalet sådana vapen med ca 30 %. Vi kan också se en tydlig nedgång i nybyggen av kärnvapenbärande fartyg och ubåtar.

Denna "spontana nedrustning", som sker på kärnvapenmakternas eget initiativ, är mycket glädjande.

Vi har i år också kunnat glädja oss åt en överenskommelse mellan Sovjetunionen och Förenta Staterna om en begränsning av antalet sjöbaserade kryssningsrobotar. Det var ett steg i rätt riktning. Vi beklagar dock att antalet tillåtna vapen sattes så högt att den planerade utbyggnaden av dessa styrkor kan genomföras inom avtalets ramar. Men nu finns det i alla fall ett precedensfall på det marina nedrustningsområdet, och vi väntar oss flera steg i denna riktning.

De positiva tendenser jag nu pekat på tar vi till intäkt för att vår linje i

besöksfrågan är riktig. Med större öppenhet och färre kärnvapenbärande fartyg på världshaven tycker vi oss skönja en lösning på besöksproblemet.

Men en sådan lösning brådskar; det skall klart sägas ifrån. Oron för de marina kärnvapnen griper omkring sig, inte bara i vårt eget land och hos vår egen befolkning. Beslutet vid den socialdemokratiska partikongressen nyligen ger klart uttryck för hur angelägen denna fråga är.

Anf. 71 CARL FRICK (mp):

Fru talman! Jag vill tacka utrikesministern för en mycket intressant och efter tidsomständigheterna fyllig information om alla de ansträngningar som pågår för att begränsa de marina rustningarna i vårt närområde, och särskilt på kärnvapensidan.

Öppenhet och förtroendeskapande åtgärder ser utrikesministern som viktigt, och jag kan bara instämma. Vi kan bara gemensamt beklaga att USA inte lever upp till detta när det gäller kärnvapenbestyckade sjöstridskrafter. Vi är uppenbarligen överens om att stormakternas princip att varken bekräfta eller förneka förekomst av kärnvapen ombord är förlegad och att den principen måste uppges.

Det är här som jag finner att regeringen inte tar i med de medel som faktiskt finns för att få stormakterna att ta reson. Om de av politiska skäl finner det vara viktigt att göra flottbesök i Sverige, borde det vara naturligt för dem att följa svensk lag på svenska vatten och öppet och klart slå fast att kärnvapen inte finns ombord och att de är villiga att bli inspekterade för att öka trovärdigheten.

Vi är misstänksamma numera. Jag för min del har den uppfattningen att de aktuella stormakterna faktiskt skymfar oss och driver gäck med oss – och att de förlöjligar oss.

Jag kan inte dela utrikesministerns syn att vi skulle försvaga arbetet på att komma till rätta med de marina rustningarna genom att visa entydig fasthet i fråga om kränkningar av svenska vatten.

Neutralitetsfrågan har aktualiserats på senare tid genom avslöjandena om Sveriges intima samarbete med USAs försvarsmakt, där svensk signalspaning mot Sovjetunionen har medverkat. Till detta kommer vårt deltagande i ett teknikembargo mot Sovjetunionen av så sent datum som på 1980-talet.

För mig verkar undfallenheten mot besök av kärnvapenbestyckade fartyg vara en del av någon sorts urholkning av den svenska neutraliteten.

Alla dessa händelser är djupt allvarliga därför att de skadar svenska folkets förtroende för vår utrikespolitik. Vad skall allmänheten tro? Vad skall man tro i våra grannländer? Det verkar som om det har pågått en smygupplockring av den svenska neutralitetspolitiken under ett antal år.

Jag hade faktiskt väntat mig ett mera fast handlag i hanterandet av de medvetna kränkningarna från USAs sida. Regeringen har varit betydligt mera resolut när det gäller misstänkt undervattensverksamhet.

Sten Andersson säger att man inte kan agera utifrån indiciekedjor. De väl dokumenterade indiciekedjor som Greenpeace har tagit fram räcker mer än väl för mig, särskilt som jag inte vet om att regeringen har krävt att få inspektera skeppen för att få fram faktisk bevisning – om de har kärnvapen ombord eller ej.

Det är ganska uppenbart av svaret att utrikesministern inte är villig att vidta några åtgärder för att få hejd på kränkningarna av våra vatten och vår gästfrihet. Det är förbluffande att en stormakt som USA, som säger sig vara vänligt sinnad, behandlar Sverige på ett så föraktfullt sätt.

En del av min livserfarenhet säger mig att busar skall behandlas som busar. Gör man inte det, blir man föraktad av dem.

Jag har den uppfattningen att USA behandlar oss på ett föraktfullt sätt. Därför, herr talman, upprepar jag gärna mina frågor till Sten Andersson:

Vilka omedelbara åtgärder avser regeringen att vidta för att:

- påpeka allvaret i de kränkande handlingar som USA har begått; för jag anser att USA har begått sådana handlingar, med anledning av den rapport som Greenpeace har lagt fram,
- betona att vår gästfrihet faktiskt har gränser,
- USA offentligen ber om ursäkt för dessa kränkningar,
- se till att dessa kränkningar upphör,
- meddela att Sverige tills vidare inte kommer att acceptera besök av fartyg som har kärnvapenkapacitet?

Om USA vägrar att be om ursäkt och inte vill rätta sig efter gränserna för vår gästfrihet och vårt territorium, måste vi göra som Nya Zeeland och avstå från flottbesök från USA, till den dag då USA faktiskt bär sig anständigare åt.

Anf. 72 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Sten Andersson säger att regeringen har slagit fast att Greenpeacerapporten inte ger några bevis för att kärnvapen varit med ombord vid besök i svenska hamnar.

I onsdags hade vi här en debatt om nedrustningsfrågorna, och då diskuterades detta med örlogsfartyg och kärnvapen. I utrikesutskottets betänkande stod det: "Regeringen har uttalat att rapporten måste granskas noggrant innan några slutsatser kan dras med anledning av den. Utskottet delar denna bedömning och förutsätter att regeringen företar en dylik granskning. Enligt vad utskottet erfarit genomförs för närvarande en sådan granskning inom försvarets forskningsanstalt."

Nu får vi alltså reda på att denna granskning tydligen redan är gjord. Därför skulle jag vilja veta om det finns en rapport av något slag som vi kan få ta del av, så att vi kan se hur man har kommit fram till dessa slutsatser. Det tycker jag skulle vara intressant. Om det redan finns sådana här slutsatser, är det synd att de inte hade kommit med när riksdagen behandlade den här frågan i förrgår.

Det finns ju också en annan rapport, som Jan Prawitz har deltagit i. En nordisk forskargrupp har belyst frågan om örlogsfartygen. Vid en jämförelse med de andra nordiska länderna visar det sig att Sverige inte alls har haft så många besök som Danmark och Norge. Förutom att syftet var att göra denna kartläggning, säger forskargruppen i rapporten att de fartyg som är kapabla att ha kärnvapen ombord, de har också kärnvapen ombord när de går in i hamnar. Forskargruppen är alltså övertygad om att de fartyg som är kapabla att ha kärnvapen har dem även vid besök. Jag undrar hur regeringen ser på

den rapporten, för jag utgår från att Sten Andersson också har fått ta del av den.

När det gäller det nordiska samarbetet sägs det att det är mycket viktigt att vi har ett sådant samarbete. Ja, självfallet, men i det här fallet har vi mycket olika utgångspunkter, eftersom Danmark och Norge är NATO-länder och har ett helt annat tryck på sig. I den här frågan kan man säga att Sverige är längre framme än t.ex. Danmark, där det blev nyval på grund av att man inte ens kunde tala om för befälhavare på den här typen av båtar vilka regler som gällde. Vi får alltså lov att säga att Sverige agerar bättre. Och att man försöker föra upp frågan internationellt tycker jag är mycket bra. Men vi har ett helt annat läge i och med att Sverige inte är ett NATO-land. Jag förstår mycket väl att det är väldigt svårt för både Norge och Danmark att driva den här frågan. Men jag tycker inte att vi också skall behöva ta samma hänsyn till NATO.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1990/91:50 om konflikten på Nordirland

Anf. 73 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Viola Claesson har frågat om regeringen är beredd att t.ex. via Europarådet och ESK medverka till en lösning av konflikten på Nordirland, och om regeringen ämnar ta kontakt med den brittiska regeringen för att diskutera överträdelser av de mänskliga rättigheterna på Nordirland.

Konflikten är, som Viola Claesson också illustrerar i sin interpellation, en tragedi. Folket på Nordirland har alltför länge levt med våldet som en del av sin vardag. Oförsonlighet har gång efter annan förträngt försöken till förnuft och dialog.

Förra månadens bombdåd i Londonderry, då sju människor dödades och många sårades, illustrerar det djupt tragiska i den irländska konflikten. Bland de oskyldiga offren var också gärningsmannen, tvingad till dådet av provisoriska IRA, som med våld höll hans familj som gisslan. Händelsen etsar sig fast i våra näthinnor som ännu ett skrämmande exempel på en terrorism som inte väjer för något för sina egna syftens skull.

Konflikten i Nordirland har en lång historia. Men rötterna till dagens konflikt återfinns i den delning som skedde av Irland 1921, då republiken Irland föddes. Sex grevskap i norr förblev brittiska med hänvisning till ett protestantiskt befolkningsflertal där. I dag är omkring 60 % av Nordirlands befolkning protestantisk.

De motsättningar som i delningens spår följt mellan protestanter och katoliker är den främsta orsaken till dagens konflikt. De som företräder Nordirlands protestanter, unionisterna, motsätter sig varje förändring som kan leda till Nordirlands inlemmande i republiken. Å andra sidan är återföreningen en trossats för Nordirlands ekonomiskt och socialt sämre ställda katolska minoritet. Misstron mellan grupperna är djup, blockeringarna många.

Den brittiska regeringens försök att återinföra självstyre baserat på vad man uppfattar som jämlika förutsättningar för båda befolkningsgrupperna

har hittills stupat på parternas oförmåga att bryta sig ur denna onda cirkel. I denna politiska miljö har extremistiska flyglar växt fram på vardera kanten, vilka sett våldet som redskapet för att nå sina mål. Mest ökänd av dessa är kanske den i Irlands båda delar olagliga provisoriska IRA, vars terrorism är väl bekant. Men olagliga unionistgrupper som Ulster Volunteer Force och Ulster Freedom Fighters har också digra brottsregister.

År 1985 utfäste sig Storbritannien och Irland i det s.k. Hillsborough-fördraget att återförena landet när en majoritet i Nordirland önskade detta. Men man var också enig om att ett flertal av befolkningen på Nordirland då fortsatt ville behålla nuvarande status. Hillsborough-fördraget innehöll en grund för ett samarbete mellan öns två befolkningsgrupper och två landsändar.

Den brittiska Nordirlandsministern Brooks ambitiösa försök att få till stånd samtal mellan parterna fortsätter. Framstegen hittills har varit få. Men kärnan till en lösning av konflikten i Nordirland måste ligga i överenskommelser mellan dem som berörs av denna konflikt. Fördraget anvisar därvidlag *en* tänkbar väg. Och det är på vägar som denna som den nordirländska konflikten måste finna sin lösning. Jag bör tillägga att varken Europarådet eller ESK – de två europeiska samarbetsorgan som Viola Claesson nämner – i dag är formade för att bistå vid biläggande av konflikter som den nordirländska.

Våldet på Irland, IRAs inte minst, har blivit alltmer urskillningslöst. Förra året, konstaterar människorättsorganisationen Amnesty International, dödades 54 personer av IRA och 19 av unionister.

Fyra personer dödades också samma år av brittisk polis och militär. Konflikten visar därmed också på de påfrestningar som en rättsstat utsätts för i mötet med terrorism och extremism. En angelägen fråga som måste ställas är hur en rättsstat kan skydda sig mot en sådan terrorism utan att ge avkall på rättsstatens principer.

Amnesty International i London har påtalat vad man ser som brister hos de brittiska rättsinstanserna, att öppet och snabbt följa upp påstådda polisövergrepp och att inskrida mot dessa. Amnesty International uppmärksammar också uppgifter om förnedrande behandling och misshandel av häktade vid bl.a.rättegången mot den s.k. Birmingham-sex. Regeringens hantering av dödsskjutningarna av tre IRA-medlemmar i Gibraltar kritiseras också.

I Europadomstolen har den brittiska lagen mot terrorism, den s.k Prevention of Terrorism Act, klandrats. Lagen ger polisen rätt att arrestera misstänkta terrorister (alltså ej andra brottslingar) och hålla dessa utan domstols prövning i en vecka. Detta är några dagar längre än vad Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna har ansetts medge. Den brittiska regeringen tycks ha tagit intryck och minskat häktningstiden för misstänkta terrorister. Man har dock inte ändrat sin lagstiftning på denna punkt, utan i stället valt att utnyttja en möjlighet som konventionen ger att avvika från denna med hänvisning till de särskilda förhållandena på Nordirland. Avvikelsen är omstridd och förväntas bli prövad av Europadomstolen i nya mål mot Storbritannien.

Det finns alltid anledning att se med oro på avvikelser av detta slag. Men det måste också hävdas att rättsstaten, trots konflikten, fortsätter att fungera

i Nordirland. För att stärka den enskildes rättsskydd i en situation som den nordirländska, har den brittiska regeringen med parlamentets godkännande inrättat oberoende organ för att kontrollera terroristlagstiftningens tillämpning och klagomål mot polisen. Exempel finns också på hur en omdebatterad felaktig dom kunnat hävas.

Kampen mot terrorismen till trots har dessutom IRAs öppna gren, Sinn Fein, fortfarande möjlighet att föra fram sin sak i demokratisk ordning. Men medverkan i demokratiska val har snarast illustrerat denna rörelses marginella ställning: blott en företrädare för Sinn Fein har invalts i det brittiska underhuset. I den irländska republiken gick det ännu sämre för Sinn Fein. Där har man, med blott 2 % av väljarkåren bakom sig, inte lyckats vinna något mandat alls.

Den i dag kanske mest angelägna frågan i Nordirland är hur parterna skall förmås att lämna den återvändsgränd som våldet utgör och inse att deras problem måste lösas vid förhandlingsbordet. Det pågår också, trots allt, en dialog mellan den brittiska regeringen och parterna. Det är denna dialog som är värd omvärldens – och vår egen – uppmuntran.

Anf. 74 VIOLA CLAESSON (v):

Fru talman! Tack för svaret. Men vem i allsin dagar har snickrat ihop detta? Jag känner verkligen inte igen Sten Andersson. Här finns inget engagemang och ingen ödmjukhet inför de förtryckta och deras situation. Det verkar osannolikt att utrikesministern eller någon av hans rådgivare har varit på Nordirland, än mindre i Belfast.

Om interpellationssvaret skall ses som en regeringsförklaring till konflikten på Nordirland är det en katastrof. Svaret låter som ett eko av kolonialmaktens egen version. I Europadebatten den 10 oktober sade utrikesministern att solidaritet måste prägla vår Europapolitik. Nu måste jag fråga: Solidaritet med vilka, med förtryckarna eller med de förtryckta, Sten Andersson?

I min interpellation hänvisar jag till den norska Helsingforskommitténs rapport med titeln Irländsk terrorism eller brittisk kolonialism. Det är den första rapport där kommittén behandlar Irlandsfrågan efter alla års Österuropagranskning av mänskliga fri- och rättigheter. Men det är en mycket saklig och talande rapport. Vad jag förstår har ingen på utrikesdepartementet ens läst den. Jag skall därför personligen strax överlämna rapporten till Sten Andersson.

De som skrivit rapporten slår bl.a. fast att det är felaktigt att avfärda Nordirland som ett terroristproblem. Nordirland är först och främst en produkt av olösta politiska och ekonomiska problem samt sociala orättvisor. Det är regeringen i London som genom sin kontroll bär huvudansvaret för situationen. Vet inte utrikesministern att det finns 21 000 brittiska soldater på Nordirland? Hälften av dem tillhör UDR, som är ett nordirländskt regemente underställt brittiska armén. Soldaterna kommer uteslutande från unionistiskt pålitliga.

Sten Anderssons svar innehåller inte den minsta kritik av Thatcher-regeringens politik visavi Nordirland. I svaret påstås tvärtom att Nordirland är

en "fungerande rättsstat", och konflikten avfärdas just som ett terroristproblem.

Då måste jag fråga utrikesministern:

Hur kan det komma sig att en betydande del, ca 40 %, av den nationalistiska befolkningen på Nordirland sympatiserar med vad Sten Andersson kallar "terrorister"? Inser inte Sten Andersson att det är något som inte stämmer i interpellationssvarets pro-brittiska argument?

Låt oss se litet närmare på "rättsstaten"!

Nordirland har styrts av undantagslagar sedan 1921. Undantagslagarna har permanentats – är det betecknande för en rättsstat?

På 1970-talet användes interneringslagarna, som mötte stark internationell kritik. Hundratals oskyldiga sattes i läger utan anklagelse eller rättegång. Är det en "rättsstat", Sten Andersson?

"Diplock" är en annan speciallag som använts för att tvinga fram erkännanden under tortyr. Storbritannien dömdes som bekant 1976 av Europadomstolen för tortyr. Ger det en bra bild av en rättsstat, Sten Andersson?

Supertjallarsystemet är ökänt. Systemet bygger på tjallarnas vittnesmål som satt hundratals oskyldiga i fängelse innan domarna upphävdes i högsta instans. "Rättsstat" eller inte?

"Shoot to kill" betyder avrättning utan preciserad anklagelse, rättegång eller dom för brott som ännu inte begåtts. Kallar Sten Andersson det för en "rättsstat"? Så avrättades Belfasts mest kände advokat Patrick Finucane.

Redan många år före detta mord 1986 har advokaterna på Nordirland också påtalat inför världens advokater och andra sin oro för den förtalskampanj som bedrivits emot dem. Supertjallaren Robert Lean har t.ex. erkänt att han blev tvingad av polisen att skriva under ett vittnesmål där han pekade ut fem andra välkända advokater. Det var också så att startskottet – ett verkligt startskott, Sten Andersson – till mordet på Patrick Finucane skedde från talarstolen i brittiska parlamentet. Det dröjde bara en månad innan Finucane avrättades.

Jag frågar Sten Andersson: är detta tecken på en rättstat?

Så till Sinn Fein. Organisationen har alltså stöd av 40 % av den nationalistiska befolkningen. Varför använder Sten Andersson siffran 1 ledamot i brittiska parlamentet utan att nämna att det är 1 av 17 nordirländska ledamöter det handlar om? Sten Anderssons eget broderparti på Nordirland, SDLP har 3 ledamöter.

Jag tror att väldigt många som ännu inte har glömt Nordirland och som vet att Nordirland är en del av Europa väldigt gärna vill ha svar på dessa frågor, framför allt om rättsstaten.

Anf. 75 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag blev också förvånad över att utrikesministern så kategoriskt avvisar ESK som ett organ som skulle kunna ta upp frågan om konflikten på Nordirland. Det handlar i högsta grad om att en minoritet i ett land anser sig orättvist behandlad.

Minoritetsproblemen har kommit att ta allt större plats i diskussionerna inom ESK-processen. Det gäller inte minst Konferensen om den mänskliga dimensionen som hittills har haft två möten – i Paris 1989 och nu senast i

Köpenhamn denna sommar. Jag var observatör vid dessa möten och upplevde intensiva debatter om minoriteters rättigheter. Många hade önskat en starkare skrivning i detta avseende i slutdokumentet från Köpenhamn, men alla var överens om att minoritetsproblemen kommer att bli allt viktigare framöver och att de kommer att bli en viktig del av ESKs arbete. Då kanske man i första hand tänker på de minoritetsproblem som uppstått i samband med demokratiseringen i Öst- och Mellaneuropa.

Nordirlandkonflikten har pågått under mycket lång tid, och alltför få reagerar nu ens på att det pågår en konflikt där. Men den har också impliktioner på säkerheten i Europa. Den norska Helsingforskommittén har tagit upp Nordirlandkonflikten. Viola Claesson har ju redan nämnt detta i interpellationen och redogjort för den rapport som har presenterats. I höst har den norska kommittén startat en aktion mot den negativa diskriminering som katolikerna dagligen utsätts för i arbetslivet.

Fredsprisvinnaren Sean MacBride har kallat den nordirländska ekonomin för en "apartheid-ekonomi". MacBride har presenterat 9 principer för att motverka diskrimineringen på grund av religion eller etnisk bakgrund. Dessa principer borde vara självklara i en demokrati – men det är de inte.

Den norska Helsingforskommittén skriver i sitt upprop att "Storbritannien har svarat med våld på det vi uppfattar som sociala problem i det nordirländska samhället. Det ser ut som den brittiska regeringen är mer intresserad av en militär lösning än att ta ett politiskt initiativ. Denna praxis är i strid med både Helsingforsavtalen och andra internationella konventioner och avtal som den brittiska regeringen har skrivit under."

Arbetslösheten för katolikerna är två till tre gånger så hög som för protestanterna. Några exempel:

I stadsdelen Ballymurphy i Belfast är 86 % av katolikerna utan arbete.

I staden Omagh är 27 % katolska män och 15 % katolska kvinnor arbetslösa, motsvarande siffror för protestanterna är 10,9 % och 9,4 %.

I staden Cookstown är 43 % av de katolska kvinnorna och männen arbetslösa.

Det finns massor av sådana här exempel. Jag skall inte trötta med fler, de talar för sig själva. Tidigare var man tvungen att ange religion när man sökte en statlig anställning. Nu är det borttaget. Men likaväl är det mycket lätt att veta om en sökande är katolik eller protestant. Två saker ger klara besked: vilken skola man har gått i och vilket område man bor i, eftersom det är en sådan stor segregering i den nordirländska samhället.

Hög arbetslöshet, stor fattigdom och en statlig diskriminering är problem som inte kan lösas med vapen i hand. Norge är det första land som sätter i gång en aktion mot diskrimineringen i arbetslivet på Nordirland. Skulle inte Sverige också kunna engagera sig i en sådan aktion? Vad gör den svenska Helsingforskommittén? Skulle inte den också kunna engagera sig i denna aktion?

Rätten till arbete är en fråga om mänskliga rättigheter. Därför kan jag inte förstå Sten Anderssons hållning att detta inte faller inom ESKs eller Europarådets intresseområden.

Till slut vill jag framhålla att jag inte kan ställa mig bakom våld som lösning på problem, vem som än använder sig av våldet. Våldet på Nordirland

har pågått alltför länge. Därför måste alla ansträngningar göras för att finna politiska lösningar på de problem som finns. Jag tror ändå att ESK eller Europarådet skulle kunna engagera sig för den nordirländska konflikten.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1990/91:60 om dödsdömda och torterade i Turkiet

Anf. 76 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Hans Göran Franck har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta i anledning av de fortsatta rapporterna om tortyr i turkiska fängelser samt hur regeringen bedömer situationen för de fångar som dömts till dödsstraff och vilka åtgärder som kommer att vidtas för att stoppa nya avrättningar.

Jag kommer att behandla den senare frågan först.

Som nämndes i interpellationen skedde den senaste avrättningen i Turkiet år 1984. Den allmänna opinionen både inom och utom Turkiet är motståndare till tanken på ytterligare avrättningar. När frågan ventilerades i Turkiet för några veckor sedan väcktes en folkstorm i Turkiet inom alla politiska läger, inkl. regeringspartiet. Regeringen har senast vid kabinettsekreterare Pierre Schoris besök för tre veckor sedan framfört sin oro över uppgifterna och sin avsky för dödsstraffet som företeelse. De indikationer vi fått gör att jag utgår från att turkiska regeringen inte har för avsikt att åter börja tillämpa dödsstraff.

Svaret på frågan om tortyr är på en gång enkelt och komplicerat. Med jämna mellanrum når oss väl underbyggda rapporter om tortyr och andra övergrepp. Det huvudsakliga mönstret verkar vara att övergreppen sker efter arrestering men före rättegång i avsikt att framkalla bekännelser.

Domstolarna som sådana verkar arbeta självständigt men har att döma efter orimligt hårda lagar. Från turkiskt håll anförs säkerhetssituationen i landet som ursäkt för rättsläget, och man anför att man arbetar både på en revision av strafflagstiftningen och på att utbilda polisen för att förhindra vidare övergrepp.

Tortyr är förbjudet enligt folkrätten. Enligt gällande folkrättsliga regler har varje medborgare i ett land ett legitimt anspråk på statens beskydd mot övergrepp, såväl av enskilda och politiska grupperingar som av företrädare för statsmakten. Turkiet är anslutet till Europarådets konvention om mänskliga rättigheter och till dess konvention mot tortyr. Vad gäller den förstnämnda konventionen har Turkiet numera erkänt den europeiska kommissionens behörighet att pröva klagomål från enskilda som vill påtala konventionsbrott. Turkiet är också underkastat Europadomstolens jurisdiktion. Ett antal enskilda klagomål rörande tortyrövergrepp är för närvarande under behandling i kommissionen.

Enligt konventionen mot tortyr åligger det en särskild kommitté att granska förhållandena i bl.a. fängelser och arrestlokaler i konventionsstaterna för att påtala och förhindra förekomsten av tortyr och annan omänsklig

behandling. Kommittén har nyligen gjort ett besök i Turkiet. Den kommer därefter att avge en rapport över sitt besök till den turkiska regeringen. Enligt konventionen är en sådan rapport sekretessbelagd. Ingenting hindrar dock staten i fråga att ge publicitet åt kommitténs rapport.

Enligt vår mening framstår det som naturligt och önskvärt att de besökta staterna offentliggör dessa rapporter i den mån detta inte skadar uppgiftslämnarna. Denna uppfattning har vi framfört till en representant för den turkiska regeringen. Vi anser också att det ligger i Turkiets eget intresse att rapporten publiceras.

Regeringen följer noggrant utvecklingen i Turkiet och har påtalat förhållanden vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna direkt med företrädare för turkiska myndigheter, både på tjänstemannaplanet och genom politiska kontakter. De svar vi erhållit vid dessa kontakter gör att jag tror att Turkiets regering och de turkiska politiska partierna strävar efter att uppnå reella förbättringar för medborgarna. Jag hoppas att den europeiska MR-kommissionens och tortyrkommitténs arbete liksom den uppmärksamhet som vi och andra länder riktar mot Turkiet skall ses som ett stöd och en uppmuntran för denna strävan.

Anf. 77 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Det fanns verkligen stark anledning att både i Turkiet och på det internationella planet slå larm om de risker som fanns och sannolikt fortfarande finns för verkställande av dödsdomar i Turkiet. Detta grundar sig inte bara på uttalanden av president Turgut Özal, utan också från två ministrar i den turkiska regeringen, nämligen statsrådet Mehmet Kececilar och justitieminister Oltan Sungurlu. Dessa har bl.a. förklarat att man inte har lyckats att övertyga de närmare 300 dödsdömda fångarna om den rätta vägen och att man därför måste hänga dem. Det har vidare uttalats från ledande regeringshåll i Turkiet att det var för att förhindra terrorn i östra och sydöstra Turkiet och för att hindra andra från att ansluta sig till den som dödsdomarna måste verkställas.

Den turkiska regeringens stridsaktivitet i östra Turkiet har under senare tid eskalerats kraftigt. Men det rör sig också om tvångsdeporteringar, nedbränning av byar, avrättningar utan dom och rannsakan. Tusentals arresteringar har också ägt rum. Arresteringarna sker ofta på lösa grunder, för separatistiska åsikter, försvagande av den turkiska nationella känslan m.m. Det är framför allt civilbefolkningen som drabbas.

Enligt min mening är det en form av statsterror som den turkiska regeringen utövar i östra Turkiet. Den är däremot oförmögen att bedriva en minoritetspolitik som på ett konstruktivt sätt skulle kunna lösa problemen för den kurdiska befolkningen, som uppgår till så mycket som 8–10 miljoner människor.

Det är bra att den svenska regeringen agerar för de dödsdömda. Men det gäller inte bara att söka stoppa verkställigheten av dödsdomarna. Det är hög tid att dessa närmare 300 dödsdomar helt upphävs och att Turkiet avskaffar dödsstraffet.

Det är omänskligt att i åratal låta människor sitta i dödscell och ständigt fylla på med nya dödsdomar.

I staden Diyarbakir i sydöstra Turkiet hotas, enligt organisationen för mänskliga rättigheter där, 105 tonåringar och barn av hårda straff. Anklagelserna mot 28 av dem är så grava att åklagaren yrkat på dödsstraff. Sådant sker nu. En av dem som hotas med dödsstraff är Sefer Özdemir, 12 år. Samtliga tonåringar och barn är anklagade för att tillhöra PKK, Kurdistans arbetarparti. Frågan är om en 12-åring kan göra det.

Flera hundra politiska fångar och deras anhöriga i ett tiotal kurdiska städer i Turkiet hungerstrejkar sedan den 7 oktober i år.

Enligt människorättsföreningarna är hungerstrejkerna en protest mot myndigheternas beslut att förflytta kurdiska fångar till specialfängelser i västra Turkiet. I de flesta fall handlar det om nybyggda ensamceller i Eskisehir-fängelset i västra Turkiet.

Det finns inte en tillräcklig vilja från den nuvarande turkiska regeringens sida att komma till rätta med det utbredda bruket av tortyr, främst i arrestlokaler, men även i fängelser. Detta gäller i synnerhet i östra Turkiet. Tortyren är ett vapen i kampen mot den kurdiska befolkningen för att ingjuta ångest och skräck. Jag tycker att utrikesministern åtminstone i sitt svar – han har säkerligen också meningar som inte framgår av svaret – i någon mån förbiser de bakomliggande orsakerna till tillämpningen av både tortyr och dödsstraff.

En fråga som inte berörs i Sten Anderssons svar är att ingen konvention gör något som helst undantag för bruket av tortyr. Det har ingen betydelse om en undantagsbestämmelse eller säkerhetssituation anses föreligga. Europarådets stadgar är stränga. Varje medlemsland har ett direkt ansvar för att mänskliga rättigheter respekteras fullt ut i ett annat medlemsland.

Europarådet och främst dess ministerkommitté uppträder och agerar inte med den kraft och konsekvens som situationen i Turkiet kräver. Jag vill därför uttrycka den förhoppningen att utrikesministern tar upp dessa frågor i ministerkommittén för att försöka få ett slut på Turkiets brott mot Europarådsstadgan och konventionen.

Det är inte tolerabelt – för att citera kabinettssekreterarens fortfarande aktuella uttalande för rätt många år sedan – att en dubbelstandard i fråga om mänskliga rättigheter upprätthålls inom Europarådets ram.

Anf. 78 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Det är positivt att regeringen på så många olika sätt redovisar sina initiativ för att bevaka de mänskliga rättigheterna i Turkiet. Jag vill först ge ett par kommentarer till frågan om dödsstraffet.

Jag är inte så optimistisk som utrikesministern är i sitt svar, där han förklarar: "De indikationer vi fått gör att jag utgår från att turkiska regeringen inte har för avsikt att åter börja tillämpa dödsstraff."

Jag hade på grund av en konferens anledning att besöka Turkiet, och detta skedde för övrigt samtidigt med Pierre Schoris besök. Vi träffade helt uppenbart inte samma personer.

Jag träffade vid detta tillfälle vice ordföranden i regeringspartiet, Galip Demirel, som på frågan om Turkiets inställning till dödsstraffet inte alls tog avstånd från dödsstraffet utan påpekade att det ju fanns så många länder i väst som hade dödsstraff. Han drog därför för sin del inte slutsatsen att Turkiet skulle avskaffa dödsstraffet.

Han redovisade däremot en annan åtgärd som också berör dödsstraffet. Jag vill i detta sammanhang understryka vad Hans Göran Franck sade om nödvändigheten av att se till att dödsdomarna blir upphävda. Galip Demirel sade nämligen att regeringen nu försöker få till stånd en ändring av grundlagen. Den kräver nämligen att utdömda dödsdomar före verkställandet skall bekräftas i parlamentet med två tredjedels majoritet. Detta vill man nu inte göra, och därför tänker regeringen försöka åstadkomma att den här bekräftelsen utgår ur grundlagen. I stället skall dödsdomar verkställas direkt av domstolarna. Det betyder naturligtvis att dödsdomarna kommer att verkställas i samma ögonblick som grundlagen har ändrats.

Detta gör också att övriga partier i Turkiet sitter i en rävsax. Går de med på att dödsstraffet inte skall bekräftas i parlamentet, har de nästan med hundraprocentig säkerhet skrivit under dödsdomarnas verkställighet för dem som nu är dömda.

Det finns därför stor anledning att vidta ytterligare åtgärder för att bevaka att dödsdomarna faktiskt upphävs.

Det är uppenbart att väldigt mycket återstår att göra när det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. Detta gäller delvis det som Hans Göran Franck redovisade.

Jag vill också ge några intryck från den konferens jag var på, som handlade om demokratiska fri- och rättigheter och om kommunal självstyrelse. Deltagarna i konferensen var fackföreningsledare och kommunalpolitiker av olika schatteringar. Säkerhetspolisen var hela tiden närvarande vid konferensen. De spelade in allt som sades och filmade alla som var där. Samtliga de turkar som var närvarande fick lämna ifrån sig sina identitetskort, och de blev registrerade. Tillståndet till konferensen meddelades så sent som två dagar innan konferensen skulle äga rum. Jag tror faktiskt att jag kan säga – och detta vitsordades av de turkar som var där – att deras säkerhet i stor utsträckning garanterades av de svenskar som var där. Dessa var också fackföreningsledare och politiker.

Slutligen vill jag fråga utrikesministern vilka ytterligare åtgärder Sverige kan vidta för att se till att dessa dödsdomar upphävs helt och hållet så att man kan undvika den här typen av manipulerande för att få dem verkställda.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1990/91:2 om statliga bostadslån till ålderdomshem

Anf. 79 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Pär Granstedt har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till en översyn av gällande bestämmelser för statliga bostadslån så att dessa inte förhindrar standardhöjande åtgärder i ålderdomshem.

Huvudregeln är att endast bostäder som är fullvärdiga och avsedda för permanent bruk och självständigt boende berättigar till bostadslån och räntebidrag. Med fullvärdiga bostäder avses sådana bostäder som har alla primära bostadsfunktioner tillgodosedda i lägenheten samt tillgång till anord-

ning för tvätt och till förrådsutrymme. Lägenheterna skall bestå av minst ett rum och kök eller ett och ett halvt rum och kokvrå.

När det gäller kollektiva boendeformer, t.ex. gruppboende, får enligt låneföreskrifterna mindre avsteg göras från dessa krav under förutsättning att detta kompenseras av intilliggande gemensamma utrymmen och gemensam utrustning.

I fråga om ny- och ombyggnad av ålderdomshem får bostadslån lämnas om lägenheterna i färdigt skick består av minst ett rum och kokskåp, utrymme med dusch och toalett samt entréutrymme. Lägenheterna skall ha en sådan storlek att de kan användas av en rullstolsbunden person. Den lägre standarden i lägenheterna skall kompenseras av gemensamma utrymmen för matlagning, måltider och samvaro och av den utrustning som finns där.

I denna typ av bostäder är det särskilt angeläget med en god tillgänglighet. I reglerna kommer detta till uttryck genom kravet på att lägenheterna skall ha sådan storlek att de kan användas av en rullstolsbunden person.

De bestämmelser som gäller för ålderdomshem bör kunna tillämpas även för andra boendeformer för äldre. Regeringen har också nyligen föreslagit riksdagen vissa ändringar i finansieringsreglerna i detta syfte. Ändringarna kommer att ge kommunerna större valfrihet när de skall anordna olika boendeformer.

Jag anser det viktigt att lokala lösningar kan genomföras. Här måste ett flexibelt synsätt råda när myndigheterna prövar de låneansökningar som kommer in. Det avgörande är att de äldre får ett bra boende. Om det skulle visa sig att de nu gällande reglerna lägger hinder i vägen för väl fungerande lokala lösningar, bör de ses över.

Anf. 80 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min interpellation, och det tacket är faktiskt uppriktigt menat. Jag tycker att svaret innehöll en hel del av raka besked, som uppenbarligen behövs på det här området.

Detta är alldeles tydligt ett besvärligt område. I Sveriges riksdag har det så småningom kommit att bli en mycket bred uppslutning kring uppfattningen att vi måste ha olika typer av boendeformer och omsorgsformer för äldre människor. Det finns en medvetenhet om att det i vårt land finns en stor grupp äldre som inte är så pass sjuka eller svaga att de behöver sjukvård i reguljär bemärkelse, dvs. inom långvården. Men dessa människor behöver ändå en högre servicenivå än vad som normalt kan uppnås genom boende i servicehus. De har kanske däremot inte så stort behov av att kunna stå för sin egen matlagning i ett eget kök. De behöver och vill gärna ha kontakten med andra människor, t.ex. genom gemensamma måltider tillsammans med andra boende och genom att ha tillgång till gemensamma sociala utrymmen.

Det har visat sig att de regler som tidigare fanns försämrade möjligheterna att skapa det slags livsmiljöer för gamla som representeras av ålderdomshemmen. Men naturligtvis vill vi att dessa ålderdomshem skall vara moderna och ha en god standard.

Det är ju detta som ligger bakom riksdagens beslut om regler av det slag som bostadsministern också redovisade.

Tyvärr verkar inte detta ha trängt igenom i administrationen på ett tillräckligt sätt. Jag har direkta erfarenheter av detta från min hemkommun, Södertälje. Kommunen vill där genomföra en modernisering av ett gammalt ålderdomshem. Moderniseringen skulle leda till större rum och högre utrustningsstandard. Bl.a. skulle det innebära att de boende fick egna duschrum, kokskåp, osv.

Detta projekt har stoppats, eftersom man på länsbostadsnämnden ansåg att man i stället måste ha fullvärdiga bostäder med egna kök och en utrymmesstandard av det slaget.

Jag begär naturligtvis inte att bostadsministern skall kommentera det enskilda fallet. Jag tror att regeringen får tillfälle att ta ställning till den här frågan ändå. Men jag vill ta detta som ett exempel på att administrationen uppbarligen inte arbetar i enlighet med de intentioner som låg bakom riksdagsbeslutet. Jag uppfattar bostadsministerns svar på min interpellation så att regeringen är beredd att se till att riksdagsbeslutets intentioner verkligen genomdrivs.

Bostadsministern sade att om det behövs förändringar skall de genomföras. Jag vill påstå att det har visat sig att det behövs klarare tillämpningsregler. Jag förutsätter att det inte är ren obstruktion som förekommer ute i förvaltningarna utan att det är brister i tillämpningsreglerna som leder till sådana här saker.

Jag tar det besked som jag har fått här i dag som ett löfte att bostadsministern kommer att se till att vi inte i framtiden skall behöva uppleva att man på administrativ nivå stoppar moderniseringsprojekt när det gäller ålderdomshem på det sätt som vi tyvärr har fått erfara här.

Anf. 81 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Om det finns oklarhet skall det rättas till. Klarhet skall skapas i enlighet med de intentioner som riksdagen tagit beslut om och som jag redovisade i mitt svar.

Anf. 82 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag tackar för detta ytterligare besked. Bostadsministern hade kanske kunnat ersätta ordet "om" med ordet "eftersom". Men jag förstår att det kanske kräver någon ytterligare handläggning i departementet innan "om" kan ersättas med "eftersom". Jag ser fram emot den här översynen och en skärpning av regelsystemet. Jag tolkar bostadsministerns uttalande som ett löfte.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 1990/91:21 om bristen på bostäder

Anf. 83 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Pär Granstedt har frågat mig:

För det första: Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att lösa bo-

stadskrisen och åstadkomma en rimlig nivå på boendekostnaderna framför allt i Stockholmsrådet?

För det andra: Är regeringen beredd att ompröva de skatteskärpningar på boendet som tidigare beslutats?

För det tredje: Är regeringen beredd att lägga sådana förslag att fastighetstaxeringen inte leder till orimliga skattehöjningar bl.a. i storstadsområdena och i skärgården?

För det fjärde: Vilket råd vill bostadsministern i dag ge ett par ungdomar med måttliga inkomster som vill bilda familj och behöver en bostad i Storstockholm?

Jag vill först erinra om att det är kommunerna som har ansvaret för att bostadsförsörjningen på orten ordnas på ett ändamålsenligt sätt. Det gäller hela vägen från mark- och planberedskap till bostadsförmedling.

För detta ändamål kan kommunen använda bl.a. plan- och bygglagstiftningen med dess incitament för ett snabbt genomförande av planlagd bebyggelse och ytterst de möjligheter den ger kommunen att förvärva den mark som behövs för att säkra bostadsförsörjningen. Genom bostadsfinansieringssystemet tillhandahålls de medel som krävs för att finansiera bostadsinvesteringarna, samtidigt som kommunen ges möjligheter att ställa de krav på projekten som behövs för att främja kommunens mål för bostadsförsörjningen.

Regeringen har vidare särskilt för Stockholmsområdet infört restriktioner för annat byggande än nybyggnad av bostäder i syfte att nå en bättre balanserad byggmarknad och därigenom bl.a. säkra tillräckliga resurser för bostadsbyggandet. Regionens egna företrädare har tillförsäkrats ett avgörande inflytande även över dessa instrument.

Under året har en överenskommelse träffats mellan länsbostadsnämnden och byggarna om sådana riktlinjer för produktionskostnadsprövningen som skall säkra en snabbare och mer rationell hantering av nya projekt. Samtidigt har regeringen öppnat möjligheter för byggherrarna att välja en enklare beslutsväg i bostadslåneärenden. Också inom kommunerna – bl.a. i Stockholms stad – har åtgärder genomförts för att få en enklare och kraftfullare beslutsgång redan i planeringsskedet.

Samstämmiga rapporter säger att konkurrensläget nu har förbättrats för bostadsbyggandets del – och att det inte har skett till priset av en minskad byggsysselsättning – att planberedskapen är god och att tillströmningen av nya bostadsprojekt är stor. Antalet påbörjade lägenheter innevarande och nästa år bedöms komma att ligga högre än under år 1989.

Byggandets karaktär – med en stor andel små projekt inom redan exploaterade områden – för med sig att projekten ofta möter både opinionsmässiga och ekonomiska hinder. Dessa har mötts med en allt effektivare planprocess i kommunerna och en snabbare besvärsprövning samt med förslag om förbättringar av det finansiella stödet. Regeringen har sedan Pär Granstedt ställde sina frågor lämnat förslag till riksdagen om en ny bostadsfinansiering. Förslagen omfattar också förändringar redan för år 1991 och syftar till att underlätta nyproduktionen av bostäder inte minst i områden med höga byggpriser.

Sålunda föreslås att den övre gränsen för statens räntestöd till hyres- och bostadsrättshus – det s.k. taket i räntebidragstrappan – tas bort för alla hus för vilka lånen betalas ut efter årsskiftet. Det för med sig att den nuvarande diskrimineringen av främst allmännyttans nybyggnadsprojekt försvinner och att möjligheterna att genomföra projekten till rimliga kapitalkostnader väsentligt förbättras.

Från samma tidpunkt föreslås också att ett investeringsbidrag införs som avser att lyfta av effekterna av de slopade reduktionsreglerna för byggmoms för sådana ny- och ombyggnadsinvesteringar som avser permanentbostäder.

Redan tidigare har beslutats om ändringar av fastighetsbeskattningen som innebär att schablonintäkten för småhus avskaffas och att fastighetsskatt över huvud taget inte tas ut för nyproducerade bostäder under de första fem åren och under de följande fem åren med endast halva beloppet. Även skattebelastningen på nyproducerade bostäder har således lättats väsentligt. Regeringen har vidare nyligen beslutat om direktiv för en översyn av underlaget för fastighetsskatten.

Genom skattereformen och de till denna knutna förbättringarna av bl.a. barnbidragen och bostadsbidragen har hushållen fått en inkomstförstärkning med över 94 miljarder kronor. Reformen kräver en ansvarsfull finansiering. Boendets andel av denna uppgår till ungefär en fjärdedel, vilket nära svarar mot bostadsutgifternas andel av hushållens utgifter också före skattereformen.

Regeringen har uppdragit åt landshövdingen Ivar Nordberg att ta upp överläggningar med parterna på bostadsområdet för att söka nå ett stabiliseringsavtal också på hyresområdet. Syftet är att nå en central uppgörelse om 1991 års hyror där kostnaderna för skattereformen tas ut fullt ut, medan kostnadsökningarna i övrigt inte överstiger den allmänna prisutveckling som följer av ett stabiliseringsavtal på löneområdet.

Jag har med detta velat ge en samlad redogörelse för de många och komplexa åtgärder som nu på olika håll satts in för att säkra möjligheterna att lösa bostadsförsörjningsbehoven inom bl.a. Stockholmsområdet. Min bedömning är att förutsättningarna nu är goda att kommunerna kommer att kunna lösa uppgiften på ett tillfredsställande sätt.

Anf. 84 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på även denna interpellation, även om min tacksamhet inte är fullt lika djupt känd som när det gällde den förra interpellationen. Ändå tycker jag att det var en intressant och bra redovisning av de åtgärder som regeringen har vidtagit på det här området.

Bostadsfrågan hör ju till Stockholmsregionens absolut svåraste problem. Den är naturligtvis ett problem även på många andra håll i landet, men här är den kanske alldeles särskilt akut. Vi har en betydande bostadsbrist, och för dem som har turen att få tag på en bostad är kostnaderna väldigt höga. Den situationen beror i stor utsträckning på det faktum att under 1980-talets högkonjunkturår en kraftig expansion av framför allt kontorsbyggandet har sugit åt sig en stor del av byggresurserna. Detta har lett till dels kraftigt stegrade byggkostnader, dels helt enkelt brist på byggresurser. Det har medfört

att många planerade bostadsbyggnadsprojekt i regionen över huvud taget aldrig har kommit till stånd, ibland därför att man inte fått tag på några byggare, vid andra tillfällen därför att kostnaderna har blivit så höga att projekten inte kunnat realiseras. Av många stolta bostadsbyggnadsprogram har det ofta i praktiken bara blivit ganska begränsade bostadsprojekt. De nybyggda bostäder som verkligen kommit till stånd har, som sagt, ofta uppvisat kostnader som har varit ganska avskräckande, inte minst för yngre familjer och barnfamiljer.

Nu ser det ut som om situationen lättar något, helt enkelt som ett resultat av konjunkturnedgången. Redan tidigare vidtogs vissa åtgärder, framför allt regleringen av byggandet av bl.a. kontor, men det är bara att konstatera att de styrmedlen har varit otillräckliga. Nu är det den krassa ekonomiska verkligheten som slår till och nu går byggandet av kontorsarbetsplatser ner. Det lättar trycket på byggarbetsmarknaden. Det gör att det finns resurser att bygga. Förhoppningsvis kommer det också att verka dämpande på kostnadsutvecklingen.

Då smäller regeringen i stället till med ökade skatter på byggande och boende, vilket medför risken att projekt återigen blir för dyra och resultaten – de bostäder som kommer till – för dyra att bo i. Risken är att vi på det sättet kommer att få en permanentad bostadskris när det gäller både tillgången på bostäder och kostnaderna för boendet. Det vore väldigt olyckligt.

Bostadsministern redovisar nu en del åtgärder som regeringen vidtagit för att motverka detta. Den viktigaste är kanske det speciella bidraget för byggande av permanentbostäder som skulle ta bort en del av effekterna av skatteskärpningen. Vi får väl närmare analysera hur mycket man åstadkommer genom den åtgärden. Men rent allmänt sett tycker jag att det är att ge med den ena handen och ta tillbaka med den andra – eller att ta tillbaka med den ena handen och ge med den andra, kanske man skulle säga – att först genomföra en skatteskärpning och sedan införa ett bidrag för att lindra konsekvenserna av skatteskärpningen. Det tycker inte jag är någon särskilt vettig hantering. Det borde vara bättre att se till att skattesystemet är sådant att det inte skapar några onödiga belastningar på boendet. Naturligtvis kvarstår åtskilliga skatteskärpningar som drabbar boendet och som inte kompenseras genom särskilda bidrag.

Bostadsministern hänvisar till att skatteskärpningarna på boendet motsvarar en fjärdedel av skattereformen och att det är ungefär vad boendekostnaden normalt uppgår till i en hushållsbudget. Det kanske är sant för genomsnittshushållet, men tyvärr är det inte sant i det enskilda fallet. För välbärgade hushåll och hushåll utan barn är boendekostnadens andel av hushållets kostnader betydligt mindre. De hushållen gynnas naturligtvis av den här effekten. För låginkomsttagare och barnfamiljer är däremot boendekostnaden större. De drabbas negativt. Det är det som hör till de olyckliga omfördelningseffekterna av skattereformen med det sätt som den nu finansieras. Det är olyckligt att man till så stor del finansierar skattereformen genom att lägga ökade skatter på ett så centralt och nödvändigt kostnadsområde som boendet.

Bostadsministern hänvisar till kommunernas ansvar för bostadspolitiken. Det är naturligtvis frestande, det förstår jag. Men jag tror att vi måste vara

på det klara med att det är statsmakterna som fastställer spelreglerna. Det är statsmakternas agerande som avgör vilka möjligheter kommunerna har. Därför kan regeringen aldrig frånkänna sig ansvaret för en bostadskris av det slag som vi just nu upplever i Stockholmsregionen.

Anf. 85 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Utgångspunkten i den här interpellationen är ju att det är kris på bostadsmarknaden, att det är brist på bostäder för ungdomar och att bostäderna är dyra för ungdomar. Vilket svar ger då bostadsministern? Jo, att det skall till mer subventioner, bl.a. genom att räntetrappan avskaffas nästa år, och att det ges tapetbidrag till nya bostäder. Det är det ena. Det andra är att det måste byggas mer genom att man tillför fler regleringar av olika slag. Det tredje är att man har anställt något slags hyresgeneral som liksom skall lägga locket på när det pyser, i stället för att ge någon person i uppdrag att underlätta för bostadsföretagen och byggföretagen att bygga billigare genom att lätta på regler av olika slag.

Om man ser på östländerna, som ju har lytt under planekonomin, finner man att det första de gör är att släppa på priskontrollerna för att få en balanserad marknad. Det andra är att de intresserar sig för hur man skall kunna öka det privata ägandet, både vad gäller bostäder och företag. Det tredje är att över huvud taget försöka få bort alla administrativa regleringar inom det planekonomiska systemet. Det är nästan precis tvärt emot det svar som bostadsministern har givit när det gäller bostadspolitiken: mer subventioner, mer regleringar och mer stöd till det kollektiva boendet i allmännyttan. Det är alltså fråga om "more of the same".

Det intressanta är emellertid att det stora bostadsbeståndet redan är byggt. Vi har 700 000 lägenheter i Stockholm. Det helt avgörande för att tillfredsställa bostadsefterfrågan bl.a. hos ungdomarna är att man intresserar sig för hur det står till med de 700 000 redan befintliga bostäderna.

Det går inte att reglera en marknad med enbart bostadsbyggande som endast representerar en enda procent av de lägenheter som kan tillföras. I beståndet ser vi att svarta priser förekommer; man köper och säljer hyreslägenheter. Vi har ett enormt tryck på den marknad som är fri, nämligen bostadsrätter och villor, vilka betingar ett överpris. Det är naturligtvis bara de ungdomar som har rika föräldrar som har råd att gå ut på den marknaden. Man kan också skaffa sig bostad via kontakter. Nästan huvudparten av de lägenheter som förmedlas här i Stockholmsområdet går via privata kontakter av olika slag.

Nu är det ju inte så att ungdomarna inte bor. De bor någonstans; antingen hemma hos föräldrarna, så att de tvingas att senarelägga sin utgång på bostadsmarknaden, eller också bor de i andra hand. De har alltså en lägenhet men får inget eget kontrakt. I Sverige bor 100 000 människor i andra hand. Det motsvarar Malmös hela bostadsbestånd.

Problemet för ungdomarna är inte att de inte bor någonstans, utan att de tvingas flytta varannan eller var tredje månad eller något liknande. Likt Egyptens gräshoppor svävar de omkring. Problemet är att de inte får ett eget kontrakt. Detta beror bl.a. på en orättvis hyressättning där det är relativt billigt att bo i gamla hus och mycket dyrt att bo i nya hus. Denna hyressätt-

ning visar också att det finns hamstringstendenser, eftersom det är så många lägenheter som hyrs ut i andra hand.

Vi har i dag en situation där parterna på hyresmarknaden inte tillämpar den hyreslagstiftning vi har, nämligen bruksvärdessystemet. Det inrättades för att vi skulle få en bättre marknadsanpassning av hyrorna. Det skulle ske en utjämning utifrån ett bruksvärde för lägenheterna. Men så fungerar det inte.

Jag vill mot denna bakgrund och denna bild av läget ställa följande frågor till bostadsministern. För det första: När skall bostadsministern och socialdemokraterna se det befintliga lägenhetsbeståndet som en resurs som kan användas i betydligt högre grad för att tillfredsställa bostadsefterfrågan både hos de ungdomar som inte kommer till och hos andra människor som vid t.ex. skilsmässofall och liknande har mycket svårt att få tag på en egen lägenhet?

För det andra: När skall bostadsministern se till att man följer hyreslagen och tillämpar bruksvärdering vid hyressättningen? Den verksamhet man håller på med i dag är helt olaglig.

För det tredje: När skall bostadsministern och regeringen släppa de planekonomiska delarna av bostadspolitiken? När skall perestrojka komma till svensk bostadspolitik?

Anf. 86 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Jag vill först till Pär Granstedt säga att åtgärder har satts in i Stockholmsområdet för att dämpa den överhettning som har funnits, vilket Pär Granstedt mycket riktigt påpekat, under den senare delen av 80-talet och som lett till en kraftig prisuppgång. Dessa åtgärder har utgjorts av dels en reglering och begränsning av byggverksamheten när det gäller bl.a. kontor med 70 % av 1986 års volym, dels den särskilda investeringsavgift som regeringen enades med centerpartiet om för något år sedan och som ersatts av den investeringsskatt på 30 % som fanns med i vårens uppgörelsen om en ekonomisk åtstramning, dels att byggmateriel från de andra nordiska länderna som är godkända där släpps in i landet utan ett nytt godkännande här i Sverige. Det är dessa åtgärder som satts in för att söka styra över resurser till nyproduktionen och för att se till att de långa leveranstiderna för byggmateriel skall kunna kortas.

En siffra från Stockholmsområdet visar att de investeringar som genom denna begränsning skjutits på framtiden uppgår till ungefär 40 miljarder kronor. Det är alldeles självklart att förutsättningarna för ett bostadsbyggande i regionen hade varit ännu sämre utan dessa åtgärder.

När det gäller kostnadsutvecklingen har de åtgärder som vidtagits också haft ett resultat när det gällt att motverka den kostnadsuppgång som varit en följd av överhettningen. Under åren 1986–1988 steg kostnaderna för bostadsproduktionen tre gånger snabbare än inflationen. Under 1989 hade den ökningstakten halverats, och för de tre första kvartalen i år kan vi konstatera att kostnaderna för bostadsbyggandet och inflationen har följts åt.

Vi har i dag ett mycket omfattande byggande i landet som helhet. Förra året igångsattes byggandet av ungefär 60 000 nya bostäder, och det blir ett liknande tal i år. För Stockholmsområdet är för de tre första kvartalen anta-

let preliminära beslut om bostadsbyggande 84 % större än för motsvarande period år 1989. Under oktober månad har beslut fattats om ytterligare 1 700 lägenheter.

Investeringsbidraget för permanentbostäder ersätter den höjda byggmoms som tas ut på övrigt byggande. Detta är naturligtvis en åtgärd för att dämpa den effekt en höjd moms får för byggande av annat än permanentbostäder.

Jag vill i detta sammanhang understryka, Pär Granstedt, det ansvar som byggherrar och byggare måste ta när det gäller kostnadsutvecklingen. Vi kan inte genom ytterligare subventioner dämpa kostnader i nyproduktionen, vid sidan av de åtgärder som jag redovisat och som varit ett led i att dämpa själva överhettningen. Nu är det faktiskt byggherrar, de som beställer och bygger, som får ta ansvar för kostnadsutvecklingen. Det är angeläget och viktigt att de besinnar sitt ansvar i det sammanhanget.

När det gäller skattereformen vill jag understryka att det är de vanliga inkomsttagarna i de vanliga lägenheterna som är skattereformens vinnare. Det visar såväl Landsorganisationens som hyresgäströrelsens studier i detta sammanhang.

Birgit Friggebo tog upp en rad frågor som handlade bl.a. om olika kontrollåtgärder på byggområdet. Regeringen har presenterat ett nytt finansieringssystem för bostadsbyggandet. Det är nu angeläget att nästa steg tas, och det innebär att vi skall se över allt det som har att göra med kostnadskontrollen och utformningen av den, så att vi kan underlätta granskningen och förkorta granskningstiderna och över huvud taget leda det dithän att det blir enklare både för dem som skall bygga och för dem som skall hantera det hela. Om vi kan åstadkomma förenklingar som leder till kortare handläggningstider har det självfallet en positiv betydelse för priserna på boendet.

När det sedan gäller det Birgit Friggebo tog upp om hyressättningen och det befintliga bostadsbeståndet skall självfallet det befintliga bostadsbeståndet utnyttjas på bästa möjliga sätt. Men om det skall utnyttjas till priset av att man höjer hyrorna mycket kraftigt och på det sättet åstadkommer att vissa människor tvingas flytta från sina bostäder, tror jag för min del inte att det är en lösning som skulle ge ungdomar en större chans att få en bostad. Bruksvärdessystemet som sådant kommer vi att studera och analysera under den närmaste framtiden.

Anf. 87 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Bostadsministern uppehöll sig vid den dämpning av överhettningen på byggmarknaden som vi har kunnat iaktta under de allra senaste åren och den gynnsamma effekt det har haft för bostadsbyggandet. Det är riktigt att detta har inträffat, dock kanske inte så mycket till följd av regeringens åtgärder som till följd av dämpningen i konjunkturutvecklingen, och det gäller inte minst utvecklingen under detta år.

Det är i och för sig riktigt att vissa åtgärder har vidtagits. Men det var för litet, och det kom för sent. Byggregleringen var, och är för all del fortfarande, ett tungrott byråkratiskt sätt att hantera det hela. När det så småningom infördes investeringsavgifter var de relativt blygsamma – åtminstone fram till i år – och de kom för sent och var för stelbenta, eftersom de kom att

omfatta alla delar av Stockholmsregionen, dvs. även de områden där det råder brist på arbetstillfällen.

Från centerns sida har vi länge förordat att man skulle ha en annan typ av investeringsavgift, på 25 %, i de överhettade delarna av regionen. De pengar som då kom in skulle användas för insatser i regionen. Vi skulle, om man så vill, ta marknadsekonomin i vår tjänst genom att låta dem som bygger kontorsarbetsplatser också svara för en större del av de samhällskostnader – behov av insatser när det gäller kommunikationer, miljöinsatser, utbildningsinsatser osv. – som den verksamheten genererar. Genom att låta resurserna finnas kvar i regionen skulle kringkostnaderna vid bl.a. bostadsbyggandet kunna minskas och man skulle få en dämpande effekt. Det hade alltså funnits både kraftfullare och effektivare sätt än det som regeringen tog till.

Metoden att först genomföra skatteskärpningar och sedan införa bidrag för att lindra effekterna av skatteskärpningarna är inte särskilt bra. Det är verkligen ett sätt att skapa byråkrati och krångel. Det är inte rätta sättet att få en smidig, fungerande bostadsmarknad. Jag vill gärna hålla med Birgit Friggebo så långt, att åtgärder för att minska krånglet och de administrativa omgångarna ger en mycket stor fördel. Det hade varit en fördel om Birgit Friggebo också hade stött linjen att inte öka skattebelastningen på boendet, som naturligtvis drabbar Stockholmsregionen hårt. Förenkling och sänkta skatter på boendet är vad Stockholmsregionen behöver.

Anf. 88 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Jag har i och för sig inget behov av att bli ovän med Pär Granstedt, men jag måste säga att avseende bostadspolitiken och Stockholmsområdet har centerpartiet utövat ett dåligt inflytande på den socialdemokratiska regeringen.

Här har funnits regleringar, byggtillstånd och annat som visat sig inte ge effekt. Det helt avgörande för att det skall byggas bostäder är att det finns lönsamhet i bostadsbyggandet. Lönsamheten är väsentligt större när det gäller kontorsbyggnader. Det visar också att de olika regleringarna inte dramatiskt har ökat bostadsbyggandet. Bostadsministern säger att bostadsbyggandet har ökat mycket kraftigt det här året och jämför med 1989. Ursäkta, man kanske inte får säga sådana ord som jag tänkte säga här i talarstolen, men bostadsbyggandet i Stockholm var väldigt lågt förra året. Jämför med 1988 i stället! Det har inte skett någon dramatisk ökning. Detta beror bl.a. på att de stora byggföretagen har blivit diversifierade. De ägnar sig åt delvis andra saker och är inte bara inriktade på ett sorts byggande. De flyttar inte bara över sina resurser från kontorsbyggande till bostadsbyggande, de kan också göra andra saker.

Denna ordning drabbar småföretagen. De kan inte förhandla och mygla lika mycket som de stora företagen. De kan inte förhandla till sig kombinerade kontorsprojekt och bostadsprojekt. Dessutom har de mycket svårare att ställa om. Det betyder att vi har en stor samhällsekonomisk kostnad på grund av dessa regleringar, vilket gör att man inte kan planera på lång sikt.

I fråga om regleringarna av byggandet antyder bostadsministern att man genom att göra förändringar i kostnadskontrollen skall förkorta granskningstiden. Men det är inte det frågan gäller. Min fråga är: När kan man

ta bort produktionskostnadskontrollen, markvillkoret, konkurrensvillkoret, länsbostadsnämnderna, kommunernas lånebyråkrati och de olika administrativa regleringarna i form av byggtillstånd, investeringsavgifter och liknande? Det rör sig om en lång rad planekonomiska instrument, som förhindrar aktivitet på det här området för att bl.a. tillfredsställa ungdomarnas bostadsbehov.

Bostadsministern lovar att titta på hyresregleringen. Det välkomnar jag. Men så säger han att det inte får ske till priset av att ungdomarna skall betala dyrt för sitt boende. Nej, men det är precis det de gör i dag. De bidrar med att betala subventioner till boendet, vilka till största delen hamnar hos de rikaste i Sverige. Det är det ena. Det andra är att de bor i andra hand och redan i dag betalar ett mycket högt pris för sitt boende. Även om man skulle lätta litet på hyresregleringen, och det blev något dyrare att bo i ett permanent boende, skulle det förmodligen bli billigare i förhållande till de andrahandshyror som ungdomarna tvingas att betala i dag.

Anf. 89 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Jag vill bara helt stillsamt erinra om att den investeringsavgift som Pär Granstedt tyckte var mycket blygsam, 10 %, infördes i samförstånd med centern, eftersom den ingick i det ekonomiska paket som centern och socialdemokratin enades om för något år sedan.

Jag vill en gång till understryka, eftersom Pär Granstedt nämnde det, att vi skall genomföra olika förenklingar i hanteringen av låneärenden. Jag tycker att det är viktigt. En väsentlig sådan förenkling har redan kommit till genomförande, genom att vi just i Stockholms län ger förutsättningar och möjligheter för den som så vill att utnyttja regeln för s.k. enbeslutsärende i stället för att behöva tillämpa två beslut.

Sedan vill jag vända mig till Birgit Friggebo, som har en rad synpunkter på det sätt på vilket olika frågor på lånesidan hanteras och på de byggnormer som gäller. Birgit Friggebo konstaterar att centern har haft ett dåligt inflytande på den socialdemokratiska regeringen. Låt mig bara påpeka att centern måste ha haft ungefär samma dåliga inflytande på Birgit Friggebo och folkpartiet, eftersom Birgit Friggebo under sex år som bostadsminister hade ansvaret för bostadspolitiken i vårt land. Alla de ting som Birgit Friggebo nu angriper, alltifrån bruksvärdessystemet till olika former av lånehantering och subventionssystem, såg likadana ut då. Varför ingrep inte Birgit Friggebo när hon hade chansen och möjligheten att rakt och enkelt – så enkelt som hon nu vill framställa det från denna talarstol – sopa undan allt detta förkastliga? Nej, Birgit Friggebo, det finns naturligtvis all anledning att söka åstadkomma en bostadspolitik som gör att vi kan leva upp till det sociala målet om allas rätt till en bra bostad.

Vi skall förenkla. Det tror jag behövs. Det skall vi söka genomföra. Vi skall titta över byggnormen. Det kan vi göra inom ramen för de krav vi ställer på och det ansvar vi ger dem som producerar våra hus. De får ta ett ordentligt ansvar för den produkt de lämnar ifrån sig. Då kan man gå över till funktionskrav på boendet och ta bort en rad detaljkrav. Jag förmodar att Birgit Friggebo och jag är helt ense om att brandföreskrifter, tillgänglighet och energisnålhet är den sortens funktioner som vi har rätt att ställa krav på

i våra bostäder. Hur man däremot skall realisera och uppnå dessa funktioner tycker jag är en fråga för dem som producerar. Därför menar jag att förenklingar kan genomföras också på det området.

Markvillkoret, som Birgit Friggebo tog upp, har boverket fått i uppdrag att titta på. Riksdagen har gjort en sådan beställning hos regeringen, och boverket skall inom de närmaste månaderna lämna sina synpunkter på markvillkoret.

Birgit Friggebo säger att subventionerna hamnar hos de rika. Ja, det finns brister i dagens subventionssystem: ur neutralitetssynpunkt mellan upplåtelseformerna, i paritetshänseende och i fördelningspolitiskt hänseende. Det är det som är orsaken till att vi lät göra en översyn av finansieringssystemet och att det nu i riksdagen ligger en propositon som bl.a. skall söka se till att vi förbättrar systemet i de hänseenden jag nämnde. En bättre neutralitet och en bättre paritet skall skapas. Villkoren skall bli desamma, så att inte vissa grupper blir speciellt gynnade av det bostadsfinansieringssystem vi har. Birgit Friggebo har naturligtvis mycket stora möjligheter att hjälpa till, så att riksdagen kan fatta ett beslut i enlighet med de här riktlinjerna. Då skulle det i det nuvarande subventionssystemet som Birgit Friggebo inriktar sin kritik mot elimineras.

Låt mig sedan än en gång understryka att jag är av den uppfattningen att det finns möjligheter till omfattande förenklingar i hanteringen av låneärenden, vid kostnadsgranskning och när det gäller byggnormerna. Att gripa sig an detta skall bli det andra steget i bostadspolitiken, så att vi i takt med att ett nytt bostadsfinansieringssystem genomförs även kan åstadkomma dessa omfattande förenklingar. Jag är också övertygad om att detta kan vara ett led i strävandena att pressa byggkostnaderna. Men även branschen – beställare och byggare – måste som jag tidigare sade ta sin del av det stora ansvaret att bygga, bygga bra och till kostnader som gör det möjligt för människor att bo.

Förste vice talmannen anmälde att Birgit Friggebo anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 90 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Eftersom det av något tidigare inlägg kunde skapas ett intryck av att centern var för den typ av reglering beträffande kontorsbyggande som vi har haft, vill jag tala om att så inte är fallet. Vi har inte ställt upp för den typ av byråkratisk granskning av enskilda projekt som har tillämpats. I stället har vi förordat vad jag skulle vilja kalla ett mera marknadsbetonat system, där byggare av kontorsfastigheter i form av en investeringsavgift får ta på sig också en större del av de samhällskostnader som genereras av kontorsbyggandet.

Det är riktigt, Ulf Lönnqvist, att vi medverkade till införandet av den 10-procentiga investeringsavgiften häromåret, men det betydde inte att vi tyckte att detta var tillräckligt. Det var bättre än ingenting. Men redan då ansåg vi att det var långt ifrån tillräckligt, vilket också erfarenheten har visat. Så småningom insåg också regeringen detta och kom fram till att avgiften behövde höjas ytterligare. Tyvärr kom genomförandet när det egentligen var

för sent. Marknaden hade redan börjat svikta. Dessutom gällde det generellt hela Stockholmsregionen och inte som vi föreslog de överhettade delarna av Stockholmsregionen.

Vad som framför allt var viktigt i vårt förslag var att de pengar som kom in genom avgiften skulle användas för infrastruktursatsningar i Stockholmsregionen. Pengarna skulle inte försvinna in i statskassans stora, svarta hål, utan faktiskt användas för att skapa en bättre miljö för oss som bor i Stockholmsområdet. Det var det som gjorde det motiverat att avgiftsbelägga.

Vid uppräkningen av de byråkratiska besvärligheter som borde avskaffas för att ge fart åt bostadsbyggandet nämndes också investeringsavgifter. För min del har jag litet svårt att förstå att borttagandet av investeringsavgifter på kontorsbyggen skulle leda till ett ökat bostadsbyggande. Det är naturligtvis viktigt att kontorsbyggandet inte får konkurrera ut bostadsbyggandet från byggmarknaden. Något sådant skulle vara mycket olyckligt. Problemet just nu är trots allt den ökade skattebelastningen på boendet. Det kan bara till dels bli en lösning genom nya bidrag och subventioner. Som jag tidigare sade är detta också ett besvärligt sätt att gå till väga. Vi är inte betjänta av en större skattebörda på ett redan mycket dyrbart boende, ett boende som det dessutom är brist på. Kanske de båda andra debattörerna borde besinna detta.

Anf. 91 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Låt mig beträffande skattereformen och boendet bara få slå fast att det är riktigt att boendet belastas med högre kostnader nästa år. Men man får inte glömma bort de skattesänkningar som medborgarna till följd av skattereformen får nästa år. Både Landsorganisationen och hyresgäströrelsen har vid sin genomgång av skattereformens effekter kommit fram till att de vanliga löntagarna i de vanliga bostäderna är skattereformens vinnare. Även sedan ökade boendekostnader har betalats kvarstår en kraftigt ökad disponibel inkomst. Jag tycker att det är angeläget att stryka under detta, eftersom Pär Granstedt ondgjorde sig över skattereformen och över att en del av de kostnader som måste till för att finansiera skattereformen belastar boendet.

Låt mig avslutningsvis säga – för att det inte skall råda något missförstånd – att riksdagen har fattat beslut om att investeringsavgiften skall ligga kvar beträffande Stockholmsområdet under 1991. Ett undantag har gjorts för Nynäshamns del. Där skall avgiften försvinna tidigare.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på interpellation 1990/91:48 om studentbostadsbristen

Anf. 92 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Marianne Jönsson har frågat mig vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att förbättra bostadssituationen för studenter.

Bostadsbyggandet är för närvarande det högsta sedan mitten av 70-talet. Ändå är det i stora delar av landet brist på bostäder. I synnerhet gäller detta

kommuner med olika former av högre utbildning. Kommunerna har ansvaret för bostadsförsörjningen. Detta ansvar omfattar också de studerande.

På en del studieorter finns fortfarande upplåtelsevilllkor för studentbostäder som gör att hyresgästerna kan bo kvar en längre tid efter det att studierna har avslutats. Detta försvårar naturligtvis avsevärt möjligheterna för nya studenter att få en bostad.

Jag kan i sammanhanget nämna att situationen i Stockholm enligt uppgift har förbättrats i hög grad sedan studentbostadsstiftelsen successivt börjat förändra villkoren i hyreskontrakten. I Umeå har man hittills hyrt ut studentbostäderna med treårskontrakt, men är nu i färd med att ändra villkoren så att nya upplåtelser knyts till studierna.

Det enda sättet att på sikt tillgodose studenternas liksom andra bostadssökandes önskemål är att öka tillgången på lämpliga bostäder. Regeringen har därför vidtagit ett antal åtgärder som har lett till att vi nu har ett bostadsbyggande som ligger på en mycket hög nivå.

Vissa av regeringens åtgärder har direkt inriktats på att underlätta för kommunerna att lösa de studerande ungdomarnas bostadsproblem. Studentbostadsföretagen har fått samma förmånliga lånevillkor som de allmännyttiga bostadsföretagen. Vidare kan ungdomsbostadsstöd lämnas till nyproducerade studentbostäder. Ett särskilt ungdomsbostadsbidrag har införts för ungdomar under 29 år. Det sträcks den 1 januari 1991 ut till att omfatta alla studerande. Vid samma tidpunkt införs också bostadsbidrag för ensamstående. Även förbudet mot sammanslagningar av smålägenheter vid ombyggnad samt strängare regler för kontorisering av bostadslägenheter verkar i samma riktning.

Jag delar Marianne Jönssons uppfattning att det är angeläget att de studerande har tillgång till en bostad i anslutning till studieorten. Därför är det viktigt att de kommuner som har högskoleutbildning tar sitt ansvar för de inflyttande studenternas bostadsförsörjning.

Den inom bostadsdepartementet inrättade ungdomsboendedelegationen har regelbundna överläggningar med Sveriges förenade studentkårer om studentbostadsfrågorna, och delegationen kommer också framdeles att föra diskussioner med de berörda kommunerna.

I sin interpellation riktar Marianne Jönsson ett antal krav mot kommunerna, bl.a. när det gäller planeringen av bostadsförsörjningen och behovet av flexibilitet i planeringen. Jag har ingen annan uppfattning än den Marianne Jönsson härvidlag ger uttryck för.

Anf. 93 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Tyvärr ger det väl inte de många bostadslösa studenterna så mycket hopp om någon snar hjälp. Vi har nyss hört hur det står till i Stockholm i allmänhet, men det är inget undantag för studenternas del. 5 000 studenter står i kö och väntar på bostad. Det går ungefär åtta studerande på ett studentbostadsrum.

Det räcker inte att säga att kommunerna har ansvaret för bostadsförsörjningen. Kommunerna har mycket att stå i i dessa dagar, och många kommuner knäar under uppgifter som de har blivit ålagda att utföra. Det gäller bl.a. barnomsorgen och vård av äldre – många frågor pockar på prioritet. Det är

oroande att många kommuner inte prioriterar frågor som hör ihop med studenternas boendeförhållanden. Men vi får inte glömma att det är riksdag och regering som fattar beslut om spelreglerna. Reglerna är i många fall stelbenta och onödigt byråkratiska. Det är regeringen som har ansvaret för att våra ungdomar får de allra bästa möjligheter till en god utbildning. I den första interpellationsdebatten här i kammaren i dag hörde vi hur besvärligt det är att fylla platser på högskolor och att rekryteringen på många sätt är besvärlig. Vi skall inte försvåra den genom att inte erbjuda studenterna en bra bostad.

Det måste till bra och flexibla former för samarbete mellan stat och kommun, så att de som studerar får tak över huvudet. Det får inte bli någon överraskning att det har kommit nya utbildningsplatser till en högskoleort. Alla kommuner som har högskoleutbildning vill ju få platser. Naturligtvis måste man då sörja för att de studerande har någonstans att bo.

Vi står därför inför en situation då många ungdomar trots att de har kommit in på en högskoleutbildning väljer att säga nej till den åtrådda utbildningen, beroende på att de inte kan flytta in någonstans med sina tillhörigheter. Man är kanske rädd för de skulder som studierna för med sig, men det mest påtagliga nu inför höstterminsstarten är ju att man inte har någonstans att ta vägen.

I Kalmar, varifrån jag kommer, har vi fått upplåta stugor på ett campingområde. Frimurarhotellet har också fått hysa några av ungdomarna. Sveriges förenade studentkårer har gjort en bostadsundersökning, som visar att ungefär 9 % av studenterna avstår från en högskoleplats på grund av att de inte har någonstans att bo.

Så här får det ju inte vara. Det är retoriskt att säga på detta sätt, men vi vill väl satsa på våra ungdomar, herr minister, vi vill väl på 2000-talet ha välutbildad arbetskraft.

Av de kontakter som jag under den senaste tiden har haft med studenter framgår det mycket klart hur besvärlig situationen är. Dessutom är studenterna mycket oroade över den höjning av hyrorna som kommer vid nyåret. Det gäller dels den ordinarie hyreshöjningen på 6,5 %, dels den höjning som blir en följd av skatteomläggningen. Här i Stockholm har stiftelsen Stockholms studentbostäder i de pågående hyresförhandlingarna aviserat en höjning på 25,7 %. Detta blir mycket kännbart för de flesta studenter, eftersom de i allmänhet inte är rika. Jag vill fråga bostadsministern om han är beredd att genomföra kompenseringar med tanke på studenternas boende. Studierna och dess finansiering är ju ett stort problem, och boendet är en viktig del av problemet.

I dag kostar ett litet studentrum på 20 m^2, med gemensamt kök, 2 500 kr. Sveriges förenade studentkårer (SFS) säger att ett rum får kosta maximalt 1 500 kr. Vi i centern har ju år efter år hävdat att det är nödvändigt att studenterna får den ekonomiska trygghet som behövs för att de skall kunna bedriva sina studier. Vi har ju föreslagit en studielön, vilket skulle innebära att fler unga på sikt kan skaffa sig en längre utbildning. Rekryteringen sammanhänger ju hela tiden med den här problematiken. Inte minst ungdomar från hem där man inte är så studiebenägen väljer att avstå från utbildning.

Jag vill avsluta med att något beröra det som bostadsministern nämnde,

nämligen systemet med uthyrning av studentbostäder. Detta borde uppmärksammas. Enligt uppgifter som jag har fått till min kännedom har i Stockholm olika företag och bl.a. landstinget alltsedan 70-talet fått hyra studentlägenheter. Det är åtminstone 400 lägenheter som har hyrts ut till företag under 80-talet. Denna utveckling får inte accepteras. Det är studenter som skall ha dessa bostäder. Det får inte vara så att företag får hyra dessa bostäder bara för att de kan betala bättre. Jag vill fråga statsrådet: Vad tänker statsrådet göra för att komma till rätta med den här formen av uthyrning?

Sammanfattningsvis menar jag att staten måste göra vad den kan för att ge möjlighet för studenter att studera och anta en erbjuden högskoleplats. Det räcker inte med att uppmana kommunerna att bygga fler lägenheter eller att uppmana de bostadssökande – som jag såg i ett referat från ett möte mellan bostadsministern och studenter – att ställa sig i kö, för det är det enda sättet att få reda på hur många bostadssökande det finns.

Studenterna kräver goda och enkla bostäder till rimlig hyra. Därför vill man ha förenklade regler och byggnormer. Man måste se till att det inte släpps in monopol och karteller i så stor utsträckning som nu är för handen. Konkurrenslagstiftningen bör ses över liksom upplåtelseformerna. Jag håller med Birgit Friggebo om att det behöver komma in litet perestrojka på detta område. Det nuvarande systemet är för stelbent, och att satsa på bostäder för ungdomar är att satsa på framtiden. Detta kräver ett visst mått av engagemang från byggnadsbranschen och också från regeringens sida, men det har vi hittills inte sett särskilt mycket prov på.

Anf. 94 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Ja, vi skall satsa på våra ungdomar och deras utbildning. Jag vill upprepa, att när det gäller bostadsförsörjningen både i Kalmar och i andra kommuner, är det kommunerna som skall planera för denna. Regering och riksdag skall se till att kommunerna får möjlighet att genomföra sin planering. De kommuner som har fått förmånen att få högskoleutbildning med utbildningsplatser förlagd till sin kommun har också att ta ansvar för att de som skall studera där har någonstans att bo. Regeringen varken bygger eller förmedlar bostäder. Det gör inte heller riksdagen. Detta är faktiskt en kommunal fråga, och det är dessa spelregler som gäller.

Precis som jag har redovisat i svaret är det regering och riksdag som ställer olika instrument till kommunernas förfogande, så att de får chans att genomföra det bostadsbyggande som krävs och att leva upp till sitt ansvar för de unga människor som kommer dit för att bedriva studier. Detta har vi gjort genom att studentbostadsföretagen har fått samma låneregler som allmännyttan, genom att ungdomsbostadsstöd kan lämnas också till nyproducerade studentbostäder – detta stöd går som bekant till kommunen – och genom att särskilda ungdomsbostadsbidrag införts för ungdomar. Den 1 januari 1991 utsträcks detta till att omfatta alla studerande. Den övre åldersgränsen tas bort i enlighet med Sveriges förenade studentkårers önskemål. Sedan är det en annan sak att centern i riksdagen gick emot de särskilda ungdomsinriktade åtgärderna.

När det sedan gäller frågan om studentbostadsstiftelserna och de uthyr-

ningsregler som dessa tillämpar, kan dessa regler bara påverkas genom beslut i resp. studentbostadsstiftelse. Det är ju studenterna själva som driver dessa stiftelser och har att fatta beslut om vilka regler som skall gälla. Jag kan inte tänka mig att Marianne Jönsson menar att regeringen skall gå in i dessa stiftelser och tala om hur de skall bedriva sin verksamhet. Jag utgår ifrån att Marianne Jönsson delar uppfattningen att det är en sak för medlemmarna, dvs. för de studerande på resp. kårort, att fatta dessa beslut.

När det gäller frågan om nästa års hyror är de naturligtvis föremål för överläggningar. Jag vill bara stillsamt upplysa om att för studerande som enbart har studiemedel – det är en kategori studerande – ökar studiemedlen genom uppräkning av basbeloppet. De ungdomsbostadsbidrag som studenterna kan få förbättras. De studenter som har inkomster i kombination med andra kan få skattelättnader, om inkomsten faller inom ramen för skattelättnader. Det får man om man betalar någon skatt över huvud taget. Det är angeläget att man i bilden tar med att de höjda boendekostnaderna även på detta område motsvaras av höjda inkomster för dem som skall bo i studentbostäderna.

Jag vill än en gång understryka att jag delar uppfattningen att vi skall satsa på ungdomar och deras utbildning. Jag delar uppfattningen att man behöver en bra bostad om man skall kunna bedriva framgångsrika studier. Därför har vi ställt de instrument till förfogande som jag här har redovisat. En majoritet i riksdagen har stått bakom dessa åtgärder. Ansvaret för att bostäder förverkligas, såväl i Kalmar som på andra orter, ligger på kommunen när det gäller studentbostäder liksom andra bostäder.

Anf. 95 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Jag uppskattar mycket att bostadsministern har tagit sig så mycket tid att besvara min interpellation och bemöta de synpunkter som jag för fram. Jag känner naturligtvis också till att kommunerna har ansvaret. Jag betonade också att det är mycket olyckligt att man bland alla sina kommunala uppgifter kanske inte har satt bostadsförsörjningen för studenter och tillkommande nya hyresgäster högst på prioriteringslistan.

Det krävs nya flexibla lösningar. Man bör kunna ha samråd och utan så mycket stelbenta regler kunna komma fram till det resultat som jag är övertygad om att bostadsministern och jag har precis samma uppfattning om, nämligen att vi skall få bra bostäder till våra studenter.

När det gäller upplåtelseformerna nämnde bostadsministern själv i svaret att man hade åstadkommit vissa förbättringar i Stockholm genom att man hade sett över upplåtelsereglerna. Jag inser också att man måste utgå ifrån studenterna och deras stiftelser och att det inte är något som riksdagen kan gå in och peta i. Däremot menar jag att det är ett samhällsproblem som måste uppmärksammas. Lägenheter som skulle kunna användas för ett annat ändamål tas i anspråk av sådana som inte har så stort behov av dem. Det har framkommit tidigare i debatten i dag. Lägenheter som är avsedda för boende används också till kontor osv. Detta minskar marknaden för studentrum.

Avslutningsvis skulle jag än en gång vilja betona att det är ett gemensamt ansvar för riksdagen, regeringen och kommunerna att komma fram till flexi-

bla samarbetsformer som inte försvårar för studenter att få möjlighet att bo hyggligt och till rimliga kostnader. Jag vidhåller återigen att studenterna inte är skattereformens vinnare, utan dess förlorare. De har ingen marginalskatt som försvinner där de kan tillgodogöra sig vinster. De får vara med och betala detta, och det kommer att bli mycket kännbart och svidande i deras ekonomi. Det underlättar absolut inte den rekrytering till högre utbildning som är så nödvändig och viktig för vårt lands framtid.

Anf. 96 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! I sitt senaste inlägg tycker jag att Marianne Jönsson kom betydligt närmare den verklighet vi lever i. Hon är dock oroad över att kommunerna inte skall kunna prioritera denna fråga framför alla sina andra uppgifter. Min uppfattning är att om en kommun vill prioritera att få utbildningsplatser till orten, måste kommunen också prioritera att de utbildningsplatserna kan utnyttjas. Jag ser ett mycket starkt samband i detta. En expansiv och framåtsträvande kommun tar till sig utbildningsplatser och vill utvecklas på det området. Det är dess absoluta skyldighet att se till att dyra utbildningsplatser kan användas och att de ungdomar som söker sig dit får bra villkor för sina studier. Då måste ungdomarna ha någonstans att bo.

Därför gör jag denna koppling och vill stryka under att det inte får bli en uppgift som faller undan. Vill man satsa på utbildning och ha de förmåner som detta innebär för en kommun, måste man också lösa de frågor som hänger samman med detta.

Marianne Jönsson efterlyser flexibla lösningar. Jag är en förespråkare för flexibla lösningar. Jag tror att vi står varandra ganska nära i det avseendet. I Kalmar, som nämns, har man varit duktig på att ta fram särskilda lösningar för ungdomars boende. Många kommuner kan ta efter lösningar som Kalmar har genomfört. Jag är därför övertygad om att Kalmar har förmåga att finna flexibla lösningar när det gäller studentboendet. För min del är jag angelägen om att på olika sätt medverka till att stelbenta regler inte förhindrar flexibla lösningar, självfallet under förutsättning att man kan åstadkomma ett bra boende.

Upplysningsvis vill jag säga att upplåtelsereglerna för studentbostadsstiftelserna, som Marianne Jönsson nämnde, har berörts vid de samtal jag vid några tillfällen har haft med Sveriges Förenade Studentkårer. Jag har då redovisat min uppfattning att studentbostäder självfallet skall bebos av personer som bedriver aktiva studier.

Slutligen vill jag ta upp skattereformen och hyrorna. Det är riktigt att om man inte har någon inkomst så får man ingen skattelindring. De studerande har då i stället studiemedel. Studiemedlen kommer att räknas upp med basbeloppsökningen. Därtill kommer de förbättringar vi kommer att genomföra när det gäller det särskilda ungdomsbostadsbidraget. Som en följd av SFSs, Sveriges Förenade Studentkårers, önskemål slopas den övre åldersgränsen, vilket jag tror kommer att gynna de studerande.

Anf. 97 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Kommunernas roll är naturligtvis fundamental. Det är de som tillhandahåller bostäder. Vid de kontakter jag har haft med studenter

inför höstterminsstarten har jag hört synpunkten att sådana högskolekommuner som inte tillhandahåller bostäder inte heller skall ha några högskoleplatser.

Jag sitter själv i utbildningsutskottet och i en högskolestyrelse. Jag har förvisso goda möjligheter att förmedla dessa upplysningar. Det fungerar emellertid inte riktigt på det viset, och det finns också en viss framförhållning. Jag är övertygad om att den diskussion vi har fört i dag kan bli ett viktigt memorandum för många kommuner. Det som skedde inför höstterminsstarten 1990 får helt enkelt inte upprepas. Enligt uppgift från SFS stod 20 000 studenter helt husvilla. De visste inte vart de skulle ta vägen, och många åker hem för att ta ett jobb om det är möjligt i stället för att utnyttja en åtråvärd högskoleplats.

Jag vill än en gång tacka bostadsministern för en mycket intressant debatt. Det är viktigt för studenterna och det är också viktigt som ett memorandum för de kommuner som får förmånen att ha högskoleutbildning.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1990/91:Sk20 och Sk21 till skatteutskottet

17 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkanden
1990/91:KU8 Riksdagsfrågor
1990/91:KU10 Tryckfrihets- och sekretessfrågor

Lagutskottets betänkanden
1990/91:LU6 Exekutionsrättsliga frågor
1990/91:LU7 Ersättning till efterlevande till två AMU-elever som omkom vid flygolyckan i Oskarshamn den 8 maj 1989
1990/91:LU8 Fastighetsmäklarlagen
1990/91:LU9 Kronofogdemyndigheternas arbetsvillkor
1990/91:LU10 Ändring i konkurslagen m.m.

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1990/91:SfU5 Tandvårdsförsäkringen

Trafikutskottets betänkande
1990/91:TU5 Trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m.m.

Jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU10 Jakt och viltvård

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden
1990/91:AU2 Ledighet och arbetstid
1990/91:AU3 Förtroendemannalagen
1990/91:AU4 Styrelserepresentation för privatanställda
1990/91:AU5 Anställningsskydd
1990/91:AU6 Medbestämmande i arbetslivet
1990/91:AU7 Personalpolitik
1990/91:AU8 Arbetsmiljö
1990/91:AU14 Ombildning av Nordkalottens AMU-center till stiftelse

18 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 15 november

1990/91:95 av *Charlotte Cederschiöld* (m) till justitieministern om den planerade produktansvarslagen:

Regeringen har i sitt s.k. krispaket aviserat att den eftersträvar ett nytt riksdagsbeslut som klargör Sveriges ambition att bli medlem i EG.

Mot bakgrund av detta framstår de undantag från EGs lagstiftning som förutskickats i den planerade produktansvarslagen som alltmer verklighetsfrämmande. Avsikten har varit att lagen skulle träda i kraft den 1 juli 1991. Det finns all anledning att i ljuset av den senaste tidens händelser skjuta på denna lagstiftning så att konkurrensläget för svenska företag inte ytterligare försvåras.

I stället för att riskera svenska företags konkurrenskraft bör regeringen leva upp till de uttalade harmoniseringsambitionerna och avstå från flera av de avvikelser som tidigare diskuterats.

Stor oro för regeringens intentioner vad gäller produktansvarslagstiftningen har uttalats av:

Sveriges industriförbund
Grossistförbundet Svensk Handel
Svenska arbetsgivareföreningen
Sveriges köpmannaförbund
Småföretagarnas riksorganisation
Bilindustriföreningen
Sveriges handelsagenters förbund
Leverantörföreningen Kontors- och datautrustning
Svenska handelskammarförbundet
Byggentreprenörerna
Kemikontoret
Mekanförbundet
Plast- och kemikalieleverantörers förening

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga statsrådet:

1. Avser statsrådet att driva igenom de undantag som tidigare aviserats?
2. Avser statsrådet att negligera den oro som uttalats av näringslivsorganisationerna vad gäller Sveriges konkurrenskraft om den planerade produktansvarslagstiftningen går igenom?
3. Avser statsrådet att vidta några åtgärder i konkurrensfrämjande syfte?
4. Näringslivsorganisationerna oroas för att den planerade produktlagstiftningen skall höja den allmänna prisnivån – vilka motåtgärder planeras?
5. Hur avser statsrådet att möta de försäkringssvårigheter som kan uppkomma samt dessas genomslag i form av ökade kostnader för företagen?
6. Vilka underbyggda behovsanalyser ligger bakom de resonemang om undantag som leder till en icke-konkurrensneutral situation för svenska företag?
7. Borde inte regeringens avsikt att söka medlemskap utgöra ett memento mot att 1991/92 lagstifta med starka avvikelser från EG-lagstiftningen?

1990/91:96 av *Ulla Tillander* (c) till justitieministern om medling vid skilsmässa:

Utgångspunkten för min interpellation är ett bekymmer och en oro för de höga skilsmässotalen i vårt land. Beprövad erfarenhet bekräftad av sociala forskningsrön visar att en skilsmässa är en svår upplevelse som sätter djupa spår hos alla inblandade. Den svagaste parten är barnen och de drabbas hårt.

Det finns naturligtvis fall där en skilsmässa är den enda möjliga lösningen av en för alla parter oacceptabel relation mellan makar. Det förhållandet kan ändå inte undanskymma en stark misstanke om att många skilsmässor och separationer är både olyckliga och onödiga och skulle kunnat undvikas om människor inte lämnats i en så förtvivlad ensamhet som ofta är fallet hos oss när krisen slår till.

Det är sannolikt att människor som upplever en situation av söndring i sina äktenskap skulle behöva hjälp att se sin situation analyserad utifrån det perspektiv som en objektiv, kunnig, varmhjärtad person kan anlägga. I vårt samhälle är vi angelägna om att människor i behov av hjälp får den, men varför hjälpen är så långt borta för makar i skilsmässokris är gåtfullt.

Jag är övertygad om att hindren för en någorlunda dräglig gemenskap i äktenskapet kan vara många. Bland dem finns säkert praktiska problem såsom ekonomi, fördelning av arbete i hemmet, barnens uppfostran etc. som skulle kunna röjas undan om hjälp i form av rådgivning och samtal stod till buds.

Om ändå det mönster kunde etableras som innebar att i en svår livskris, dit en skilsmässa hör, behöver man hjälp, att när en kris mellan makar värker ut i en söndring som börjar bli varaktig så löser inte parterna den själva, lika litet som någon lyfter sig själv i håret.

Mellanstatliga konflikter som hotar att stelna i aggressiv och obändig fiendskap kräver en medlande part. Att en enskild människa med många svårartade inre konflikter har behov av stöd och hjälp inses lätt.

Vad som gäller i konflikter mellan stater och i konflikter inom den enskilda människan måste rimligen också gälla i konflikter mellan människor.

Samhället kan inte längre avstå från att vidta kraftfulla åtgärder i avsikt att hindra skadeverkningarna. Det måste göras för alla inblandade parters skull och dit hör, det inser man mer och mer, samhället självt.

Familjen är trots alla sina brister den bästa innefattningen kring barnens uppväxt, fostran och mognad. Barnen har en rätt som de inte själva kan hävda. Det lidande som barn åsamkas bärs i tysthet men sätter i tidens längd sina spår. Samhället som helhet borde för barnens skull främja deras rätt till en så harmonisk uppväxttid som möjligt. Därför kan samhällets passivitet inför påfrestningar i familjer som hotas av splittring inte försvaras. Jag anser att ett medlande samtal skall gälla alla som står inför det svåra avgörandet att begära skilsmässa och där barn finns med.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till justitieministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att arbeta för att medling införs för människor som är på väg att skiljas i de fall där barn är inblandade?

1990/91:97 av *Berith Eriksson* (v) till utrikesministern om Turkiet:

Det är nu mer än två år sedan över hundra tusen kurder flydde undan Saddam Husseins massiva bombningar av deras städer och byar med kemiska vapen. 27 000 finns fortfarande kvar i tre läger i Turkiet där de lever under omänskliga förhållanden.

Turkiet har inte erkänt de irakiska kurderna som flyktingar och gör dessutom livet outhärdligt för dem så att de skall välja att återvända till Irak. Dödligheten bland flyktingarna är stor och ökar hela tiden – främst bland barnen.

Eftersom endast ett fåtal tillåts lämna lägren för att försöka skaffa förnödenheter som mat och medicin har inget barn och mycket få kvinnor varit utanför taggtrådsstängslen under dessa två år. Barnen har inte gått i skolan och försök av lägerinvånarna att själva undervisa barnen har förbjudits och bestraffats. Militär och säkerhetspolis finns ständigt inne i lägren. Skottlossning, misshandel och tortyr rapporteras. Även misshandel av barn förekommer.

Att Iraks och Turkiets regeringar har haft ett intimt samarbete i försöken att tvinga flyktingarna tillbaka till Irak fick vi bekräftat vid vårt besök i Irak i mars 1990. Med det rådande läget i Mellanöstern, där Turkiet nu har tagit ställning mot Irak, är det troligt att samarbetet och planerna på återsändandet har frysts.

Vi lever i en värld med många internationella överenskommelser och måste ständigt arbeta för att dessa efterlevs. Flyktingarna i de turkiska lägren får inte glömmas bort. Världens tystnad dödar dem.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

1. Kommer regeringen att ta initiativ för att förmå Turkiet att dra tillbaka sin reservation till 1951 års Genèvekonvention och erkänna dessa kurder som flyktingar?
2. Kommer regeringen att ta initiativ för att förmå Turkiet att acceptera att internationella hjälporganisationer kommer in i lägren?

3. Är regeringen beredd att eljest verka för att lägren kommer under FNs ansvar och översyn?

den 16 november

1990/91:98 av *Ulla Orring* (fp) till kommunikationsministern om järnvägstrafiken i Norrland:

I Norrlandslänen med stora avstånd och gles bosättning har goda kommunikationer en avgörande betydelse för samhällsutvecklingen. En ökad satsning på kommunikationssektorn är därför en nödvändig realitet för att knyta samman Norrlandslänen med landet i övrigt och även med hänsyn till Sveriges integrering med Europa. Om handel med varor och gods skall kunna fungera friktionsfritt över gränserna är goda transportmöjligheter en förutsättning och järnvägstransporterna utgör ett miljövänligt alternativ.

Järnvägsinvesteringarna i Sverige har kraftigt försummats av den socialdemokratiska regeringen, vilket vi nu dyrt får betala. Om järnvägsnätet i norr skall kunna upprätthållas och hålla en med i övriga landet jämförbar standard, behövs kraftiga investeringar.

Norra stambanan har en betydelsefull roll för i första hand godstrafiken. Ett alltmer ökande godsflöde har medfört kapacitetsproblem och kapaciteten på banan måste därför ökas. Trots nya investeringar kommer transporterna på stambanan att nå kapacitetstaket inom en inte alltför avlägsen framtid.

Kustkommunerna och länsstyrelserna i Västerbotten och Norrbotten är överens med SJ att fortsatt planering måste ta sikte på en ny kustjärnväg. I dag finns planer färdiga för en förlängd Bottniabana från Sundsvall till Umeå. Ytterligare en förlängning bör även tillkomma till Haparanda, enligt min åsikt. SJ har i sina planer presenterat förslag till nya investeringar i bannätet inför 2000-talet. I detta ingår en utbyggnad av Bottniabanan på sträckan Kramfors–Umeå.

Av uttalanden i massmedia framgår att kommunikationsministern inte vill ställa upp för en Bottniabana. I varje fall framgår att statsrådet anser det vara fel att satsa 5–6 miljarder kronor på en ny järnväg om man inte är säker på att trafiken blir lönsam.

Men om man inte satsar nu, vilka alternativ finns för att klara transporterna till och från övre Norrland? Är inte möjligheterna för att utveckla och behålla industrin i Norrland större om moderna effektiva tågtransporter kan erbjudas?

Även tvärbanan Storuman–Hällnäs och inlandsbanan har viktiga transportuppgifter inom Västerbottens län. Starka regionalpolitiska skäl talar för både inlandsbanan och tvärbanan. Debatten om inlandsbanans framtid visar en stor uppslutning kring bevarandet av banan. Ett beslut måste grundas på en helhetssyn och på behovet av infrastrukturella insatser för en utsatt region. Riksdagen har också uttalat att inlandsbanan har ett klart samhällsintresse och att den bör vara kvar. Vad gäller tvärbanan Storuman–Hällnäs skulle upprustning av hela banan, kompletterad med åtgärder på inlandsbanan mellan Vilhelmina och Storuman, ge förutsättningar för besparingar på

transportsidan för länets företag i storleksordningen 7 milj.kr./år. En förutsättning för denna utveckling är att en upprustning av tvärbanan kan påbörjas senast 1996. Ett problem är i dag att företagen känner osäkerhet inför banans fortbestånd. Gjorda utredningar visar att fortsatt godstrafik på banan innebär regionalpolitiska fördelar. Min åsikt är att det totala järnvägsnätet i Västerbotten är kommunicerande delar och beroende av varandra.

I det regionalpolitiska ställningstagande som gjordes i våras, vad gäller Norrlandslänen, framhölls särskilt vikten av goda kommunikationer. Det måste nu ankomma på regeringen att uppfylla den målsättningen.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande frågor:

1. Ämnar statsrådet vidta särskilda åtgärder för att stärka järnvägstrafiken till och från Norrland?
2. Vilken betydelse tillmäter statsrådet transporterna på järnväg i samarbetet med EG och därmed industrins möjligheter att utvecklas i Norrland?
3. Ämnar statsrådet lösgöra andra statliga tillgångar än vad som nu anvisats som kan investeras i järnvägstrafiken eller på annat sätt stärka finansieringen av järnvägsnätet?
4. Anser statsrådet att Bottniabanan bör prioriteras för ett framtida utbyggt järnvägsnät?

19 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 15 november

1990/91:191 av *Margó Ingvardsson* (v) till statsrådet Maj-Lis Lööw om användning av visumpolitiken för att minska den s.k. handeln med utländska kvinnor:

För att få slut på handeln med utländska kvinnor i Sverige har en rad olika förslag ställts, som t.ex. slopande av tvåårsregeln och förbud mot viss kontaktförmedlingsverksamhet. Hittills har förslagen avvisats av regeringen med motiveringen att de av olika skäl är omöjliga att genomföra eller att de inte når avsedd effekt.

När regeringen har haft som målsättning att förhindra utländska medborgare att komma till Sverige och söka uppehållstillstånd så har man ändrat i visumbestämmelserna. Sålunda har man i stor utsträckning förhindrat besök från anhöriga till flyktingar från Iran, Irak och andra länder.

Jag vill därför fråga:

Kan regeringen använda visumpolitiken för att förhindra handeln med utländska kvinnor i Sverige?

1990/91:192 av *Gunhild Bolander* (c) till industriministern om ekonomisk stimulans av vindkraft:

I en nyligen presenterad omfattande granskning av den svenska energipolitiken konstateras att en satsning på förnybar energi har misslyckats. Vind-

kraften är en av de förnyelsebara energikällor som producerar el på ett miljövänligt sätt. På Gotland har bildats en väderkraftförening för att samordna och underlätta en vindkraftsutbyggnad i både privat och kooperativ regi. Denna modell för byggande av vindkraftverk är vanlig i Danmark och stimuleras av den danska staten. I Sverige har hittills inget gjorts för att underlätta sådana initiativ utan tvärtom belastas dessa med pålagor i form av beskattning. Centern har lagt förslag i riksdagen att mervärdeskatt på energi avskaffas och att miljövänlig energi som el från vindkraftverk skall vara skattebefriad. Jag vill mot denna bakgrund fråga finansministern:

Är regeringen beredd att med någon form av ekonomiska styrmedel stimulera en utbyggnad av vindkraften i privat och kooperativt ägande?

1990/91:193 av *Görel Thurdin* (c) till statsministern om allemansrätten och EG:

Vad innebär ett medlemskap i EG? Det har nämnts att det krävs en grundlagsändring för att vi skall kunna ansöka om ett medlemskap i EG. Det kanske kommer att krävas ytterligare lagändringar av betydelse om Sverige blir medlem, därför att vi tvingas anpassa vår lagstiftning till EGs.

Äganderätten är garanterad en större rättssäkerhet i EG-lagstiftningen än i den svenska lagstiftningen. Vissa utslag i Europadomstolen har visat på detta. Svensk lagstiftning har dock något som hela svenska folket är rädda om, men som avviker från ägandets fullständiga dispositionsrätt och det är allemansrätten. Den kan uppfattas som ett hot mot äganderätten i EG.

Min fråga till statsministern är:

Vad innebär, enligt regeringens bedömning, ett medlemskap i EG för möjligheterna att bevara allemansrätten?

1990/91:194 av *Jan-Olof Ragnarsson* (v) till statsrådet Maj-Lis Lööw om ansvaret för asylsökandes egendom som förvaras inom flyktingförläggning:

Nyligen inträffade på en flyktingförläggning i Sverige en tragisk händelse då en asylsökande försökte bränna sig till döds. Rummet på förläggningen, som han delade med en annan asylsökande, blev totalt utbränt och alla inventarier förstördes. Rumskamraten fick också alla sina personliga tillhörigheter förstörda. Invandrarverket har förklarat att man inte har något skadeståndsansvar för den förstörda egendomen och att försöka utkräva ersättning från den person som sökte ta sitt liv torde vara utsiktslöst.

Jag vill därför fråga invandrarministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att undanröja de otillfredsställande förhållanden ur skadeståndS- och försäkringssynpunkt som råder beträffande de asylsökandes egendom på flyktingförläggningar?

1990/91:195 av *Birgitta Hambraeus* (c) till kommunikationsministern om inlandsbanan:

Riksdagen har vid upprepade tillfällen beslutat satsa på inlandsbanan. Enligt uppgift vill banverket nu riva upp rälsen mellan Lesjöfors och Mora.

Olika turistföretag använder nu banan. Färder med trampdressin ingår i arrangemang med vildmarkssemester för familjen. Ett stationshus vid Van har rustats upp för övernattning.

Banverket begärde in anbud på bandelen dels från turistintressenterna och dels från rivningsfirmor. Det går att få mer pengar om man river än vad turistfirmorna kan erbjuda.

För kommunerna är turistverksamheten mycket värdefull. Att riva banan är kapitalförstöring.

Vilka åtgärder ämnar kommunikationsministern vidta för att banverkets kalkyl skall bli samhällsekonomiskt rättvisande? Ämnar kommunikationsministern se till att inlandsbanan bevaras i sin fulla längd så länge riksdagen inte beslutat annorlunda?

1990/91:196 av *Marianne Samuelsson* (mp) till miljöministern om utförsäljning av beredskapslager av olja:

Polens och Österuropas miljösituation är alarmerande. Många är de debatter som ägnats åt att vi måste hjälpa till att förbättra miljösituationen i dessa länder för att komma till rätta med vår egen. Riksdagen har därför beslutat om biståndspengar för miljöändamål i bl.a. Polen. En viktig utsläppskälla att komma till rätta med är energisidan där alltför stora miljöförstörande utsläpp sker på grund av dålig reningsteknik.

Statens energiverk har beslutat att sälja ut beredskapslagren av olja som regeringen vill minska. Denna olja kan av miljöskäl inte användas i Sverige då den innehåller alltför höga halter av svavel. Försäljningen sker därför till länder med lägre miljökrav än Sverige.

Vill miljöministern medverka till att denna olja inte säljs till Polen och andra redan hårt miljöbelastade länder?

1990/91:197 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till kommunikationsministern om inlandsbanan:

Den icke spårbundna trafiken är den största miljöboven trafikmässigt sett.

Hur kan man då motivera att riva upp en del av rälsen på inlandsbanan mellan Lesjöfors och Mora?

1990/91:198 av *Paul Ciszuk* (mp) till försvarsministern om försvarssamarbete mellan Finland och Sovjetunionen:

Norskt stridsflyg från 31:a skvadronen i Bodö övade den 10 oktober på Kallax flygfält. I händelse av att basen vid Bodö blir utslagen skall tydligen Kallax kunna användas som reservbas.

Förekommer likartat samarbete med Finland och Sovjet?

1990/91:199 av *Roy Ottosson* (mp) till miljöministern om Haverö Strömmar:

Haverö Strömmar i Ljungan i västra Medelpad är i dag ett interremistiskt naturreservat. Regeringen har tidigare undantagit strömmarna från vattenkraftutbyggnad på grund av dess stora naturvärden. Här finns bl.a. den utrotningshotade uttern liksom en rad hotade växter och djur. Området i sin helhet har stora naturvärden genom sin unika särprägel. Även kulturhistoriskt är strömmarna av stort värde med gamla trädammar, kvarn och ålahus. Sedan flera år tillbaka har det funnits ett behov av att restaurera de gamla dammanläggningarna. Dessvärre vill regleringsföretaget göra det genom att riva trädammarna och ersätta dem med betongkonstruktioner. Dessutom vill de dra en väg in i det känsliga naturområdet. Eftersom en enig kommun och länsstyrelse bestämt sagt nej till dessa miljövidriga planer har ärendet hamnat hos regeringen – som hittills inte åstadkommit något. Enligt länsstyrelsen har regleringsföretaget nyligen inkommit med ett nytt förslag till "restaurering" av dammarna som, om möjligt, är ännu värre än de tidigare propåerna. Samtidigt förefaller det vara oklart vem som egentligen skall besluta i frågan; länsstyrelsen eller regeringen. Med anledning av denna delvis nya situation vill jag ställa följande fråga till miljöministern:

Har regeringen gett upp försöken att rädda Haverö Strömmar från exploatering i form av vägbygge och betongdammar?

1990/91:200 av *Krister Skånberg* (mp) till industriministern om följderna för svenska småföretag av anpassning eller anslutning till EG:

Vi ser ökade risker för att svenska småföretag skall bli utkonkurrerade av utländska konkurrenter på den svenska marknaden om Sverige går med i EGs inre marknad eller ansluter sig till EG med de handels- och konkurrensregler som EG nu utformar eller redan har beslutat.

Bl.a. kommer reglerna för offentlig upphandling att ändras vid svensk EG-anpassning/anslutning.

Hur bedömer statsrådet dessa risker, och vad avser statsrådet att göra för att minska dem och för att motverka de befarade skadeverkningarna, speciellt när det gäller underleverantörsföretag resp. företag som levererar till kommuner, landsting och till staten?

1990/91:201 av *Annika Åhnberg* (v) till utrikesministern om de politiska förhållandena i Nicaragua:

I Nicaragua är läget labilt. Den senaste tiden har flera oroande rapporter kommit. F.d. medlemmar i Contras har startat våldsamma aktioner på flera olika håll. Enligt uppgifter har flera människor dödats och många skadats i Boaco, ca 10 mil från Nicaragua. Det finns flera tecken som tyder på en ökad politisk polarisering. Det ekonomiska läget är katastrofalt dåligt. En ökad social och politisk oro kommer, som alltid, att drabba de fattiga och värnlösa hårdast.

Den sandinistiska fronten har, mot bakgrund av detta, tillsammans med den fackliga rörelsen slutit ett 6-månaders samarbetsavtal med regeringen.

Det tycks nu som om det internationella intresset för Nicaragua svalnar, i skuggan av andra konflikter. Sverige är dock ett land som genom bistånd och på annat sätt sökt bidra till en konstruktiv utveckling.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Avser regeringen vidta några åtgärder för att försöka bidra till en stabilisering av läget i Nicaragua?

1990/91:202 av *Annika Åhnberg* (v) till jordbruksministern om omställningsstödet till jordbruket:

Riksdagen beslutade i våras, som del i den nya livsmedelspolitiken, att ersättning skall utgå till den som ställer om åkerareal till annan produktion än livsmedelsproduktion. Det alternativ som många lantbrukare vill satsa på är någon typ av biobränsleproduktion. En förutsättning för att detta skall kunna bli en varaktig användning är ju dock att riksdagens energipolitiska beslut innebär att behovet av biobränsle växer.

På grund av regeringens totala beslutsångest när det gäller energipolitiken är framtiden oviss. Innebörden i omställningsbeslutet måste klargöras. Om en lantbrukare ställer om till varaktig biobränsleproduktion och denna marknad försvinner på grund av omständigheter han eller hon inte råder över så måste möjligheten att gå tillbaka till den tidigare produktionen finnas utan att återbetalningsskyldighet inträder. Utan ett sådant klargörande kommer inte omställningsstödet att få den stimulerande effekt som riksdagen avsåg.

Jag vill därför fråga jordbruksministern:

Avser regeringen förtydliga under vilka omständigheter villkorslånen skall betalas tillbaka?

1990/91:203 av *Ylva Johansson* (v) till finansminstern om statsbidraget till skolsektorn:

I samband med att riksdagen i december förra året beslutade om ett samlat kommunalt huvudmannaskap för lärare m.fl. (1989/90:UbU9) gjorde riksdagen vissa tillkännagivanden som ett resultat av en uppgörelse mellan socialdemokraterna och vänterpartiet.

Riksdagen uttalade bl.a. att ett nytt statsbidrag till skolsektorn skulle utgå från minst samma bidragsnivå som för budgetåret 1990/91. Detta är också innehållet i proposition 1990/91:18 som regeringen presenterade för mindre än en månad sedan.

Men nu aviserar regeringen i sin skrivelse (1990/91:50) nedskärningar av statsbidragen till skolsektorn med ca 1 miljard kronor i den kommande budgetpropositionen. Trots detta svarade statsministern i riksdagsdebatten den 6 november att socialdemokraterna står fast vid uppgörelsen med vänsterpartiet.

Min fråga till finansminstern är:

Är det regeringens avsikt att, som statsministern sade den 6 november, stå fast vid uppgörelsen med vänsterpartiet och ej genomföra nedskärningar av statsbidraget till skolsektorn?

1990/91:204 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern om dataundervisningen i grundskolan:

I grundskolans läroplan står att varje elev på högstadiet skall ha 80 timmar dataundervisning. Som stöd för detta har statsbidrag till utbildning av lärare och inköp av datorer lämnats. En arbetsgrupp (DOS-datorn och skolan) finns på SÖ som bl.a. stödjer pedagogiska datorprojekt och som utvecklar program för skolbruk.

Trots denna genomtänkta satsning finns det i dag rapporter som talar om dels att eleverna inte får den planerade undervisningen och dels att datorerna på skolorna inte används, vilket är kapitalförstöring av stora mått. Jag har också förstått att DOS-gruppen skall upplösas.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser utbildningsministern vidta för att lösa problemen?

1990/91:205 av *Ulla Orring* (fp) till industriministern om stödområdesindelningen i Västerbottens län:

Vid beslut om ny regionalpolitik inför 90-talet ändrades stödområdesindelningen och det tidigare stödområde C slopades helt. För Västerbottens del blev beslutet olyckligt. Så placerades t.ex. Norsjö kommun i stödområde 2 trots att kommunens geografiska belägenhet och övriga förhållanden väl kan jämföras med Malå, som placerades i stödområde 1. Fällfors, Jörn, Kalvträsk placerades i stödområde 2, orter som mycket väl kan uppfylla kriteriet för placering i stödområde 1. Bjurholm, Vindeln hamnade i stödområde 2 liksom Lycksele – där särskilt Kristineberg redan vid beslutet i riksdagen var i behov av särskilda insatser på grund av gruvkrisen. Med andra ord finns det flera exempel från länet som visar att den beslutade stödområdesindelningen måste anses misslyckad. Flera av kustkommunerna hamnade helt utanför stödområdet trots att delar av kommunerna är ren glesbygd. Med hänsyn till arbetsmarknadsläget och de allmänna tendenserna till konjunkturavmattning – inte enbart inom hotell- och restaurangbranschen – krävs nu särskilda insatser. Stimulanser som en inplacering i stödområde 1 innebär en förstärkning för både näringsliv och kommuner att klara av det uppkomna arbetsmarknadsläget.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Ämnar statsrådet vidta åtgärder för att se över nuvarande områdesindelning för kommunerna i Västerbottens län?

1990/91:206 av *Ingrid Hasselström Nyvall* (fp) till statsrådet Lena Hjelm-Wallén om livsmedelshjälp till Sovjetunionen:

Är Sverige berett att snabbt sätt in livsmedelshjälp till Sovjetunionen för att därigenom bistå i en hotande hungerkatastrof?

20 § Kammaren åtskildes kl. 15.19.

Förhandlingarna leddes
av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 31 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 64 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 15 § anf. 92 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

STAFFAN HANSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Fredagen den 16 november

1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen 1
2 § Svar på interpellation 1990/91:18 om högskoleutbildningen..... 1
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)
Larz Johansson (c)
Margitta Edgren (fp)
3 § Svar på interpellation 1990/91:73 om skolutbildningen i EG-frågor 10
Utbildningsminister Bengt Göransson (s)
Hans Leghammar (mp)
4 § Svar på interpellation 1990/91:26 och fråga 1990/91:32 om trafiknykterhetsbrotten 15
Justitieminister Laila Freivalds (s)
Britta Bjelle (fp)
Martin Olsson (c)
5 § Svar på interpellation 1990/91:45 om barnens rätt i samhället ... 25
Statsrådet Bengt Lindqvist (s)
Ingbritt Irhammar (c)
Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)
6 § Svar på interpellation 1990/91:66 om utdelning av sprutor till personer som missbrukar narkotika intravenöst 34
Statsrådet Bengt Lindqvist (s)
Sten Svensson (m)
Daniel Tarschys (fp)
Ajournering 39
Återupptagna förhandlingar 39
7 § Svar på interpellationerna 1990/91:5 och 20 om momsen och kollektivtrafiken 40
Statsrådet Erik Åsbrink (s)
Carl Frick (mp)
Rune Thorén (c)
Karl-Gösta Svenson (m)
8 § Svar på interpellation 1990/91:54 om kompensation till ensamstående med barn på grund av skattereformen 54
Statsrådet Erik Åsbrink (s)
Gunilla André (c)
9 § Svar på interpellation 1990/91:65 om ökad prisskillnad mellan blyad och oblyad bensin för att minska skadliga bilavgasutsläpp 57
Statsrådet Erik Åsbrink (s)
Olle Östrand (s)

10 § Svar på interpellation 1990/91:1 om utländska besök med kärnvapenbestyckade fartyg 60
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Carl Frick (mp)
Ingela Mårtensson (fp)
11 § Svar på interpellation 1990/91:50 om konflikten på Nordirland . 65
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Viola Claesson (v)
Ingela Mårtensson (fp)
12 § Svar på interpellation 1990/91:60 om dödsdömda och torterade i Turkiet 70
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Hans Göran Franck (s)
Ylva Annerstedt (fp)
13 § Svar på interpellation 1990/91:2 om statliga bostadslån till ålderdomshem 73
Bostadsminister Ulf Lönnqvist (s)
Pär Granstedt (c)
14 § Svar på interpellation 1990/91:21 om bristen på bostäder 75
Bostadsminister Ulf Lönnqvist (s)
Pär Granstedt (c)
Birgit Friggebo (fp)
15 § Svar på interpellation 1990/91:48 om studentbostadsbristen ... 85
Bostadsminister Ulf Lönnqvist (s)
Marianne Jönsson (c)
16 § Hänvisning av ärenden till utskott 91
17 § Bordläggning 91
18 § Anmälan om interpellationer
1990/91:95 av Charlotte Cederschiöld (m) om den planerade produktansvarslagen 92
1990/91:96 av Ulla Tillander (c) om medling vid skilsmässa .. 93
1990/91:97 av Berith Eriksson (v) om Turkiet 94
1990/91:98 av Ulla Orring (fp) om järnvägstrafiken i Norrland 95
19 § Anmälan om frågor
1990/91:191 av Margó Ingvardsson (v) om användning av visumpolitiken för att minska den s.k. handeln med utländska kvinnor 96
1990/91:192 av Gunhild Bolander (c) om ekonomisk stimulans av vindkraft 96
1990/91:193 av Görel Thurdin (c) om allemansrätten och EG 97
1990/91:194 av Jan-Ołof Ragnarsson (v) om ansvaret för asylsökandes egendom som förvaras inom flyktingförläggning 97
1990/91:195 av Birgitta Hambraeus (c) om inlandsbanan 98
1990/91:196 av Marianne Samuelsson (mp) om utförsäljning av beredskapslager av olja 98
1990/91:197 av Ragnhild Pohanka (mp) om inlandsbanan 98
1990/91:198 av Paul Ciszuk (mp) om försvarssamarbete mellan Finland och Sovjetunionen 98

1990/91:199 av Roy Ottosson (mp) om Haverö Strömmar ... 99
1990/91:200 av Krister Skånberg (mp) om följderna för svenska småföretag av anpassning eller anslutning till EG . 99
1990/91:201 av Annika Åhnberg (v) om de politiska förhållandena i Nicaragua 99
1990/91:202 av Annika Åhnberg (v) om omställningsstödet till jordbruket 100
1990/91:203 av Ylva Johansson (v) om statsbidraget till skolsektorn 100
1990/91:204 av Margitta Edgren (fp) om dataundervisningen i grundskolan..... 101
1990/91:205 av Ulla Orring (fp) om stödområdesindelningen i Västerbottens län 101
1990/91:206 av Ingrid Hasselström Nyvall (fp) om livsmedelshjälp till Sovjetunionen 101

gotab 97396, Stockholm 1991